Sinjska alka - najprepoznatljiviji brend grada Sinja

Veočić, Ariana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:391486

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

THE ACADEMY OF ARTS AND CULTURE IN OSIJEK

Repository / Repozitorij:

Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI INTERDISCIPLINARNI STUDIJ
KULTUROLOGIJA, SMJER: KULTURALNI MENADŽMENT

ARIANA VEOČIĆ

SINJSKA ALKA – NAJPREPOZNATLJIVIJI BREND GRADA SINJA

DIPLOMSKI RAD

MENTOR:
Doc.dr.sc. Iva Buljubašić

Osijek, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI INTERDISCIPLINARNI STUDIJ
KULTUROLOGIJA, SMJER: KULTURALNI MENADŽMENT

ARIANA VEOČIĆ

SINJSKA ALKA – NAJPREPOZNATLJIVIJI BREND GRADA SINJA

DIPLOMSKI RAD

MENTOR:
Doc.dr.sc. Iva Buljubašić

Osijek, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU

TEMA: Sinjska alka – najprepoznatljiviji brend grada Sinja

PRISTUPNIK: Ariana Veočić

TEKST ZADATKA:

Diplomski rad Sinjska alka – najprepoznatljiviji brend grada Sinja analizira povijest Grada s posebnim naglaskom na ratne godine koje su prethodile povijesnoj obrani Sinja 1715. godine iz koje je proizašla Sinjska alka, koja je detaljno obrađena u ovome radu s osvrtom na njeno brendiranje samoga grada Sinja. Kroz detaljno istraživanje dostupne literature dolazi se do saznanja o bogatoj arheološkoj i kulturnoj baštini Sinja, a kroz dubinski intervju sa stručnjakom iz prakse potvrđuje se potencijal Sinjske alke pri razvoju turističke ponude te se doznaje o drugim planovima za daljnje ojačavanje brenda grada Sinja kroz razne turističke segmente.

Osijek, kolovoz 2019. godine

Mentor:
Doc. dr. sc. Iva Buljubašić

Predsjednik Odbora za završne i diplomske ispite:
Izv. prof. art. dr. sc. Saša Došen

Sažetak

Diplomski rad Sinjska alka – najprepoznatljiviji brend grada Sinja bavi se viteškom igrom Sinjskom alkom te njenim brendiranjem grada Sinja i utjecajem na jačanje dostupne turističke ponude. U radu se kao problem istraživanja ističe činjenica o postojanju duge i bujne povijesti i materijalne i nematerijalne baštine Sinja koja, uz Sinjsku alku, ima potencijal ojačavanja brenda grada Sinja. Istraživanje je provedeno dubinskim intervjuom sa stručnjakom iz prakse te je isto potvrdilo hipoteze da je Sinjska alka najprepoznatljivije obilježje grada Sinja te da ujedno potiče razvoj turističke ponude Grada. Uz to, u radu se navode planovi kojima će se unaprijediti segmente turističke ponude s ciljem ojačavanja brenda grada Sinja. Najbitnije za napomenuti jest da rad, uz Sinjsku alku kao najprepoznatljiviji brend Sinja, istu ističe i kao promotora hrvatske kulturne baštine u svijetu te ju stavlja na mapu država s jedinstvenom i dugotrajnom turističkom ponudom prepoznatom i od strane UNESCO-a.

Ključne riječi: Sinjska alka, brendiranje, Sinj, turistička ponuda, kulturna baština

Summary

The master's thesis Alka of Sinj – the most recognizable brand of the town Sinj deals with the knights tournament Alka of Sinj, its branding of Sinj and its influence on strengthening the available tourist offer. The fact that Sinj has a long and rich history and tangible and intangible heritage which, alongside Alka of Sinj, has the potential to strengthen the brand of the town of Sinj is highlighted as the problem of the research in the thesis. The research was conducted with an in-depth interview with the professional from the field and it has confirmed the hypotheses that the Alka of Sinj is the most recognizable attribute of Sinj and that it encourages the development of the town's tourist offer. Additionally, some of the plans for elevating segments of tourist offer with the goal of strengthening town's brand are presented in the thesis. Most importantly, the thesis, alongside Alka of Sinj as the most recognizable brand of Sinj, showcases Alka as the promotor of croatian cultural heritage in the world and places it on the map of countries with the unique and long-lasting tourist offer that is recognized even by UNESCO.

Keywords: Alka of Sinj, branding, Sinj, tourist offer, cultural heritage

Sadržaj

1. UVOD…….1

2. POVIJEST SINJA……...2

2.1. Doba najveće osmanlijske opasnosti…….…...…2

2.1.1. Sinj pod turskom vlašću (1513. – 1686.)……...3

2.2. Oslobođenje Sinja od Turske vlasti.....3

2.2.1. Morejski rat (1684. – 1699.).....3

2.2.1.1. Početci rata u Dalmaciji.....4

2.2.1.2. Neuspješna opsada Sinja 1684. godine.....5

2.2.1.3. Neuspješna opsada Sinja 1685. godine.....7

2.2.1.4. Osvajanje Sinja.....8

2.2.1.5. Uspješna obrana.....10

2.2.1.6. Mir.....11

2.2.2. Drugi Morejski, Mali ili Sinjski rat (1714. – 1718.).....12

2.2.2.1. Sinjski rat.....14

2.3. Naziv grada Sinja.....17

3. KULTURNA I ARHEOLOŠKA BAŠTINA SINJA.....18

3.1. Zaštitna arheološka istraživanja tvrđave Grad 1998./1999. i od 2004. do 214. godine.....18

3.1.1. Glinene lule s Tvrđave Grad u Sinju.....20

3.1.2. Numizmatički nalazi s Tvrđave Grad u Sinju.....22

3.1.3. Kasnosrednjovjekovna i novovjekovna keramika s Tvrđave Grad u Sinju.....23

3.1.3.1. Gruba keramika.....23

3.1.3.2. Pećnjaci.....25

3.1.3.3. Glazirana keramika.....26

3.1.3.3.1. Invetriata.....26

3.1.3.3.2. Engobirana keramika.....27

3.1.3.3.3. Majolika.....29

3.2. Kulturna baština.....30

3.2.1. Sinjske narodne nošnje.....30

3.2.1.1. Djevojačka narodna nošnja.....30

3.2.1.2. Nošnje udanih žena.....31

3.2.1.3. Muška narodna nošnja.....32

3.2.2. Zaštićena kulturna dobra.....33

3.2.2.1. Godišnji pokladni ophodi mačkara podkamešničkih sela.....33

3.2.2.2. Sinjska rera.....34

3.2.2.3. Nijemo kolo Dalmatinske zagore.....35

4. SINJSKA ALKA.....36

4.1. Definiranje i status nematerijalne svjetske baštine Sinjske alke.....36

4.2. Povijest i razvoj Sinjske alke.....38

4.2.1. Najstarija svjedočanstva o Sinjskoj alki.....40

4.3. Sinjska alka tijekom ratova.....44

4.3.1. Sinjska alka tijekom Velikog rata.....44

4.3.2. Sinjska alka tijekom Drugog svjetskog rata.....46

4.3.3. Sinjska alka do kraja 20. stoljeća i za vrijeme Domovinskog rata.....47

4.4. Istaknuti datumi i osobe u povijesti održavanja Sinjske alke.....48

4.4.1. Jubilarna 300. Sinjska alka.....50

4.5. Alka izvan Sinja.....52

4.5.1. Trčanje Alke izvan Sinja.....52

4.5.2. Alkari izvan Sinja.....52

4.6. Sudionici Sinjske alke.....55

4.6.1. Alkarska povorka.....55

4.6.2. Odore sudionika Sinjske alke.....56

4.6.2.1. Alkaruša.....61

4.6.3. Oružje sudionika Sinjske alke.....63

4.6.4. Alkarski konji i oprema.....63

4.7. Alkarsko trkalište.....65

4.8. Alka kao prstenac ili obruč.....66

4.9. Početak i tijek Alke.....66

4.9.1. Pravila Alke.....67

4.9.2. Časni sud.....68

4.9.3. Namještač alke i njegov pomoćnik.....68

4.9.4. Proglašenje slavodobitnika.....69

4.9.5. Slavodobitnici.....69

5. BRENDIRANJE GRADA SINJA.....70

5.1. Brend i brendiranje grada.....70

5.1.1. Postupak brendiranja i njegov utjecaj.....71

5.2. Sinjska alka u ulozi brenda.....71

5.2.1. Manifestacije inspirirane Sinjskom alkom.....73

6. OPIS I REZULTATI EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA.....74

6.1. Određenje problema istraživanja.....74

6.1.1. Problem i cilj istraživanja.....74

6.1.2. Hipoteze istraživanja.....75

6.2. Metodologija istraživanja.....76

6.2.1. Način provođenja istraživanja.....76

6.2.2. Uzorak, postupci i instrumenti.....76

6.3. Obrada podataka i rasprava.....76

7. ZAKLJUČAK.....80

8. LITERATURA.....82

9. PRILOZI.....86

1. Uvod

Diplomski rad Sinjska alka – najprepoznatljiviji brend grada Sinja sastoji se šest cjelina koje se međusobno nadovezuju i nadopunjuju.

Prvi dio rada pod nazivom *Povijest Sinja* ukratko prikazuje povijest grada pritom posebnu pozornost obraćajući na kronologiju ratnih razdoblja koja su prethodila Sinjskom ratu i čudesnoj obrani Sinja 1715. godine u čast koje se i počela trčati Sinjska alka.

Kulturna i arheološka baština Sinja predstavlja drugu cjelinu, odnosno dio diplomskog rada te se u njemu predstavljaju numizmatički, keramički i nalazi lula otkriveni tijekom dugogodišnjih iskopavanja na Sinjskoj tvrđavi. Kulturna baština sinjskog kraja obrađena je detaljnim opisima narodnih nošnja Sinjana, a cjelina završava predstavljanjem zaštićenih kulturnih dobara toga kraja.

Treći dio rada, *Sinjska alka,* donosi detaljne informacije o toj poznatoj viteškoj igri te se bavi svime od same definicije i prvog spomena preko kontinuiteta održavanja, igranja izvan Sinja do odora sudionika povorke, tijeka održavanja do pojedinih slavodobitnika natjecanja.

U četvrtom dijelu rada pod nazivom *Brendiranje grada Sinja* ukratko se definiraju sami pojmovi brendiranja i brenda te povezivanje brenda s procesima razvoja gradskog identiteta, a potom se usredotočuje na Sinjsku alku kao brend grada Sinja i nepresušan izvor inspiracije za mnogobrojne manifestacije nastale upravo po uzoru na ovu vitešku igru, kako u Sinju tako i u ostatku Republike Hrvatske.

Opis i rezultati empirijskog istraživanja predstavljaju peti dio rada te su u njemu izneseni problem, cilj i objekt istraživanja. Navedene su glavne i pomoćne hipoteze rada te znanstvene metode korištene prilikom pisanja rada. Uz to, obrađen je i dubinski intervju sa stručnjakom iz prakse u kojem su predstavljena njegova stajališta o analiziranoj tematici.

U posljednjem dijelu rada, *Zaključku,* objedinjene su sve navedene teorijske spoznaje u radu i dokazane pretpostavljene hipoteze s početka istraživanja.

2. Povijest Sinja

2.1. Doba najveće osmanlijske opasnosti

Vrgoč (2009: 61), zaključuje kako kraj 15. st. obilježava razdoblje opće nesigurnosti koja uzrokuje migracije običnog stanovništva s područja Cetine, ali i pojedinih plemićkih obitelji, poput Talovaca, Dudića i Despotovića. Situacija je bila toliko ozbiljna da je čak i tadašnji Papa Inocent VIII. u Rimu 23. travnja 1492. godine dijelio oprost od 25 godina svim vjernim kršćanima koji će dati svoj obol za popravak crkve sv. Marije, koja se nalazila izvan zidina tadašnjeg grada *Vsinja*[1], i tvrđave Nutjaka blizu rijeke Cetine. *Dika*[2] koja se skupljala potkraj 15. stoljeća u Cetini u potpunosti je prekinuta na nekim područjima, dok je na drugima, kao što je to slučaj u Sinju, prepolovljena te se taj iznos davao kaštelanima kao plaća. "U pripadnostima Sinja oporezovano je 166 dimova, što čini 83 forinte." (Vrgoč, 2009: 61)

Prema Vrgoč (2009: 61-62), početak je 16. stoljeća posebno kritičan zbog učestalih turskih provala koje nastoje suzbiti hrvatski banovi, a njima se pridružuje i Mletačka Republika koja strepi zbog svoje vlasti nad hrvatskim gradovima u svom posjedu. Godine 1504. Sinj se našao u iznimno teškom položaju jer mu je gotovo sva obrana napuštena te stoga splitski knez Petar Malpiero šalje pojačanje od 80 vojnika na Sinjsku tvrđavu. Dana 4. siječnja 1513. godine hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban Mirko Perenyi naređuje da se Ivanu Izdarmčiću, kaštelanu tvrđava Klisa i Sinja, isplati 400 forinti od ubrane izvanredne daće pritom posebno upozorivši na veliku opasnost koja prijeti Sinju. Na sreću Sinja ban Perenyi ukazuje i u svom pismu poslanom 8. ožujka 1513. godine podbanu Baltazaru Batthyanu u kojem ističe kako bi grad Sinj, u kojem je tada bilo samo 5 vojnika, već odavno bio osvojen da rijeka Cetina nije poplavila. U istom pismu obrušava se na podbana Batthyana, ali i na njegovog brata Marčinka, tadašnjeg kaštelana grada, optužujući ga kako isti nije niti vidio. Samo nekoliko mjeseci nakon toga Turci ipak zauzimaju Sinj, što se doznaje iz bule pape Leona X. napisane 15. srpnja 1513. godine kojom ovlašćuje Tomu Bakača, svog legata, na pokretanje križarskog pohoda na Turke gdje navodi i kako su osvojili gradove Sinj i Čačvinu. Iz Kanuname[3] Bosanskog sandžaka za 1516. godinu saznaje se kako je Sinj i dalje u turskom posjedu "U njemu jedna od zapovijedi za čuvanje pograničnih turskih utvrda glasi: "I grad Sinj neka na smjenu čuva pedeset vojnika."." (Vrgoč, 2009: 62) Prema Vrgoč (2009: 62),

[1] Sinja
[2] Ratni porez
[3] Zakonika

svoja novoosvojena područja srednje i sjeverne Dalmacije Turci su od 1522. do 1528. godine obuhvatili u *vilajet Hrvati* čije je središte bilo upravo u Sinju.

2.1.1. Sinj pod turskom vlašću (1513. – 1686.)

Prema Vrgoč (2009: 67) Sinj je, kao središte *nahije Sinj i Cetina,* u administrativnom smislu pripadao Bosanskom sandžaku, a nakon pada Klisa novoosnovanom Kliškom. Sudbenu vlast provodio je skradinski kadija preko svog *naima*[4], a vojskom je u dobro utvrđenoj Sinjskoj tvrđavi (Gradu), koja je bila veća od utvrđene Korčule, zapovijedao dizdar. Sinjska je tvrđava bila nenastanjena te je u njoj samo povremeno boravio dizdar, a njeno naoružanje činili su mali top i dva mužara. Razlog njene nenastanjenosti skrivala je činjenica kako je cijelo stanovništvo Sinjske varoši mahom izbjeglo Turke te se ona time pretvorila u kasabu s pripadajućim sadržajima, kao npr. džamija koja je bila podignuta na mjestu današnje crkve sv. Franje.

Turcima je Sinj koristio i kao uporište za daljnja pustošenja. Jedan takav slučaj zabilježen je 1648. godine kada je bosanski paša Tekeli, prije svog pohoda na kršćansku sirotinju u Muću i Drniškoj krajini, obnovio Sinj, Vrliku i Čačvinu. Vojnički značaj Sinja raste nakon što su u Kandijskom ratu, koji se vodio od 1645. do 1669. godine, Mlečani 1648. godine Turcima preoteli Klis te time navijestili stalna pomicanja granice prema unutrašnjosti Dalmacije. Godine 1660. putopisac Evlija Ćelebija putuje s bosanskim beglerbegom Melek Ahmet-pašom iz Livna na Han i Sinj kako bi pregledali utvrde u turskom posjedu. Iz njegovog putopisa, koji je tada nastao, saznaje se da je Sinjska tvrđava peterokutnog oblika te da ju brane zapovjednik i 300 vojnika. Melek Ahmet-paša osobno se zauzeo za obnovu dotrajalih dijelova bedema, što je i učinio u roku od 3 dana, te se novoobnovljeni bedemi uspoređuju s bijelim zrnima bisera (Vrgoč 2009: 67).

2.2. Oslobođenje Sinja od Turske vlasti

2.2.1. Morejski rat (1684. – 1699.)

[4] nahijskog povjerenika

Kako se doznaje od Soldo (2011: 9-10), europsko područje u razdoblju od 100 godina, točnije od 1620. do 1720. godine, proživljava ekonomsku i financijsku krizu čiji je uzrok otkriće novih trgovačkih puteva, što se posebno odražava na Mletačku Republiku. Sve do kandijskoga rata, koji je vođen od 1645. do 1669. godine, Mletačka Republika, tzv. *Gospodarica mora*, uspijeva očuvati ravnotežu unutarnjeg tržišta. No, nakon njega gubi Kandiju[5] što donosi i gubitak južnoeuropske granice koja krije ekonomsku i stratešku važnost, što je vidljivo i u otežavanju njenog daljnjeg ekonomskog razvoja. U već dosta opterećene tursko-mletačke odnose sve se više upliću novi francuski, nizozemski i engleski trgovački slojevi, a uz to Mlečanima problem predstavlja i kopnena trgovina slobodnog Dubrovnika. S obzirom na veliki broj ratova koje su Mlečani do tada vodili, državni troškovi Mletačke Republike bili su toliko visoki da se nisu mogli pokriti niti uvođenjem nepoćudnih poreza i nameta. Loše ekonomsko i financijsko stanje Mlečane navodi na očuvanje mira s Osmanlijskim carstvom pod svaku cijenu s ciljem očuvanja svojih zadnjih uporišta na Bliskom istoku. Upravo je to razlog njihovog odbijanja pristupa *Svetoj ligi* protiv Turske carevine.

"Tek nakon turskog poraza pod Bečom (12. rujna 1683.), Mlečani su 28. ožujka 1684. godine konačno pristupili savezu kršćanskih država ili kako se zna nazivati 14. *križarskom ratu*." (Soldo, 2011: 10) Prema Vrgoč (2009: 68), Mlečani su lukavo iskoristili bunt potlačenog hrvatskog naroda protiv Turaka koji je bio organiziran oko poglavara i svećenika. Nakon poraza od strane Beča započinje napredovanje kršćanske vojske koje vjerno prate ustanci naroda stavljenog u službu najbližega kršćanskog vladara. Tako Cetinjani prelaze Mlečanima, a Mletačka Republika nakon ulaska u Svetu ligu započinje tzv. Morejski rat, koji traje od 1684. do 1699. godine, protiv Turaka. "U tom ratu Sinj je bio krvava bojišnica." (Vrgoč, 2009: 68)

2.2.1.1. Početci rata u Dalmaciji

Prema Soldo (2011: 13), kandijskim ratom Mlečani osvajaju tvrđavu Klis, što svjedoči o minimalnosti njihovih osvajanja u Dalmaciji, a Poljica i Makarsko primorje ostaju pod osmanlijskom vlašću usprkos mirovnim zaključcima. "Time je Dalmacija i dalje ostala >>mletački mostobran na turskoj teritoriji<<." (Soldo, 2011: 13) Rat mijenja zagorskog

[5] otok Kreta

seljaka koji od mirnog stočara i zemljoradnika postaje naoružan krajišnik uvjeren da može uspješno parirati neprijatelju te s mletačkom vojskom poduzimati veće vojničke akcije. Godina 1683. sa sobom donosi zemunički sukob koji u Kotarima pridonosi zaoštravanju odnosa između spahija i naroda, a ubrzo nakon poraza turske vojske od strane Beča iste godine stanovništvo Kotara spontano diže ustanak te ubrzo "čisti" Karin, Vranu i Ostrvicu te osvaja tvrđave Drniš i Skradin. To potiče franjevce Petra Titlića i Andriju Resnicu da s glavarima Petrova polja, Drniša, Vrlike, Zagore i Cetine mole općeg providura za primitak u mletačko podaništvo. Potezi ovih dvaju franjevaca smatraju se prvim uspjesima koje je zadarski nadbiskup javio papinskom državnom tajniku – kardinalu Alderanu Cibi - koji mu obećava poslati oružje iz Trsta koje će podijeliti narodu. Neki smatraju kako je upravo umiješanost pape u događaje na tursko-mletačkoj granici ubrzala ulazak Mlečana u rat. Kako u tom razdoblju Mlečani još uvijek nisu bili stupili u rat opći providur, kojem se narod obraćao, 21. siječnja 1684. godine dobiva uputu od mletačkog senata da očuva sklonost pučanstva s turskog područja, no da im vojno ne pomaže. Tri tisuće ljudi vratilo se s granice zbog naglog pokreta Muhamed-bega Durakbegovića iz Liva što prisiljava glavare na razgovor s njim. Razgovor se vodio bez tenzija unatoč tome što su se prvaci naroda potužili na zlodjela pojedinih pograničnih turskih zapovjednika. No, ni to nije zaustavilo napade domaćih vojnika na sinjsku okolicu koji su se pojačali nakon stupanja Mletačke Republike u rat s Osmanlijama. (Soldo 2011: 13-14)

2.2.1.2. Neuspješna opsada Sinja 1684. godine

Kako se doznaje od Soldo (2011: 14-15), napadi domaćih ljudi na sinjsko područje bili su učestali te su povećavali nesigurnost među stanovništvom koje je bilo već dovoljno uznemireno. Domaći bojovnici poticali su ljude na neposluh turskim spahijama te im opisivali svoje ratovanje i hvalili svoje uspjehe u dobivanju plijena što je stvaralo nesigurnu atmosferu kod turskih podanika. Uz to, domaći bojovnici imali su podršku mletačkih vlasti za upade na turska granična područja. S obzirom na to da je mlečanima, još tijekom kandijskog rata, nedostajalo vlastitih redovnih vojnih snaga obnovili su *cernide*[6]. Jedan od prvih vojnih napada nakon naviještanja i skorog službenog proglašenja rata bio je potkraj lipnja 1684. godine kada je manja grupa krajišnika pokušala izvući tursku posadu iz sinjske tvrđave. Pokušaj nije uspio jer je posada tvrđave predvidjela zasjedu te ostala unutar zidina. No, tu nije bio kraj upada u

[6] seoske čete uvedene u 16. stoljeću u koje stupaju domaći ljudi

bogati sinjski kraj, osobito onih s područja Kaštela i iz drniškog područja, a domaći borci pa čak i vojni časnici sve više razmišljaju o osvajanju tvrđava u Sinju i Kninu.

Prema Soldo (2011: 15), prilikom prigode pozdrava Pietra Valiera, novog općeg providura, četiri poglavara: Stojan Janković, Smoljan Smiljanić, knez Franjo Posedarski i Šime Bortulačić žale se kako nije ostvaren plan općeg providura Domenica Moceniga o zauzimanju Sinja. Taj plan razvijen je 12. rujna u Zadru kada se pod Mocenigom sastalo ratno vijeće u kojemu su, uz mletačke časnike, sudjelovali i neki "morlački" glavari. Glavni zapovjednik Grimaldi tada predlaže da meta napada ne bude Lika, Hercegovina, Neretva niti Knin, nego upravo sinjska tvrđava. Njegov je plan bio lako prihvaćen jer su glavari znali da Sinj čuva samo 70 sejmena te 200 nenaoružanih i preplašenih građana, prema informaciji koju su dobili iz izjave oslobođenog zarobljenika, Ivana Kračića iz Splita. Ta informacija dodatno ih je potaknula na akciju za koju su vjerovali da će biti laka i uspješna te se stoga konjanici i krajišnici počinju skupljati u Skradinu odakle kreću za Solin te se od tamo upućuju prema Sinju. Jedina osoba koja nije bila previše oduševljena pokrenutom akcijom bio je opći providur Pietro Valieri, a čak je i splitski nadbiskup bio uvjeren u nužnost pohoda na sinjsku tvrđavu o čemu je i pisao 27. rujna u svojim pismima Cibu.

S obzirom na to da se Mlečani nisu usuđivali krenuti u vojnu akciju, domaći vojnici su ju odlučili poduzeti sami čime želeći dokazati mletačkim časnicima i providurima kako su i oni sposobni voditi veće vojničke pothvate pa čak i opsade. Sjedinili su svoje čete sa šibenskim i kaštelanskim te splitskim i kliškim narodnim borcima. Iz kliške su tvrđave uzeli jedan top, jedan mužar te nešto praha i olova, a sve je bilo organizirano pod zapovjedništvom Alvise Marcella. Putovali su noću te su u subotu, 21. listopada, stigli pod Sinj gdje je jedna grupa vojnika odmah izazvala posadu pri čemu su neki izišli iz tvrđave. U kraćoj borbi dvojica krajišnika su poginula na što je Janković s 200 konjanika navalio na turske vojnike koji su se povukli u tvrđavu. U jednoj kući ostala su petorica neprijateljskih vojnika s nekim ženama te su ih krajišnici natjerali da se predaju,a potom neke od njih pobili, dok su ostale zarobili. S obzirom na to da je njihovo jedino naoružanje bilo ono iz kliške tvrđave, osvajanje sinjske tvrđave bila je samo puka želja te su se zbog straha da će iz Livna doći vojna pomoć Sinju, krajišnici idući dan povukli ostavljajući iza sebe jednu četu kao zaštitnicu. (Soldo 2011: 16)

Prema Soldo (2011: 16), taj neuspjeh povećava nepovjerenje stanovnika sinjskog područja prema mletačkim vojnim snagama. Pokušaj da se nepovjerenje stanovnika smanji

očitovalo se u potezu općeg providura koji je poslao Stojana Jankovića i Krstu Zavorovića s 3 000 domaćih vojnika u Cetinu, a pod njihovim pritiskom stanovništvo obnavlja pregovore o prijelazu i obećava dati taoce Iliju Peraicu i Matu Nakića. Dana 16. prosinca 1684. godine, nepoznati mladić iz Sinja dojavio je splitskom nadbiskupu o seobi za što je nagrađen jednim dukatom. "U pismu kardinalu Cosmi je molio da mu pošalje žita dok se Sinj ne osvoji, kao i da dodijeli priznanje fra Šimunu Cvitkoviću (Floriju) jer je radio oko Zagorca da prijeđu granicu." (Soldo, 2011: 16) Prema Soldo (2011: 16), tako se stanovnici sinjske doline počinju uključivati u općenarodni pokret protiv turske vlasti.

2.2.1.3. Neuspješna opsada Sinja 1685. godine

Prema Soldo (2011: 16-17), Pietro Valier dobro je poznavao sinjsku tvrđavu, a samim time je izvrsno shvaćao i njenu važnost. Opisao je kako se ona diže u kvadratičnom, ali nepravilnom obliku na samom vrhu brda te kako je većim dijelom na rubu kamena koji joj s tri strane otežava pristup. Nadodao je i kako joj sama čvrstoća njenih hridi pruža veću zaštitu od bedema te kako je utvrđena više svojim položajem nego izgrađenim utvrdama. Zaključio je i da je njen položaj od iznimne važnosti jer ima pregleda na prijelaz preko rijeke Cetine koji se nalazio nedaleko tvrđave, a uz to je i rekao kako "gospodari nad dolinom od trideset i više milja prostranoga i plodnog kraja." (Soldo, 2011: 17) Gunjača (1959), kako je navedeno u radu Soldo (2011), objašnjava kako je opći providur opisao samo istočni dio tvrđave jer onaj zapadni, niži tzv. korlat, čije tlo je zaštićeno drvenom palisadom, tada još nije postojao.

Prema Vrgoč (2009: 68), mletački izvanredni providur Marino Michieli prvog dana proljeća 1685. godine sa 7 000 vojnika, uključujući i krajiške postrojbe, stiže u Cetinsku krajinu. Nakon tjedan dana udružuje se s pristiglom vojskom općeg providura Pietra Valiera. Prema Soldo (2011: 17-18), Michieli zapovjedništvo predaje Valieru koji se uopće nije snašao u toj ulozi, a najgore je to što nije imao ni ideja za napad te plan opsade. Situacija je bila toliko loša da je pri pokušaju dizanja bedema lagumom tijekom noći poginuo miner, a top se s jedne na drugu stranu tvrđave prebacivao toliko sporo da su branitelji mogli popraviti štete na zidinama. Uz to, nisu iskoristili niti veće oštećenje nadvratka kule u svoju svrhu. Valierova neodlučnost i nepovjerenje bili su dodatno olakšanje bosanskom paši koji je odgodio odlazak u Ugarsku te poslao braniteljima pomoć. S Prologa je vatrom Valieru dojavljivano kako se vojska od oko 5 000 osmanlijskih vojnika približava, no Valier u to nije vjerovao, a kada su se idući dan vatre povećale Valier je čak optužio krajišnike da su kukavice i da svojim nemarom

sprječavaju njegovu slavu osvajanja Sinja. Borba nije trajala dugo, a kada su vojnici prešli rijeku u povlačenju je većina mletačke plaćeničke vojske i krajišnika pala u vodu te im se smočio barut tako da se nisu niti mogli braniti od neprijatelja, a ostatak se utopio. Oni koji su preživjeli borbu s vojskom bosanskog paše ubrzo su se razbježali, a pod Sinjem su ostala tri topa i tri mužara, sva prtljaga te 200-ak mrtvih.

Za vrijeme Valierove neuspjele akcije dugopoljski je župnik don Ivan Filipović iz Sinja doveo 200 obitelji, odnosno preko 1000 osoba među kojima je oko 200 njih bilo sposobno za vojsku. Svojom pobjedom nad Sinjem, muslimani su učvrstili svoj položaj te se početkom lipnja 1685. godine novi bosanski paša spušta u Cetinu s 3 000 konjanika i 2 500 pješaka. Valier, koji je kukavički pobjegao prema San Salvadoru, je zbog svoje pokazane nespretnosti prijevremeno maknut s položaja općeg providura 1686. godine. (Soldo 2011: 19)

2.2.1.4. Osvajanje Sinja

Prema Soldo (2011: 21), zbog silne želje novog providura Girolama Cornara za osvajanjem Sinja, opsada sinjske tvrđave 1686. godine bila je mnogo bolje organizirana nego prethodne dvije (vidi sliku 1.).

Prema: www.visitsinj.com (pristupljeno: 4. kolovoza 2019.)

Slika 1.: Organizacija opsade Sinja 1686. godine

Osvajanje sinjske tvrđave bilo je ključno jer je ono značilo i trajno osiguravanje Klisa te cijele srednje Dalmacije. Kako bi i uspio u svom naumu, u Solinu je okupio 2 000 plaćenika te oko 600 plaćenika-konjanika, 1 000 ljudi s galija i 3 000 krajišnika koje je podijelio u manje odrede od 50 ljudi kako bi ih držao disciplinirani. Uz brojnu vojsku imao je i 6 topova, 4 mužara te dovoljno streljiva. Prije no što je poslao svoju vojsku u napad, opći providur u Sinj šalje Petra Jakovljević – Tartalju i Ivana Albertija, čija uloga je bila da od sinjskog zapovjednika Omer-age zatraže predaju sinjske tvrđave. Sinjski zapovjednik odlučno odbija postupiti prema njihovom zahtjevu što općeg providura tjera da 19. rujna pošalje svoju vojsku od oko 6 600 ljudi na Sinj. (Soldo 2011: 21)

Dana 25. rujna započinje napad na sinjsku tvrđavu, a nakon 3 duga dana napada pješadija se napokon učvršćuje na korlatu gdje se potom i ukopala. U blizini je vrata teškim udarcima 28. rujna zid tvrđave probijen, što koriste plaćenici koji oko 20 sati prodiru u grad, a za njima vojnici i krajišnici. Nadmoć je napadača tijekom napada bila očita i samim braniteljima, no oni nisu posustajali očekujući pomoć hercegovačkog paše. U jednom trenutku su pomislili kako im se pomoć, u obliku hercegovačke vojske približava, no to su bili samo neki vojnici oko tvrđave Čačvine. S padom mraka odigrala se teška i krvava borba kojom je slomljen otpor nadjačanih branitelja sinjske tvrđave. Dva je sata trebalo neprijatelju da se povuče u glavnu kulu i drugu ogradu, a nakon dodatnog sata očajne borbe pada i glavna kula na kojoj se potom razvija zastava sv. Marka. Osvajanjem sinjske tvrđave Mlečani dobivaju tvrđavu koja vlada plodnom, ali zbog svih prethodnih ratovanja i gotovo u potpunosti napuštenom krajinom. Uz to, sinjska tvrđava i prostor nad kojim se ista uzdigla predstavljali su jaku predstražu Klisu. (Soldo 2011: 21-24)

Kako se doznaje od Soldo (2011: 24-25), stradalo je oko 50 neprijateljskih vojnika, a zarobljena je bila i nekolicina žena no oslobođeno je 30-ak zarobljenih kršćana. Osvajanjem sinjske tvrđave dobiveno je i puno artiljerije, točnije 2 turska malena topa, 2 mužara, 2 teška mužara od 322 libre te 2 topa od 20 libri. Opći je providur priznao da su, unatoč pozitivnom ishodu rata, poginuli mnogobrojni časnici, vojnici i krajišnici, a preko 150 ih je bilo ranjeno. S obzirom na to da je bio očekivan turski protuudar, opći providur ostaje još neko vrijeme u Sinju, a gotovo odmah nakon osvajanja tvrđave počinje se s obnovom zidina i kuća unutar njih. Prvi sinjski providur Antonio Bolani smjestio je oko 150 vojnika unutar tvrđave, a ispod nje 2 čete konjanika i 3 pješačke čete Abručana.

2.2.1.5. Uspješna obrana

Neposredno uoči priprema Mehmed paše Atlagića, rodom Cetinjanina, za napad na Sinj s vojskom od 1 500 vojnika, krajišnici su s Abručezima provalili do Livna i u povratku u sinjsku tvrđavu sa sobom poveli i mnogo obitelji. Bosanskom paši Atlagiću pridružuje se hercegovački Sinan-paša, a njihov napad na Sinj dobiva, uz mnogobrojne poklone poput, 7 deva natovarenih novcem za vojnike, haljine od brokata i sablje optočene draguljima, i državno značenje. (Soldo 2011: 26)

Prema Soldo (2011: 26-27), krajem ožujka 1687. godine bosanski se paša spušta u Sinjsko polje s 13 000 pješaka, 4 500 konjanika, devama i teglećim konjima s topovima čiji put je krčilo 400 pionira. Paša Atlagić se 3. travnja utaborio nasuprot sinjskoj tvrđavi gdje je bio okružen s 4 000 šatora. Tim prizorom pašin se logor činio kao novonikli grad. Sinjskom providuru Bolaniju, u pomoć obrani Sinja, dolaze vojnici s Nicolom del' Borrom, konjica Antonija Zena i Stojan Janković sa svojom konjicom od 1 600 domaćih ljudi. U početku se odvijaju manje borbe izvidnica, a nakon nekoliko dana topovskog prepucavanja dolazi do trosatnog neuspješnog neprijateljskog pokušaja da se približi zidinama. To nije bio jedini neuspjeh neprijateljske vojske koja je u pokušaju razaranja zidina s druge strane, na Nebesima, sasjekla šumu i postavila topove za pucanje. No, s tog položaja nije mogla razoriti zidine, a ni bunar uz glavnu kulu. "Sličnih neuspjeha bilo je mnogo." (Soldo, 2011: 27)

Providur iz Mletaka slao je krajišnike u napade na pomoć koja paši Atlagiću stiže iz Bosne. Ti nenadani napadi unosili su nesigurnost među turske vojnike, a u prilog im nije išla ni obila kiša koja je otežavala kretanje vojnika i prebacivanje topova i mužara. Zid bunara te vrhovi zidina iznad Grebena bili su oštećeni nakon dugotrajnih topovskih udaraca, no to nije obeshrabrilo branitelje tvrđave koji su na neprijatelje počeli bacati bombe pune kamenja, čavala i granata. Posljednji pokušaj paše Atlagića bio je kada je posebnim ljestvama htio organizirati opći napad na tvrđavu, a kao odgovor na taj napad Cornaro i Stojan Janković kreću u pomoć Sinju. Njihov dobro strateški osmišljen plan napada preplašio je neprijatelje te ih natjerao na povlačenje. Napad se sastojao od Jankovića na čelu s 500 konjanika, a zatim 2 000 kotarskih krajišnika od kojih je bilo 1 800 pješaka i 200 konjanika, 400 šibenskih boraca iza kojih je išla komora i pratnja od 60 dragona. Mnogobrojnu vojničku kolonu nastavljao je zapovjednik konjice Zeno sa svojih 500 konjanika te redovitom četom od 400 domaćih ljudi. Dodatnih 8 000 vojnika snažne kolone čini pratnja providura koja se sastojala od 100 dobrovoljaca i 2 konjaničke čete, 100 strijelaca s područja bokokotorske okolice, 500 vojnika

mletačke kopnene vojske, 800 boraca koji su došli iz okolice Trogira i Kaštela, 700 poljičanskih i omiških strijelaca, 600 vojnika iz Makarske, 900 vojnika iz Splita i Klisa te tri talijanska bataljona od po 800 vojnika. Kao što je već rečeno, tolika mnogobrojna vojska preplašila je pašu Atlagića koji je u najvećoj tajnosti noću naredio povlačenje vojske i izvlačenje topova na Mostine. No, kod mosta na Cetini su prilikom povlačenja pretrpjeli još jedan težak udarac koji su im zadali Janković i don Ivan Filipović – Grčić. (Soldo 2011: 27-28)

Prema Soldo (2011: 28-29), paša Atlagić nakon svog neuspješnog pokušaja napada na Sinj gubi službu bosanskog paše. Mlečani su uspjeli dovesti novo stanovništvo u kraj oko Sinja te su im nametnuli obranu zemljišta koja su dobili pri čemu su im pomagali starješine rodova i harambaše stvarajući pritom krajiški sustav samoobrane. Prvi značajniji udar nakon onog paše Atlagića, uspio je bosanskom paši koji se 2. ožujka 1690. godine spustio u Sinjsko polje sa 6 000 konjanika i pješaka na što nitko nije bio spreman. Ta nespremnost donijela im je teške posljedice u obliku 19 ubijenih, 150 zarobljenih, zaplijene 45 konja te 345 komada krupne i 1 372 komada sitne stoke, a uz to je odneseno i 1 039 stara žita. Taj udar krajišnici ubrzo osvećuju pri upadu u Livanjsko polje gdje iz osvete pale varoš, ubijaju 20-ak ljudi i zarobljavaju mnoge druge te plijene 1 000 ovaca i 200 grla krupne stoke.

O dobroj organiziranosti obrane sinjskog područja govori činjenica koja se ističe prilikom pokušaja provale hercegovačkog sandžakbega Selman-paše u sinjsko polje gdje ga je potjerao organizirani otpor kavalira Jovana Sinobada. Tamo su se susreli s cijelom "krajinom" pod vodstvom Vučkovića i Tomaševića koji su ih prisilili na uzmak. Kada ih je vidjela straža kod tvrđave Glavaš njihovo je pojavljivanje dojavila mačkulom, a na dojavu je odgovorila vrlička straža te se Sinobad spušta s planine u napad neprijatelja. Nakon toga čuje se ponovni pucanj mačkule iz Vrlike na što sinjska tvrđava odgovara s tri topovska hitca. Nakon topovskih hitaca neprijateljska vojska bježi misleći da na njih kreće velika vojska ostavljajući iza sebe opljačkano blago. (Soldo 2011: 29)

2.2.1.6. Mir

Prema Soldo (2011: 31), u mirovnom ugovoru postignutom u Srijemskim Karlovcima 1699. godine tvrđave Knina, Vrlike, Sinja, Zadvarja, Vrgorca i Čitluka s Gabelom došle su u ruke Mlečana. Zbog određenih su granica na sinjskom području nastale nesuglasice između

članova komisija za razgraničenje te su zato pregovori trajali duže vrijeme, a u jednom su trenutku čak i prekinuti kako bi se dobilo mišljenje vlada. Naposljetku, odlučeno je kako će granica oko sinjske tvrđave ići polukružno od Vrlike na Potravlje pa preko Hrvaca najvjerojatnije na Mrgude i preko Jasenskog na Glavice. Od Glavica se granica nastavljala preko polja na Mandačevu granicu i od Turjaka na Trilj odakle se protezala do Čačvine na Zadvarje.

"Time je završio *morejski rat*, rat više napadački nego frontalni, više pljačkaški nego borbeni. Rat pun paleži i osveta, u kojemu je došlo do izmjene stanovništva na cijelom području Zagore. " (Soldo, 2011: 31)

2.2.2. Drugi Morejski, Mali ili Sinjski rat (1714. – 1718.)

Mletačka Republika iz prvog Morejskog rata izlazi vojnički, ali i ekonomski dosta oslabljena te je to razlog za njeno održavanje neutralnosti u ratu za španjolsku baštinu koji se vodio od 1701. do 1714. godine na njenom području između austrijskih i francuskih snaga. Nedugo nakon završetka napomenutog rata nadzirao se novi i to onaj s Osmanlijskih carstvom. Nakon neprestanih napada gusara, Mlečani su 1714. godine zarobili jedan turski brod pun vrijedne trgovačke robe te taj događaj postaje povod ratu, iako su za isti postojali mnogobrojni dublji uzroci od kojih je najvažniji bio odluka Porte da se prostor Moreje[7] u potpunosti očisti od kršćanskih snaga. U studenom 1713. godine mletački bailo[8] Andrea Memmo u Carigradu upozorava kako se protumletačko raspoloženje sve više počinje širiti. To potvrđuje i činjenica da je on 8. prosinca pozvan od strane velikog vezira koji mu tada navješćuje rat s Mletačkom Republikom te da Memmo i svi ostali Mlečani moraju napustiti Carigrad u roku od 20 dana. Dana 29. prosinca objavljen je ratni manifest te, iako nepripremljeni i vidno oslabljeni, Mlečani moraju prihvatiti rat. Iako je prostor Moreje obilovao dobro osiguranim tvrđavama njih nije imao tko braniti, a oni vojnici koji su bili u tvrđavama, nešto više od njih tisuću, nisu bili disciplinirani. Nekada jako konjaništvo, svelo se na samo 3 regimente *dragona*[9] i jedne regimente *Croatia cavallo*[10] te je Mletačkoj vladi preostalo jedino tražiti pomoć od europskih dvorova, no samo su im papa i Malteški red

[7] Peloponeza
[8] poslanik
[9] lakih konjanika
[10] Hrvata

poslali nekoliko galija. U isto vrijeme moćna turska flota od 30 sultana[11], 20 kairina, 15 lađa iz Barberije i velikog broja transportnih brodova kreće u Egejsko more. (Soldo 2011: 179)

Dana 8. lipnja 1715. godine kada se turska mornarica pojavila pred otokom Tine, otok se odmah predao unatoč tomu što je izvanredni providur Bernardo Balbi uživao povjerenje naroda te imao vrijedne časnike. Ista situacija ponovila se 7. srpnja kada je Francesco Bembo predao otok i tvrđavu Eginu u Salaminskom zaljevu bez borbe. No, neki providuri ipak su se odvažili na obranu osmanlijskim napadima, poput providura Korinta Giacoma Minotta koji se 5 dana hrabro suprotstavljao bombardiranjima. Na sličan je otpor turska vojska naišla 9. srpnja prilikom početka opsade tvrđave Naupije te su nakon 9 dugih dana borbe napokon zauzeli tvrđavu i izvršili pokolj. Prilikom tih ključnih i kritičkih osvajanja, iako slabe, mletačke mornarice nije bilo niti na vidiku zbog stare mornaričke tradicije Mletačke Republike prema kojoj su odluke morali donijeti svi kapetani mora. Iako se izvanredni providur Marco Loredan protivio akciji tvrdeći kako Osmanlije imaju neporecivu premoć, naposljetku je vijeće odobrilo akciju općeg kapetana Giuseppe Dolfina za pomoć napadnutim područjima. (Soldo 2011: 180)

Godine 1716. osmanlijska je vojska izgubila bitku za strateški iznimno bitan otok Krf čiju su obranu preuzeli providur Antonio Loredan i njemački general, feldmaršal knez Mathias von der Schulenburg. Njihova je obrana u čak dva navrata odbila neprijateljske napade izvrsnim akcijama mornarice te četama Dalmatinaca na kopnu koji su hrabro odbijali janjičare. Krf je strateški bio bitan jer je njegovom obranom odbijen ulazak turske mornarice u Jadran 22. kolovoza. No, odlučna se bitka odigrala 13. kolovoza 1716. godine kada su austrijske čete pod vodstvom princa Eugena Savojskog potukle osmanlijsku vojsku te isto ponovile 16. kolovoza 1717. godine kod Beograda. Te dvije bitke su od iznimne važnosti jer su njima prestale osmanlijske težnje za zauzimanjem europskog kontinenta, a pritom je i Mletačkoj Republici olakšan položaj te se dignuo moral mletačkih vojnika. Uz potporu austrijskog cara Karla VI., mletačka mornarica ponovno preuzima inicijativu te čak i vraća neke otoke i tvrđave pod svoju vlast. (Soldo 2011: 181)

Prema Soldo (2011: 181-182), rat se završio jer je Austrija zbog poteškoća oko pitanja španjolske baštine prihvatila pregovore s Osmanlijama, a njima su se morali pridružiti i Mlečani. Mir je sklopljen 21. srpnja 1718. godine u Požarevcu te je njime Austriji pripao zapadni dio Vlaške, Banata, Beograd i veći dio sjeverne Srbije, a uz njih austrijskom teritoriju

[11] velikih lađi

pripale su i desne obale Save i Une do podnožja planina. Mlečani su mirom sačuvali otoke južno od Otranskih vrata, dio Albanije koji se prostire do Skadarskog jezera i "gnijezdo gusara" Drač, ali su zato izgubili Moreju. Zahvaljujući borbenosti ljudi s ovih prostora u Dalmaciji su Mlečani doživjeli potpuni uspjeh zahvaljujući čemu je pokrajina i dobila svoje prirodne granice.

2.2.2.1. Sinjski rat

Kada se vijest o turskom proglašenju rata Mlečanima pročula u Sinju zanos i želja za junaštvom prolomili su se krajem sinjske krajine, a narod je jedva čekao rat koji mu je bio jedini izlaz iz materijalnih poteškoća prouzrokovanih manjkom zemljišta i blizinom granica. Ljetopisac sinjskog samostana fra Petar Filipović u svom je zapisu rat nazvao *rat sinjski.* Fra Pavao Vučković pozvao je narode prekocetinskih sela da se dignu protiv neprijatelja i bore za pobjedu vjere pod Kristovim barjakom čime rat na našim područjima dobiva vjersku dimenziju, ali čak i više dimenziju obrane vlastite zemlje. Znajući nezamjenjivu obrambenu važnost sinjske tvrđave, Mlečani su ju dali popraviti od šteta nastalih potresom 1709. godine. Već je u siječnju 1715. godine opći providur izradio obrambeni plan Dalmacije te je nastojao osigurati sinjsku tvrđavu hranom i oružjem. (Soldo 2011: 183 – 184)

Prema Soldo (2011: 184-187), dana 18. srpnja harambaša Filipović je donio nekoliko pušaka i malo streljiva u Sinj, a 21. srpnja iz Splita harambaša Žanko donosi 100 pušaka koje se dijele banderijama. Hrana je bila najveći nedostatak za Sinj te je opći providur naredio Splitu i Trogiru da Sinj opskrbe hranom, a pogotovo vinom. Kako bi narodu ulio samopouzdanje, providur Balbi 21. srpnja izdaje proglas na hrvatskom jeziku te ga daje zalijepiti na sve kuće u Sinju. U njemu je naredio serdarima i harambašama da svoje banderije drže u pripravnosti, a svaki se bijeg iz Sinja kažnjavao gubitkom posjeda. Onim je hrabrim stanovnicima koji se istaknu u obrani grada obećao posjede onih koji su u ključnim trenutcima obrane napustili sinjsko područje. Dana 22. srpnja splitski nadbiskup Cupilli dolazi u tvrđavu i proglašava jubilej – svetu godinu - da se u ratnim neprilikama izmoli pomoć. Unatoč svemu, 23. srpnja turska se vojska od oko 60 000 ljudi počinje spuštati niz Prolog. Serasker-paša je svoje čete slao da pustoše sela i polja kako bi izazvali što veću psihozu i strah.

Većina vojske 4. kolovoza kreće prema sinjskoj tvrđavi gdje je neprijateljski napad dočekan od strane dobro pripremljenih vojnika te sinjskih junaka čiji broj varira od 700 do 1 500 vojnika, ovisno o izvoru, pod vodstvom providura Zorzi Balbija. U tom sudbonosnom trenutku Mlečanin i franjevac Bernardo Gornizai iz škrinje donesene iz samostana vadi sliku Majke od milosti (Gospe Sinjske) koju postavlja na oltar sv. Barbare u crkvi unutar tvrđave. Opsada je sinjske tvrđave (vidi sliku 2.) trajala od 7. do 14. kolovoza, a već u noći sa 7. na 8. kolovoz neprijatelji su iskopali opkope u koje su ukopali 4 topa i 2 mužara koja su doveli sa sobom tako da su ih branitelji teško mogli onesposobiti. Ti topovi izbacivali su granate od 20, 100 i 300 libra[12], a ostali topovi izbacivali su granate manjih težina. Dana 8. kolovoza neprijatelj je uništio varoš ispod tvrđave prilikom čega je izgorjela i nova crkva sa svom robom, žitom i predmetima. Nakon toga, uslijedili su svakodnevni topovski napadi na tvrđavu koja je toliko granatirana da se jedan top od tolike upotrebe raspao, a drugi su uništili branitelji. Pojedine su čete u jurišima dospijevale do zidina tvrđave, a prilikom jednog je juriša barjaktar Fazlagić iz Mostara došao do "šarampola" gdje je uspio zabiti zelenu zastavu s polumjesecom nakon čega je bio ubijen, a zastava uklonjena. Uz dobru je obranu neustrašivih branitelja sinjske tvrđave, neprijateljev moral dodatno poljuljao i nedostatak hrane, ali i klimatski uvjeti te se u vojsci pojavila srdobolja. Usprkos tome, topovski udari na tvrđavu nisu jenjavali, a korlat je bio udaran neprestanom puščanom vatrom toliko da su zidovi bili oštećeni do mjere da niti Balbi nije mogao naći zaklon iz kojeg bi izdavao naredbe. U praskozorje 14. kolovoza odvio se sveopći napad, a glavni je udar bio usmjeren na stari i novi korlat. Neprijatelji su se probili do zidina, a unatoč žestokom trosatnom napadu branitelji su, uz žrtve, hrabro držali svoje položaje. U tom okršaju poginulo je 30-ak, a ranjeno oko 45 vojnika. Kako su bili brojčano uvelike nadjačani, svatko se prihvatio oružja i obrane tvrđave (vidi sliku 2.), a uz vojnike, borce, časnike i providura bili su i franjevci s fra Pavlom Vučkovićem i don Ivanom Filipovićem Grčićem koji su svojim molitvama ojačavali duh junačkih branitelja. U tom su nejednakom sukobu junački branitelji, ispunjeni vjerom u nebesku Marijinu pomoć, odnijeli pobjedu. (Soldo 2011: 189-194)

[12] libra iznosi oko ½ kg težine

Prema: www.visitsinj.com (pristupljeno: 4.kolovoza 2019.)

Slika 2.: Opsada Sinja 1715. godine

Prema Soldo (2011: 194-196), nakon neuspjeha 14. kolovoza Mustafa je pozvao vojsku na zbor pa su branitelji cijeli dan i noć očekivali novi napad još uvijek nadmoćne vojske. No, suprotno mišljenjima branitelja na tom je sastanku došlo do međusobnog optuživanja, a naglasile su se i slabosti u vođenju napada na tvrđavu od kojih su neke bile: nedostatak hrane, strah od dezinterije i nedostatka vode, sve veći broj žrtava koji je brojao između 3 000 i 15 000 vojnika. Časnici su se protivili nastavku opsade, a kod preživjelih je vojnika još više padao borbeni moral. Neprijateljima nikako nije bilo jasno kako se relativno mala vojska branitelja mogla održati pred njihovim snažnim napadima te mnogobrojnom i nadmoćnom vojskom, a jedini odgovor koji im se nametao bio je taj da braniteljima pomaže neka tajanstvena, nebeska sila. Iako su cijeli dan turski topovi manjim intenzitetom udarali već napola razrušenu tvrđavu, Mustafa je naredio povlačenje prema Livnu, u noći s 14. na 15. kolovoza, koje se pretvorilo u bijeg. Toliko su brzo pobjegli da nisu imali vremena pokopati mrtve, što za muslimane nije bilo uobičajeno. Na prostoru je ispod tvrđave braniteljima ostao pašin tabor, mnogo streljiva i brojno oružje, a povlačenje je bilo toliko brzo da izmoreni branitelji nisu stigli ni pomisliti na daljnje gonjenje neprijatelja. Branitelji su tu noć proveli u tjeskobi slušajući viku neprijatelja u tišini koju su razbijale molitve malobrojnog naroda pred likom Majke od milosti predvođene svećenicima. Upravo je u toj večeri uz, viteško junaštvo, nastalo i uvjerenje da je uz njih Gospa.

U četvrtak su ujutro, 15. kolovoza, iscrpljeni branitelji s poluporušenih zidina ugledali pustoš i nered te napuštenu vojnu opremu i tijela mrtvih te se u tom trenutku rat oko sinjske tvrđave pretvorio u opće veselje pobjede unutar njenih preostalih zidina. (Soldo 2011: 196) "Očevidac je bio uvjeren da je neprijatelj, premoćan u ljudstvu i opremi, nestao ispod tvrđave Božjom milošću, jer obrana, uza svu hrabrost ne bi izdržala još jedan juriš." (Soldo, 2011:196)

2.3. Naziv grada Sinja

Prema Vrgoč (2009: 21), naziv Grada Sinja potječe od riječi *Osinij* prema starosjedilačkim delmatskim Osinijatima. Tome svjedoči pronalazak zavjetnog žrtvenika (vidi Sliku 3.) kojeg je 1936. godine pronašao Nedo Milunović podno Sinjske tvrđave s djelomično oštećenim natpisom koji glasi: "*/D/O/M/ et /G enio Osini/atum/ P/ub/ius/ Rapidiu/s/ signifer c/ohortis… p/ - (Bogu Najboljemu i Najvećemu i dobrom duhu zaštitniku Osinijata Publije Rapidije stjegonoša kohorte… postavi)*" (Vrgoč, 2009: 21)

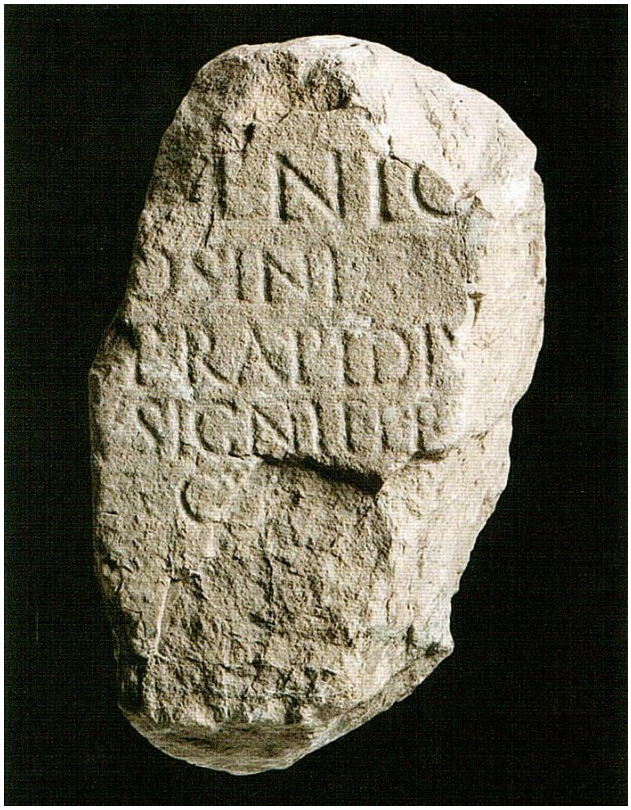

Prema: www.visitsinj.com (pristupljeno: 4. kolovoza 2019.)

Slika 3.: zavjetni žrtvenik s imenom Sinja

Ovaj je natpis posvećen duhu zaštitniku Osinija riješio mnogobrojne nedoumice o postanku imena današnjeg Sinja kojeg se u srednjovjekovnim izvorima može pronaći kao: *Syn, Zyn, Zym, Zuin, Signa, Segna, Sisin, Syngh, Suigna, Szin, Szing, Sfin, Sfsin, Sfigia, Sfigna, Sfrigna, Fisignium, Fsyn, Fsin, Fsgin, Wssyn, Wzyn, Isfigna, Isfignium.* U srednjovjekovnim izvorima pisanim hrvatskim jezikom inačice imena Sinj su: *V Sini, V Sinem, vsinski, sinski*, dok je oblik *Castrum Frini* greškom u prijepisu zamijenio slovo s (*Fsini*) slovom r. Stoga se doznaje kako je prvotni naziv naselja na položaju sinjske tvrđave

bio Osinium, odnosno Osinij te je iz njega nastao onaj kasniji Vsinj, a iz njega današnji naziv – Sinj. (Vrgoč 2009: 21) "Prvi pouzdani spomen Sinja (*castrum Fsini*) potječe iz 1341. godine." (Vrgoč, n.d.: 6)

3. Kulturna i arheološka baština Sinja

3.1. Zaštitna arheološka istraživanja tvrđave Grad 1998./1999. i od 2004. do 2014. godine

U ljeto 1998. godine počinju prvi radovi oko tvrđave Grad kad je teškom mehanizacijom proširen i probijen put u podnožju tvrđave koji ju okružuje sve do glavnog zapadnog ulaza. Ti građevinski radovi, iako nedopušteni, bili su inicirani postavljanjem kiparskih kompozicija Križnog puta. S obzirom na to da je Tvrđava Grad zaštićeni spomenik kulture, Konzervatorski odjel u Splitu zaustavlja nedopuštene radove te prva zaštitna arheološka istraživanja započinju u studenom iste godine, a završavaju u prosincu 1999. godine. Tijekom prva dva mjeseca najopsežnije je istraživan prostor korlata, odnosno vanjskog dvorišta podignutog uz zapadnu stranu tvrđave koji je ujedno i najmlađi dio tvrđave nastao u 17. i prvoj polovici 18. stoljeća. Na tom je području otkriven dio zapadnog i sjevernog ogradnog zida s tragovima dvostruke palisade[13]. Tijekom ovih je istraživanja pronađen i sitniji arheološki materijal u obliku novca, glazirane keramike te željezne topovske kugle iz vremena venecijanske obnove tvrđave. Tu činjenicu dodatno potkrepljuje i pronalazak bakrenog novca koji je Venecija u 18. stoljeću kovala za Dalmaciju i Albaniju, a čija je vrijednost iznosila 2 solda. Tijekom arheoloških istraživanja postaja Križnoga puta, pronađeni su artefakti koji datiraju od prapovijesti pa sve do 18. stoljeća. Postaje s arheološkim nalazima bile su sljedeće: I. postaja, II. postaja, III. postaja, VI. postaja, X. postaja, XI. postaja, XII. postaja, XIV. postaja. (Librenjak i Čerina n.d.: 10-12)

Prema Librenjak i Čerina (n.d.: 20), zaštitna su se arheološka istraživanja na tvrđavi Grad provodila i u razdoblju od 2004. do 2014. godine te su predstavljala dio složenih arheoloških i konzervatorsko-sanacijskih radova na obnovi obrambenih bedema te drugih arhitektonskih struktura. Cilj je radova bila revitalizacija graditeljskog sklopa stare tvrđave Grada te je ona bila dio projekta *Očuvanje i obnova zidina sinjske tvrđave* financiranog od

[13] Dvostruki kružni otisci u vapnenoj žbuci koji su nastali postavljanjem drvenih kolaca u svježu žbuku kako bi se podigla ograda isprepletena prućem čiji cilj je bio dodatna zaštita bedema

strane Ministarstva kulture Republike Hrvatske i grada Sinja uz potporu Konzervatorskog odjela u Splitu. Arheološka istraživanja od 2004. do 2014. godine provedena su od strane Muzeja Cetinske krajine u Sinju te su se sastojala od ukupno 10 arheoloških kampanja. S obzirom na to da je istraživanje bilo zaštitnog karaktera, glavne zadaće bile su: otkrivanje područja koje se nalazilo neposredno uz bedem te utvrđivanje opsega i strukture bedema, a uz to i određivanje graditeljskih faza izgradnje tvrđave i prikupljanje arheološke građe koja bi služila za pobliže vremensko određivanje.

Konzervatorsko – sanacijski radovi na obnovi zidina započeli su 2004. godine na južnom bedemu koji je bio najoštećeniji dio tvrđave. Tijekom tri arheološke kampanje provedena su istraživanja na površini od oko 300 m^2 koja je obuhvaćala prostor od jugozapadne kule do istočnog bastiona te duž južnog obrambenog bedema. Otkriveni su ostatci stambeno-vojnih objekata za koje se znalo iz povijesnih likovnih prikaza s kraja 17. i 18. stoljeća, a od pokretnog je arheološkog materijala najviše pronađeno primjeraka ulomaka glaziranog višebojnog keramičkog posuđa iz 16., 17. i 18. stoljeća te grube kuhinjske keramike, a uz njih i veći broj topovskih željeznih kugli te pokoji ulomak starijih kamenih kugli. Neizbježni su bili i pronalasci ulomaka keramičkih lula, stakla te građevinskog materijala i željeznih čavala, klinova te novca. (Librenjak i Čerina n.d.: 20-21)

Tijekom V. arheološke kampanje provedene od 3. rujna do 15. listopada 2008. godine pronađeni su vrijedni nalazi mletačkih soldi iz 17./18. stoljeća koji su na sebi imali natpis *dalma et alba* te novca iz vremena dužda Giovannija Cornera II., odnosno ranog 18. stoljeća, s natpisom *corf cefal zan*, a uz njih ističe se i nalaz jednog srebrnog dubrovačkog perpera koji je također korišten tijekom 17. i 18. stoljeća sve do pada Dubrovačke Republike. Likovno su najzanimljiviji nalazi V. arheološke kampanje nalazi tanke polukružne pločice brončanog lima s prikazom krilatog lava s otvorenom knjigom, uz nju se ističe i ovalna medaljica s likom i natpisom pape Pija V. te kvadratna pločica s likom Bogorodice i malog Isusa. Svi ovi nalazi okvirno se datiraju u razdoblje od 17. do 19. stoljeća. (Librenjak i Čerina n.d.: 40)

Prema Librenjak i Čerina (n.d.: 52-53) u VIII. arheološkoj kampanji provedenoj od 11. svibnja do 29. lipnja 2011. godine arheolozi su definirali znatne dijelove objekta numeriranog brojem 9, a to su: "južni i zapadni vanjski zidovi, dva pregradna zida te tri prostorije koje je moguće razlučiti unutar zapadnog dijela objekta." (Librenjak i Čerina n.d.: 53) Arheolozi pretpostavljaju kako je riječ o vojno-stambenoj građevini uz sjeverni bedem koja je vidljiva na likovnim prikazima sinjske tvrđave iz razdoblja 17. i 18. stoljeća gdje je označena kao

kuća za vojsku sa stražarnicom. Od posebnih staklenih nalaza VIII. arheološke kampanje izdvajaju se "…čaše tipa krautstrunk koje su se uvozile iz venecijanskih i srednjoeuropskih radionica od početka 15. do sredine 16. stoljeća." (Librenjak i Čerina, n.d.: 53)

U posljednjoj, X., arheološkoj kampanji koja se izvodila u dva navrata i to od 9. prosinca 2013. do 17. siječnja 2014. godine i od 16. travnja do 11. lipnja 2014. godine na prostoru glavnog ulaza u sinjsku tvrđavu na zapadnoj strani bedema otkriveni su ostatci obrambenog predulaznog prostora, tzv. propugnakula, koji je pružao odličnu sigurnost glavnim vratima te je omogućavao učinkovitu obranu i kontrolu ulaza u tvrđavu. *Propugnaculum* kao dio vojne obrambene taktike vuče podrijetlo iz kasne antike te ukazuje na dugi povijesni kontinuitet sinjske tvrđave Grada. (Librenjak i Čerina n.d.: 56-62)

3.1.1. Glinene lule s Tvrđave Grad u Sinju

Na slici 4. nalazi se dio kolekcije glinenih lula pronađenih tijekom arheoloških istraživanja na tvrđavi Gradu, a sve pronađene lule datiraju od sredine 17. do kraja 19. stoljeća te su primjerci austrijsko-mađarske, osmanske, engleske te zelovske provenijencije.

Prema: www.mck-sinj.hr (pristupljeno: 4. kolovoza 2019.)

Slika 4.: Glinene lule s tvrđave Grad

Prema Domazet (n.d.: 72-73), najstariji nalazi lula pronađeni tijekom desetogodišnjih arheoloških istraživanja tvrđave Grad su tipovi turskih lula iz 17. stoljeća, a s obzirom na povijest grada Sinja i cijele Cetinske krajine koji još davne 1513. godine padaju u ruke

Osmanlija povezuje se kako pušenje duhana u luli na taj prostor ne dolazi sa Zapada već posredovanjem Osmanlija. Najviše lula turskog tipa datira iz 17. stoljeća te su poznate pod nazivom Chiobuk lule. One se proizvode u kalupima od blijedosive gline, a karakterizira ih mala kuglasta čašica s dužim tuljcem. Chiobuk lule ukrašene su rozetama, geometrijskim linijama, od kojih su najčešće usporedne linije, mrežasti motivi, cik-cak linije i rombovi, te rebrastim motivima. S obzirom na to da je od 1686. godine sinjska tvrđava stalno pod vlašću Mletačke Republike iznenađuje izostanak lula iz talijanskih radionica unatoč stoljetnoj prisutnosti mletačke vojske u Gradu. Pronađen je samo jedan primjerak tzv. lončarske lule, tamnosmeđe lule sa srebrnkastim premazom i 3 vezne rupe, koja je izrađena u dolini rijeke Pad.

Nalazi lula zapadnog tipa izrađenih od bijele gline u dvodijelnom kalupu datiraju iz 18. stoljeća. Lule takvog tipa sastoje se od čašice i dugačkog tuljca na kojem se uvijek nalazi oznaka proizvođača, a na tuljcu i kratkoj nožici smještenoj na dnu čašice mogu biti pečat ili ukras. Središta proizvodnje zapadnih tipova lula nalaze se u Engleskoj, gdje je 1619. godine utemeljena prva kompanija za izradu glinenih lula, i Nizozemskoj. Na sinjskoj su tvrđavi pronađene lule s oznakama W.M. koje se nalaze na unutrašnjoj strani čašice okrenute prema korisniku lule i viticama s njene gornje i donje strane. Oznaka W.M. oznaka je proizvođača Williama Manbyja čije lule najvjerojatnije potječu iz 18. stoljeća, ali se ne može točno odrediti radi li se zaista o njegovim lulama ili o vjernim kopijama iz venecijanskih radionica. Kao posebno zanimljivi ističu se tri primjerka lula zapadnog tipa s oznakama A./T. D. na čašicama okrenutih prema korisniku lule, a troslovna kombinacija najčešće označava kombinaciju inicijala bračnoga para. (Domazet n.d.: 74)

Tijekom 18. i 19. stoljeća lule turskog tipa u najvećoj su mjeri izrađivane od gline crvene boje, a vanjska je strana kod većine uglačana i premazana. Posebno se ističu lule premazane glinom, zvanom proljetna ruža, koja je s područja jezera Van u Turskoj stizala u istanbulske radionice. Mali je broj od samo 5 ulomaka: tri tuljca i 2 ulomka čašice od kojih je jedan s gornjim dijelom u obliku narcisa, pronađeno i turskog tipa lule iz 19. stoljeća. No, u 19. stoljeću se, uz turske tipove lula, koriste lule zelovskog tipa. Riječ je o lulama autohtone proizvodnje na području Cetinske krajine koja je nastala po uzoru na turski tip lule. Zelovske su lule svojom cijenom bile pristupačnije domaćem stanovništvu, a razlog za pronalazak tako malog broja primjeraka na području sinjske tvrđave leži u tome što je ona u doba njihove proizvodnje bila gotovo u potpunosti napuštena. Prilikom iskapanja pronađen je samo jedan ulomak tuljca lule ovoga tipa koji je ukrašen vrpcom unutar koje se nalazi cik-cak linija. Na

prstenastom obruču tuljca nalazi se utor za žicu sustava za zatvaranje čašice. (Domazet n.d.: 73-74)

3.1.2. Numizmatički nalazi s Tvrđave Grad u Sinju

Prema Domazet (n.d.: 96), s obzirom na to da je novac jedan od najpreciznijih datacijskih nalaza on najbolje svjedoči o dugom postojanju životnih aktivnosti na sinjskoj tvrđavi. Analizirajući numizmatičke nalaze (vidi sliku 5.) s područja sinjske tvrđave može se pratiti kontinuitet življenja od razdoblja Rimskoga Carstva sve do razdoblja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Prema: www.mck-sinj.hr (pristupljeno: 4. kolovoza 2019.)

Slika 5.: Numizmatički nalazi s tvrđave Grad

O naseljenosti sinjske tvrđave u razdoblju Rimskoga Carstva govore nalazi 4 komada novca: *as* cara Klaudija koji datira iz prve polovice 1. stoljeća, 2 komada *sestercija* iz prve polovice 3. stoljeća od kojih jedan na sebi ima lik žene cara Filipa I. Marcije Otacilije Sever, a drugi na *aversu* ima lik cara Aleksandra Severa te *folis* iz 4. stoljeća. (Domazet n.d.: 96)

O životu na sinjskoj tvrđavi u 16. stoljeću, ali i uspješnu trgovinu na području Sinj, bez obzira na ratno neprijateljstvo, potvrđuje nalaz: dva turska aspra i napuljski *kaval* iz 1575. godine, 24 mletačka *solda* koja su se kovala u razdoblju za vrijeme dužda Andreasa Grittia između 1523. i 1538. godine i jedne mletačke *gazzette* iz 1565. godine. (Domazet n.d.: 97)

Prema Domazet (n.d.: 99), kraj 17. i početak 18. stoljeća, uz oslobađanje Sinja i njegove okolice od osmanlijske vladavine, donosi i procvat trgovine što potvrđuje početak kolanja velikog broja mletačkih solda s oznakom *dalma et alba* spomenutim područjima, a pronađena su i dva mađarska *denara* te *grossetto* Dubrovačke Republike kovan u Veneciji za potrebe triju glavnih mletačkih uporišta, Krfa, Kefalonije i Zakintosa, među Jonskim otocima iz 1687. godine.

Sinjska je tvrđava od 1797. do 1805. godine bila pod austrijskom upravom, iako se već tada život preselio u podnožje tvrđave gdje se oko glavnog trga počeo razvijati Sinj kakav je danas, tvrđava je i dalje bila dio svakodnevice Sinjana koji su je koristili kao šetnicu i vidikovac. To potvrđuju arheološki nalazi od austrougarskog do jugoslavenskog novca. (Domazet n.d.: 100)

3.1.3. Kasnosrednjovjekovna i novovjekovna keramika s Tvrđave Grad u Sinju

Najbrojniji pokretni arheološki materijal pronađen tijekom zaštitnih arheoloških istraživanja održanih od 2004. do 2014. godine ulomci su keramičkog posuđa iz razdoblja kasnog srednjovjekovlja i novoga vijeka. Pronađeni keramički materijal može se podijeliti na grubu keramiku i glaziranu keramiku. U grubu keramiku uvrštava se kuhinjsko posuđe bez premaza od kojeg su najviše pronađene posude koje su se koristile za kuhanje i skladištenje hrane. Pronađeni su ulomci glazirane, odnosno finije keramike, svih triju vrsta tog tipa keramike: jednostavna glazirana keramika premazana olovnom caklinom, engobirano i majoličko posuđe. O kontinuitetu života na sinjskoj tvrđavi Grad potvrđuje i analiza pronađenih ulomaka prilikom koje su svrstani u razdoblje kronološkog kontinuiteta od 14. do 19. stoljeća. (Petričević Banović n.d.: 119)

3.1.3.1. Gruba keramika

Prema Petričević Banović (n.d.: 119), s obzirom na to da se grubo kuhinjsko suđe koristilo u svakom domaćinstvu činjenica da je ono neizostavan nalaz srednjovjekovnih i novovjekovnih lokaliteta nije niti najmanje iznenađujući. No, razmišljajući o učestalosti njegova korištenja sasvim je logičan zaključak kako je ono i podložnije oštećenjima prilikom upotrijebe. Gruba je keramika među nalazima zastupljena u ulomcima lonaca raznih

dimenzija (vidi sliku 6.), a analizom je utvrđeno kako je izrađeno na lončarskom kolu od gline te je bilo smeđe ili sive boje. U primjesu se prilikom izrade dodavao krupni pijesak ili kvarc kako bi posude bile čvršće i bolje provodile toplinu.

Prema: Petričević Banović n.d.: 119

Slika 6.: Ulomci posuđa grube keramike s tvrđave Grad

Od Petričević Banović (n.d.: 120), doznaje se kako s obzirom na lošu zastupljenost grubog kuhinjskog posuđa, odnosno keramike, u arheološkoj literaturi postoji problem datacije istog. Tom problemu pridodaje i činjenica da se takvi jednostavni oblici posuđa stoljećima ne mijenjaju. Na temelju datacije glazirane keramike, pronađeni ulomci ove vrste keramike okvirno se smještaju u razdoblje od 14. do 19. stoljeća. Zanimljiv je i podatak kako se ova vrsta posuđa uvozila iz talijanskih pokrajina Veneto i Emilija Romagna, ali s obzirom na postojanje duge tradicije proizvodnje keramičkog posuđa u Potravlju, selu u neposrednoj blizini sinjske tvrđave, nije isključena ni lokalna proizvodnja.

Nalazi grube keramike mogu se podijeliti u podskupine: posude velikih dimenzija, lonce manjih dimenzija i keramičke podmetače. Od posuda velikih dimenzija izdvaja se ulomak posude s debljom stijenkom koja je imala visoke ručke s rupicom na kojima su bile urezane usporedne crte oko rubova i rupice, a čija je vanjska strana bila ukrašena otiskivanjem prsta. Uz to, zanimljivi su i nalazi ulomaka posuda s plastičnom trakom koja je dekorirana utiskivanjem te bila postavljena na lonac okomito, uz dno ili na njegov "trbuh". Takve posude velikih dimenzija korištene su za pripremu ili skladištenje krute hrane. (Petričević Banović n.d.: 119)

Kako se doznaje od Petričević Banović (n.d.: 120), lonci manjih dimenzija korišteni su za pripremu tekuće hrane. Od te vrste je grubog posuđa pronađen ulomak posude s ravnim, izdignutim obodom koji je ukrašen urezanom valovnicom i ubodima te ulomak zdjelice s ravnim dnom i obodom bez ikakvih ukrasa, a uz njih i dio tave s izvijenim obodom i blago loptastim trbuhom. Zanimljiv je nalaz i ulomak ručke poklopca ili čepa koji karakteriziraju veća dimenzija i valjkasti oblik.

Posljednji primjerci grube keramike pronađene na sinjskoj tvrđavi su dva ulomka keramičkog podmetača s ravnim dnom i izdignutim obodom ukrašeni urezanim kosim linijama i koncentričnim kružnicama. Slični podmetači pronađeni su i u Zadru i Splitu, iako su ti primjerci glazirani za razliku od sinjskih primjeraka, a ta činjenica pomogla je pri datiranju podmetača na kraj 16./početak 17. stoljeća. U literaturi se taj oblik navodi kao *sottocoppa* no unatoč tome njegova namjena još uvijek nije potpuno jasna. (Petričević Banović n.d.: 120)

3.1.3.2. Pećnjaci

Na slici 7. nalaze se keramički pećnjaci u obliku čaše koji se ubrajaju među keramičke nalaze s tvrđave Grad. Ti su se pećnjaci gusto raspoređivali unutar struktura kaljevih peći te su se ugrađivali i u njihov vanjski dio okrenuti prema van što je pripomagalo dodatno isijavanje topline. (Petričević Banović n.d.: 120)

Prema: Petričević Banović n.d.: 120

Slika 7.: Ulomci pećnjaka s tvrđave Grad

U arheološkoj kampanji provedenoj 2009. godine arheolozi su pronašli dna pećnjaka ukrašena geometrijskim motivima u plitkom reljefu. Pronađeni pećnjaci izrađeni su od gline smeđe i oker boje čije su primjese sadržavale kalcit, a s obzirom na to da su gotovo identični pećnjaci pronađeni u utvrdi Nutjak datirani su na vremensko razdoblje od 14. do 17. stoljeća. (Petričević Banović n.d.: 120)

3.1.3.3. Glazirana keramika

U Sinju je, uz grubu keramiku, u desetogodišnjoj arheološkoj kampanji pronađen i veliki broj ulomaka glazirane keramike datiranih s kraja razvijenog vijeka sve do 19. stoljeća. Ovakva je vrsta keramičkog posuđa smatrana reprezentativnim luksuznim kuhinjskim inventarom te je uvezena iz Španjolske i Osmanskog Carstva – produkcijskih keramičkih središta. Ovakva vrsta keramike obiluje koloritom i raznim načinima i vrstama ukrašavanja. Pronađenu keramičku građu predstavljaju sitni ulomci, ali uz njih i skoro cjelovite ili restaurirane posude. Postoji nekoliko vrsta glazirane keramike, a to su: jednostavna glazirana keramika premazana olovnom caklinom ili *invertriata*, engobirana keramika, od kojih se razlikuje nekoliko sljedećih podvrsta: neukrašena, slikana te slikana i gravirana, ali i najpoznatija vrsta glazirane keramike – majolika. (Petričević Banović n.d.: 121)

3.1.3.3.1. Invetriata

Ova vrsta glazirane keramike svoje ime dobiva "…po staklu iz kojega se dobiva najvažniji sastojak cakline, silicijev dioksid, koji prilikom zagrijavanja vetrificira čime prekriva posudu staklastim slojem, caklinom koja je vodonepropusna." Petričević Banović, n.d.: 121)

Upotrebljava se u srednjem i novom vijeku, a može biti ukrašena obojenom caklinom koja se izvodi tankim slojem kaolinske gline te se takav tip keramike naziva *Slip Ware*. Invetriata je bila namijenjena pripremanju i čuvanju hrane, a među pronađenim ulomcima s tvrđave Grad pronalazi se u kuhinjskom posuđu koje je služilo za kuhanje na ognjištu (lonci i tave) (vidi sliku 8.) te stolnom posuđu koje je služilo za jedenje i pijenje (zdjelice i šalice). (Petričević Banović n.d.: 121)

Prema: Petričević Banović n.d.: 121

Slika 8.: Rekonstruirani lončić u stilu invetriate s tvrđave Grad

Među pronađenim primjercima najstariji je ulomak donjeg dijela lonca ravnoga dna, koji nije imao stilske i tipološke značajke koje bi pomogle njegovom pobližem kronološkom određivanju, ali na temelju obilježja starijih primjeraka invetriate na kojima je glazura nanesena s unutarnje strane posude zaključuje se kako nastao između kraja 14. i 15. stoljeća. Poseban je i pronalazak ulomka stijenke vrča koji pripada tipu jednostavne glazirane keramike koji se naziva *invetriata nera*, a raspoznaje se po olovnoj glazuri s unutarnje strane te tamnom nijansom smeđe boje s vanjske strane. Invetriata nera proizvodila se u talijanskim radionicama na kraju 18. i početku 19. stoljeća, a slični primjerci nađeni su i u luci Veštar te Zadru. (Petričević Banović n.d.: 122)

3.1.3.3.2. Engobirana keramika

Engobirana se keramika ukrašavala tako da se na keramički posuđe koje je jednom pečeno nanosio svijetli sloj kaolinske gline, odnosno engobe te se potom posuđe ukrašavalo slikanjem ili graviranjem. Kao što je prethodno spomenuto, na sinjskoj tvrđavi pronađeni su ulomci engobirane keramike u svim trima dekorativnim varijantama: neukrašenoj, oslikanoj i graviranoj. (Petričević Banović n.d.: 123)

Primjerci neukrašene engobirane keramike sa sinjske tvrđave pripadali su raznim oblicima posuđa korištenima za svakodnevne upotrebe kojima je jedini ukras olovna, najčešće

kolorirana, glazura ispod koje je bio nanesen sloj svijetle kaolinske gline. Pronađeni su primjerci posuda otvorenoga i zatvorenog tipa prekrivene prozirnom, smeđom, žućkastom ili zelenom glazurom koje su djela venetskih radionica 16. stoljeća (vidi sliku 9.) (Petričević Banović n.d.: 123)

Prema Petričević Banović n.d.: 123

Slika 9.: Rekonstruirani zeleni engobirani vrč s tvrđave Grad

Prema Petričević Banović (n.d.: 123 – 124), oslikana je engobirana keramika ukrašena polikromnim slikanjem ispod prozirne ili kolorirane cakline na posudi. Najstariji primjer engobirane oslikane keramike onaj je ulomka izljeva trolisnog vrča koji je dekoriran slikanim kosim linijama zelene i smeđe boje s prozirnom glazurom. S obzirom na pronađene komparativne primjere sa sličnim dekoracijama u Zadru i Splitu, vrč se datira u 15. i 16. stoljeće.

Posebna vrsta engobirane keramike ukrašavala se urezivanjem pomoću oštrih i širih alatki ili njihovom kombinacijom na sloju engobe koja se nakon toga dodatno oslikavala i glazirala, a naziva se *sgraffita* ili gravirana keramika. Najstariji primjerci gravirane keramike pronađene na tvrđavi pripadaju skupini tzv. padanske arhajske gravirane keramike koja se proizvodila krajem 14. i u 15. stoljeću. Uz graviranu keramiku, pronađena su i dva tanjura koji potvrđuju postojanje kasne ili postrenesansne gravirane keramike u tvrđavi Grad koja datiraju u 2. pol. 16. i 17. stoljeće te prikazuju dekadenciju kvalitete i dekoracije posuđa. (Petričević Banović n.d.:124)

3.1.3.3.3. Majolika

Treća, i posljednja, vrsta pronađena na tvrđavi Grad jest vrsta glazirane keramike prekrivena olovnom glazurom u koju se dodaje oksid kositra te se tako dobiva keramika sjajne neprozirne glazure koja je dekorirana višebojnim oslikavanjem. Najstariji nalaz majolike na području tvrđave potječe iz druge polovice 13. ili iz 14. stoljeća, a to je ulomak protomajoličkog vrča ukrašenog motivima linija i mreže. Sličan se ukras može pronaći i na ulomku pronađenom u Dioklecijanovoj palači. Većina ulomaka većih ili manjih vrčeva te ulomci tanjura, zdjelica, zdjela i noćnih posuda u majoličkom tipu keramike pronađeni na sinjskoj tvrđavi prate tipološko-stilski razvoj ove vrste posuđa nastalog od 14. do 19. stoljeća (vidi sliku 10.) u talijanskim produkcijskim središtima. (Petričević Banović n.d.: 126-130)

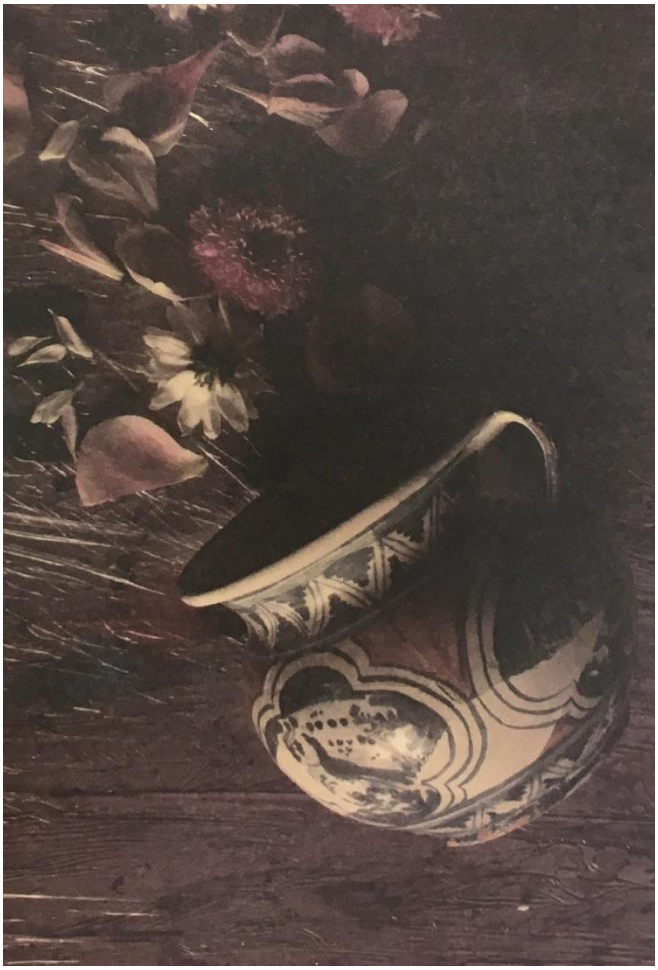

Prema: (Petričević Banović n.d.: 130

Slika 10.: Rekonstruirana majolička posuda s tvrđave Grad

Prema Petričević Banović (n.d.: 131), bitno je istaknuti kako su na sinjskoj tvrđavi pronađeni i ulomci majolike španjolske i orijentalne produkcije . Ulomak majoličkog tanjura s kraja 14. i 15. stoljeća izrađen u valencijskim radionicama primjerak je španjolske keramike koja se nije uvozila u velikim količinama zbog cijene, ali njen pronalazak ukazuje na prisustvo imućnog stanovništva, tj. plemstva, koji su mogli priuštiti skupocjene primjerke majolike španjolske produkcije. Taj ulomak tanjura pripada vremenu vrhunca spoji islamske i kršćanske kulture. Prisustvo orijentalne keramičke produkcije 17. i 18. stoljeća iz Kütahya, jednog od mnogih osmanlijskih središta keramičke proizvodnje, potvrđuje pronalazak ulomaka stolnog posuđa, odnosno ulomaka šalica za kavu. No, s obzirom na to da zasad nigdje drugdje u Hrvatskoj nije pronađeno stolno posuđe ovog razdoblja i produkcijskog središta ne može se usporediti sličnost s ulomcima šalica pronađenih u Sinju.

Brojni nalazi ulomaka glazirane keramike uvezenih iz talijanskih, španjolskih i orijentalnih produkcijskih središta potvrđuju dinamičnost života na tvrđavi od srednjovjekovnog razdoblja, razdoblja osmanske vladavine između 15. i 17. stoljeća sve do uspostave venecijanske uprave koja završava krajem 18. stoljeća. (Petričević Banović n.d.: 132)

3.2. Kulturna baština

3.2.1. Sinjske narodne nošnje

3.2.1.1. Djevojačka narodna nošnja

Na slici 11. nalazi se djevojačka narodna nošnja koja se sastojala od male crvene kapice nošene na glavi, a danas se umjesto nje nosi samo cvijet, košulje koja je ista kao i kod udane žene, a umjesto *krožeta* nosi se *primetača* s čipkom i vezom (krpa *poprsnica*, pokriva samo grudi gdje ima ukras od bijelog platna, naročito pod grlom). Dio djevojačke narodne nošnje je i *oplećak* od bijelog sukna koji je vezan, odnosno *impiran* na prsima vrpcama, točnije *kurdelama* u boji. Donji je dio nošnje plisirana suknja izrađena od bijelog platna preko koje se nosila crvena vunena pregača, a na leđima se nosila *ječerma* od modrog sukna s *gajtanom*. Na nogama su obavezne bile bijele pamučne čarape i opanci s napršnjacima. (Službena stranica TZ Grada Sinja, pristupljeno: 18.6.2019.)

Prema: www.alka.hr (pristupljeno: 5. kolovoza 2019.)

Slika 11.: Sinjska djevojačka narodna nošnja

3.2.1.2. Nošnje udanih žena

Slika 12. prikazuje nošnju udanih žena koje su na glavama umjesto crvene kapice, nosile se *vindelj* ili *findelj*[14] koji je obično bio ispleten od slame te opšiven koncem i pokriven *okrugom*, tj. bijelom maramom. Samo je prednji dio bio vidljiv jer je stražnji dio bio prekriven velikom svilenom maramom, odnosno *šudrom*, koja je padala niz leđa. Gornji je dio nošnje udane žene bila košulja od bijelog platna s izvezenim rukavima i svileni *krožet,* odjevni predmet za gornji dio tijela bez rukava koji se ne sastaje na prednjoj strani na grudima, u živim bojama. U zimsko se doba nosio *oplećak*, vuneni ženski odjevni predmet s rukavima za gornji dio tijela, od modrog sukna. Donji se dio nošnje sastojao od *kotula*, odnosno duge plisirane suknje, *ječerma* nakićenog žutim *gajtanima*, tj. otvorenog haljetka bez rukava koji je sezao do koljena, *traverše* koja je bila svilena pregača s ružama te *cendlja* – svilene trake koja se nosila o desnom boku. (Službena stranica TZ Grada Sinja, pristupljeno: 18.6.2019.)

[14] poznat i pod nazivom kovrljak

Prema: www.visitsinj.com (pristupljeno: 5.kolovoza 2019.)

Slika 12.: Nošnje udanih žena

3.2.1.3. Muška narodna nošnja

Prema TZ Grada Sinja (pristupljeno: 18.6.2019.), na slici broj 13. vidljivo je kako se kao dio muške narodne nošnje nosila bijela košulja s *jačicom*, obrubom koji se nalazio na odjeći, iza šake te oko vrata i pasa, sa širokim rukavima. Preko nje se nosio bijeli *krožet*, odnosno prsluk, i smeđi sukneni *kumparan*, tj. narodna jakna od domaćeg sukna. Donji su dio nošnje bile hlače od tamnomodrog grubog domaćeg sukna na promaju, suknene čarape i šarene *terluke*, tj. vunene polučarape bez peta te pleteni opanci, a na glavi se nosila mala crvenkapa s dugom crnom *kićankom*.

Prema: www.visitsinj.com (pristupljeno: 5. kolovoza 2019.)

Slika 13.: Muška narodna nošnja

3.2.2. Zaštićena kulturna dobra

3.2.2.1. Godišnji pokladni ophodi mačkara podkamešničkih sela

Godišnji pokladni ophodi mačkara podkamešničkih sela s područja gradova Sinja i Trilja i općine Otok bitni su ne samo zbog svoje duge tradiciju održavanja, nego jer su i najbolji prenositelji i čuvari pokladnih običaja u tim krajevima. Ova duga tradicija pokladnih običaja služi očuvanju lokalnog identiteta, a pokladna je povorka u skladu s tim poredana prema strogim pravilima. Na čelu povorke skupina je *bilih mačkara*, potom *barje* i *svatovi*, a zatim *komedija* i nakon određenog razmaka *crne mačkare*. Svatovi simboliziraju proljeće, a predvodi ih *prvi did* ili *barja*, odnosno *barjaktar*. Glavna je zadaća ophoda zapravo naći mladoženju muškobanjastoj, trudnoj nevjesti koju prati djever. Mačkarama zapovijeda *Turčin* pritom pazeći da se bili i crni mačkari ne miješaju jer im nije dozvoljeno biti u isto vrijeme na istome mjestu. Likovi *Turčina* i *bule* povezani su uz dugu prisutnost Turaka na ovim prostorima što je prikazano u prethodnim poglavljima. Iza svatova idu *komedije*, odnosno grupa mačkara koja kritizira aktualne društvene i političke teme. Predvodnici crnih svatova, tj.

mačkara su likovi *babe* i *dida* koji su vezani uz kult plodnosti te njihova simulacija spolnoga čina služi za prizivanje boljeg godišnjeg uroda. Dio povorke su i udovice koje nariču šaljive slogane utemeljene u likovima *žalovica*. Ipak, najatraktivniji dio povorke čine *didi* koji na glavama nose ovčje mišine visine do 1,5 metara i zvona oko struka. Razlikuju se od povorke i po tome što su obučeni u staru odjeću na koju su našivene raznobojne rese. Ovi likovi povorke utjelovitelji su obredne borbe dobrih duhova sa zimom koju tjeraju proizvodeći buku i skakajući. Kako se može i zaključiti, neke od glavnih karakteristika ovog pokladnog običaja su: prerušavanje u likove životinja i travesticija, odnosno simulacija promijene spola, jer u običaju sudjeluju isključivo muškarci. U drugim se podkamešničkim selima također njeguju slični pokladni običaji, a bitno je napomenuti kako su i oni, kao i Godišnji pokladni ophod mačkara podkamešničkih sela, na listi zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. (Službena stranica TZ Grada Sinja, pristupljeno: 18.6.2019.)

3.2.2.2. Sinjska rera

Zvuci se stare ojkavice, gange i rere na području Dalmatinske zagore prenose iz naraštaja u naraštaj, a iako su rijetko zapisivani ovi se pučki stihovi razne tematike nikada ne zaboravljaju. No, za područje samog Sinja je kulturološki iznimno važna tzv. *sinjska rera* koja je očuvana prvenstveno zahvaljujući organiziranim grupama lokalnih entuzijasta koji vještinu i znanje pjevanja sinjske rere prenose mlađim generacijama te ju promoviraju nastupima na domaćim i inozemnim glazbenim festivalima. Rera je dvoglasno grleno pjevanje koje se izvodi punim glasom tako da jedan pjevač "vodi" pjesmu, a ostali ga prate, tj. reraju. Ovaj živopisan način pjevanja toliko je ukorijenjen u identitet svih Cetinjana da nerijetko opisuje svakodnevne pojave, a mogu se čuti i rere o trzavicama između susjednih sela, karaktera i običaja te se njima nerijetko ismijavaju ljudske mane i slabosti i to posebno odabranim rječnikom. U kratkoj se rimi, koja je najčešće dvostih, iščitava neobična minijatura jasne poruke bez obzira bila ona upućena partneru/ici, svekrvi, svetcima ili samoj Gospi Sinjskoj. Zbog svoje živopisne prirode te neizbježne uključenosti u živote ljudi Cetinske krajine rera se uvijek čula na svakom derneku, druženju ili silu i ašikovanju. (Službena stranica TZ Grada Sinja, pristupljeno: 18.6.2019.)

Neki od primjera sinjske rere, koje se navode na službenoj stranici TZ Grada Sinja (pristupljeno: 18.6.2019.), su:

"Gospe Sinjska misu ću ti platit

ako ćeš mi dragana povratit."

"Svekrvice našla sam ti zgodu,

dubok bunar i studenu vodu."

"Oj ljubavi dosta li si gorka

na rastanku divojke i momka."

"Curo mala nek ti je u glavi,

nikad momku prva se ne javi."

"Moj dragane cvitiću na vodi

poljubi me, srcu mi ugodi."

"Ljubav mori i u groblje slaže,

i mene će, eto ti je vraže."

3.2.2.3. Nijemo kolo Dalmatinske zagore

Prema podatcima na službenoj stranici TZ Grada Sinja (pristupljeno: 18.6.2019.), nijemo kolo u različitim krajevima ima i različite nazive pa tako nije strano čuti neke od sljedećih naziva: *mutavo kolo, gluvo kolo, šuplje kolo, po naški, po starinski, staračko,* ali se često naziva i prema mjestu odakle je pa je tako na području Sinja najpoznatije pod nazivom *sinjsko kolo*. Nijemo kolo Dalmatinske zagore jedinstveno je po načinu izvođenja. Izvodi se u

kolu, ili češće, u parovima tako da se plesači kreću kružno ili slobodno po plesnom prostoru i to gotovo isključivo bez pratnje glazbe, iako se ponekad u pratnji mogu čuti zvuci rere, gange, ojkavice ili dipli. Nijemo kolo Dalmatinske zagore, odnosno sinjsko kolo se na području Sinja i njegove okolice izvodi na specifičan način jer je tamo u posljednjih dvadesetak godina kolo oblikovano u scensku koreografiju te su mu stoga figure i pokreti ujednačeni i fiksirani zbog čega svi izvođači istovremeno izvode iste figure i korake. Nijemo se kolo Dalmatinske zagore izvodi i danas iako mnogo rjeđe nego prije, ali se i dalje prenosi među generacijama zahvaljujući ustrajnosti kulturno-umjetničkih društava i folklornih skupina, a njegova je vrijednost prepoznata i od strane UNESCO-a te je ono 2011. godine uvršteno na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

4. Sinjska alka

4.1. Definiranje i status nematerijalne svjetske baštine Sinjske alke

Prema Belamarić (2015: 6-7), Sinjska je alka organizirana prema uzoru na viteške turnire koji su se održavali u srednjovjekovno razdoblje, a nastala je u spomen pobjede nad turskom vojskom u sinjskom ratu 1715. godine koji je detaljno obrađen u prethodnim poglavljima. Alka se vjerojatno počinje trčati u ljeto 1718. godine, samo 3 godine nakon sinjskog rata, nakon uspostave Požarevačkog mira potpisanog 21. srpnja između Habsburške Monarhije, Osmanskog Carstva i Venecije.

Bitno je za napomenuti kako se Alka netom nakon oslobođenja od osmanske vlasti u Kandijskom i dva Morejska rata igrala na prostoru unutrašnje Dalmacije, točnije u Zadarskim kotarima, Kninu, Drnišu, Skradinu, Imotskom te Makarskoj. U Sinju se počinje trčati 1695. godine kao igra podržavana od strane mletačkih vlasti u svrhu poticanja jačanja borbenosti puka protiv neprijatelja te kao dio vojničkih vježbi. Upravo zbog okružja u kojem je nastala vidljivo je kako su u njoj drevni lokalni, orijentalni i mletački utjecaji sinkretički isprepleteni kroz raskošne nošnje alkara i alkarske čete, ali i pravilima natjecanja koja su savršeno vojnički razrađena. Pravi istočnjački pečat Alke ogleda se u etimologiji njezina imena, hijerarhiji alkarske čete te dijelovima alkarske opreme i konjske orme. (Belamarić 2015: 6)

"I sama riječ alka dolazi preko turskog *halka* (od arapskog *halqa* = kolut, karika, obruč ili zvekir na vratima)" (Belamarić, 2015: 6) Prema predaji sama je alka kao željezni obruč ili

prstenac koji se (po)gađa nađena na mamuzi edeka, odnosno skinuta je s opreme konja pobijeđenog islamskog ratnika. (Vučić 1998: 21)

Prema Belamarić (2015: 6-7), Alka je do danas uspješno očuvala autentičnost izvornog povijesnog podrijetla te je bitno napomenuti kako na zaista dojmljiv način prikazuje vjekovnu koegzistenciju civilizacijskih modela koji su na prvi pogled čak i oprečni. Ono se najbolje prikazuje nošnjama Alkara koje variraju od nošnji nalik onima koje su nosile elitne bosanske plaćeničke konjice u pruskoj vojsci tijekom 18. stoljeća sve do nošnji knezova, serdara i harambaša koji su bili pripadnici seoskih zajednica s prostora Dalmatinske zagore. Uz njih, posebno je dojmljiva i svečana povorka kojoj pripadaju alkarski vojvoda s pobočnicima, harambaša, četa alkarskih momaka, buzdovandžija, vodiči konja Edeka, barjaktar s pobočnicima i alkarski alajčauš te glazbari koji su svi odjeveni u autentične raskošne viteške odore. Zbog načina izvođenja, spoja pokreta, zvukova i boja može se reći kako je Alka visoko stilizirani performans, odnosno oblik teatralizacije društvene zbilje. Njena ju priroda lako klasificira i kao narativnu povorku koja ustaljuje hijerarhiju dostojanstva te utvrđuje društvena pravila između pojedinih skupina, rodova i obitelji. Uz to, strogo određeni poredak svih sudionika igre čini ju i svojevrsnim "hodajućim statutom". No, najbitnije, taj je visoko stilizirani natjecateljski ritual, svojim dugotrajnim ponavljanjem, pretvoren u činjenicu društvene stvarnosti, a samim je time oblikovao i sinjski mentalitet.

"U znak priznanja za poticanje domoljublja i očuvanje povijesnih, kulturnih, etnografskih i drugih vrijednosti" (Starčić, 2015: 43) Sinjska je alka 1979. godine prema međunarodnim mjerilima proglašena pokretnim spomenikom kulture najviše kategorije, a 2007. godine upisana je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. (Starčić 2015: 43)

Zbog svega navedenog, Alka je najopipljiviji znak među bogatom kulturnom baštinom cijelog prostora unutrašnje hrvatske obale, a njena dugotrajna povijest potvrđuje činjenicu kako bi opstala i da se nije našla na UNESCO-voj *Listi nematerijalne svjetske baštine* rješenjem donesenim 16. studenog 2010. godine (vidi sliku 14.). To potvrđuje i činjenica da je na *Listi nematerijalne svjetske baštine* Alka jedina takva upisana igra. (Belamarić 2015: 6)

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Intangible Cultural Heritage

Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage

The Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage has inscribed

The Sinjska Alka, a knights' tournament in Sinj

on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity upon the proposal of Croatia

Inscription on this List Contributes to ensuring better visibility of the intangible cultural heritage and awareness of its significance, and to encouraging dialogue which respects cultural diversity

Date of inscription

16 November 2010

Director-General of UNESCO

Prema: www.alka.hr (5. kolovoza 2019.)

Slika 14.: Sinjska alka na listi svjetske nematerijalne baštine

4.2. Povijest i razvoj Sinjske alke

Prema Belamarić (2015: 8), vođe Alke su u početku bili mletački *koluneli*, odnosno vojni zapovjednici grada koji su mogli biti i domaći časnici. Jedino su se francuski zapovjednici odrekli časti postanka vođom Alke i to, pretpostavlja se, samo zbog štednje. S obzirom na to da se o fenomenu Alke doista kroz stoljeća mnogo pisalo zanimljiv je i razvoj naziva čelnog čovjeka Alke, koji se u početku nazivao *Mastro di campo*, zatim vođa, nešto rjeđe se koristio naziv *starješina* te naposljetku *vojvoda*.

Duh Alke 18. stoljeća prenesen je u pjesmama, posvećenima Alki održanoj u Makarskoj 1781. godine, autora Ivana Jurišića Akčića. U njima se alkom naziva isključivo meta, a sama igra naziva se *striljanje alke*. U *striljanju* je sudjelovalo 9 kopljanika koje su prethodili *vladalac od konjika, glavar* i *vođa za diku*, a svi oni su u povorci nosili isukane sablje. Vojvodu slijedi trubač na konju koji poziva alkare jednog za drugim, a njega slijedi bogato ukrašen zamjenski konj vođen od strane četvorice sluga. U povorci je išao i bubnjar kojeg je providio hvarski knez, a među uzvanicima bili su makarski providur, fratri, vlastela,

ljudi sa sela i ostali. Iz tekstova pjesme saznaje se kako su nakon 3 trke sudci podijelili nagrade, koje su se sastojale od veluda, svile i čoje, prvoj trojici alkara. (Belamarić 2015: 11)

Prema Belamarić (2015: 12), za vrijeme francuske vladavine u Dalmaciji, koja je trajala od 1806. do 1813. godine, nakratko je prestalo trčanje Alke čemu je uzrok, pretpostavlja se, bio činjenica da su Francuzi tijekom tog razdoblja u jednom trenutku morali onemogućiti ustanak pripreman od strane nezadovoljnih stanovnika Sinja i Cetinske krajine te postoji podatak kako su, da bi to i postigli, 1809. godine minirali dio tvrđave na Gradu. No, koliko je Alka već tada bila bitan i neizostavan dio identiteta Sinjana govori i činjenica da je Društvo, prilikom traženja potpore i dozvole od uprave za održavanje Alke, svoj podnesak vlastima završilo argumentima kako se ne bi "…smjelo dogoditi da u Sinjskoj krajini prestane običaj koji narod raspaljuje zanosom i podsjeća ga da je čovjek rođen da bude vojnik i građanin." (Belamarić, 2015: 12)

Prvi cjeloviti opis protokola odvijanja Sinjske alke došao je iz pera, prvog austrijskog cara, Franje I. koji je Alku u Sinju gledao 2 puta 1818. godine, i to 9. lipnja te dva dana poslije, odnosno 11. lipnja. Iz njegovog se dnevnika doznaje kako se Alka odvijala "…*na cesti prema Splitu i na kraju mjesta Sinj*." (Belamarić, 2015: 13) U svom dnevniku car Franjo I. detaljno opisuje redoslijed alkarske povorke, način igranja Alke, a uz to donosi i detaljan opis nošnji koje su alkari nosili te govori kako su "*jahači ugarski ili dalmatinski odjeveni*." (Belamarić, 2015: 15) Samo 9 godina kasnije, 1827. godine, Leonardo Dudan sastavlja klasicističko-romantični spjev *Sinjska alka* u kojem je u sadržajnoj jezgri upleten viteški motiv ispale ruže zbog koje je favorit natjecanja morao u dva popravna trčanja pogoditi "u sridu" kako bi pobijedio. Taj podatak svjedoči činjenici opisanoj u pravilima prvog sačuvanog Statuta iz 1833. godine koje govori kako alkar ne smije gađati alku ako mu je u trku ispao bilo koji dio opreme. Dudanov spjev evocira i atmosferu drevnih viteških turnira te podsjeća kako je Alka nastala i iz spoja orijentalne sklonosti prema raskoši konjske opreme te bogatstvu oružja i zapadnoeuropskih vojničkih tradicija. (Belamarić 2015: 13-16)

Prema Belamarić (2015:18), iz zapisa konzula Johanna Wilhelma Sauerweina – Sartorija objavljenog na stranicama prvog hrvatskog književnog časopisa – *Danice ilirske* o Sinjskoj alki koja se trčala 7. lipnja 1838. godine saznaje se kako se u 20 godina broj alkara povećao s 18 i 19 na 25. *"Dvadeset i pet na ilirsku obučenih vitezova igraše na plemenitih i bogato opravnih paripih od smešane kervi arapske perstena."* (Belamarić, 2015: 18) No, još bitnije, od Šimuna Milinovića doznaje se kako se tijekom prve polovice 19. stoljeća

ceremonijal natjecanja postupno stilizirao što je posebno opisano na primjeru glazbenog okvira povorke. Naime, povorka je prvotno uključivala bubnjare, kako je spomenuto u opisu iz 1818. godine, odnosno svirača roga ili trube odjevenog u alkarsku odjeću koji je u povorci jahao, a čija je zadaća bila pozivanje alkara. No, 1863. godine u povorci se moglo čuti "*udaranje u diple i svirale*" (Belamarić, 2015: 19)

Prema Belamarić (2015: 20-21), još jedan iznimno bitan opis Sinjske alke 1841. godine objavljuje povjesničar Ivan Katalinić koji u svom djelu prikazuje alkarsku povorku, opisuje nagrade pobjedniku te posebno spominje svečane igre održane 1818. i 1838. godine, a naročito onu odigranu 1798. godine u čast povjerenika grofa. No, za povijest popularizacije Sinjske alke u općoj javnosti iznimno bitnom godinom pokazala se 1875. jer je, tada povodom dolaska cara Franje Josipa I. u Dalmaciju, objavljena nekolicina publikacija o samoj Alki. Jedna je od spomen-publikacija iznimno cijenjena i važna jer se u njoj, uz opis Alke, nalazi i nekoliko izvrsnih fotografija. Ta je publikacija tiskana na tri jezika: talijanskom, hrvatskom i njemačkom, a njen naziv na hrvatskom jeziku glasi *Album svjetlo-pisni s opisivanjem putovanja Nj. V. cesara kralja Frane Josipa I. kroz Dalmaciju godine 1875*.

4.2.1. Najstarija svjedočanstva o Sinjskoj alki

Prema Bajamonti (2011: 35), povjesničar i bibliotekar Arsen Duplančić pronašao je rukopise triju soneta i jedne ode poznatog splitskog polihistora Julija Bajamontija koji su bili posvećeni providuru Francescu Falieru te složeni povodom održavanja Sinjske alke.

"Presvij. i Izvrsnom Gosp.

Francescu Falieru

gen. providuru u Dalm. i Alb.

Prigodom svečane Alke

održane u mjestu Sinj

zbog ozdravljenja i sretnog svršetka

njegove karantene u Zadru,

po naređenju Nj.V. i N.J.G.

Paola Emilia Canala

zapov.sinjske tvrđave i okružja,

Voditelja natjecanja i Nagrađivača

iste Alke,

Soneti

u ime stanovnika

rečenog mjesta i okružja." (Bajamonti,2011:10)

Prema Bajamonti (2011: 35-36), iako rukopisi nisu bili datirani, na temelju povijesnih spoznaja o providurovom bolovanju i ozdravljenju te vremenu kada je Paolo Emilio Canal bio zapovjednik sinjske tvrđave, utvrđeno je kako se tekstovi odnose na zbivanja iz 1784. godine. Naime, spomenuti generalni providur Dalmacije sa sjedištem u Zadru od 1783. do 1786. godine bio je Francesco Falier, a navedeni providur Sinja, odnosno vojni zapovjednik Tvrđave na Sinju od 1783. do 1785. godine bio je Paolo Emilio Canal. Dio o ozdravljenju i prestanku karantene u Zadru odnosio se na bolest koju je providur preležao, odnosno od koje je ozdravio 1784. godine što je i bio povod za slavlje i svečano održavanje Alke u Sinju.

Taj je podatak bitan jer smješta Bajamontijeve rukopise na prvo mjesto najstarijih poznatih zapisa o održavanju ove viteške igre u gradu podno Kamička. Spomenute je spoznaje Duplančić "iznio u značajnom prilogu na znanstvenom skupu o Bajamontijevu djelu" (Bajamonti, 2011: 35) koje su potom objavljene 1996. godine. No, unatoč tome dugo vremena nitko od stručnjaka s tog područja nije reagirao na tu spoznaju sve dok za nju nisu saznali sinjski čitatelji, koji su prepoznali njeno značenje i pravu vrijednost. (Bajamonti 2011: 35)

Ova se vijest kasnije širi zahvaljujući dnevniku i novinama *Slobodna Dalmacija* u kojima Toni Paštar 22. srpnja 2010. godine objavljuje članak pod nazivom *Dr. Julije Bajamonti 1784. tri soneta posvetio Alci*. U članku je ukratko opisao tko je bio Julije Bajamonti, spomenuo pronalaske i objavu Duplančićevog priloga, naveo autore do tada smatranog najstarijeg zapisa o Alki – prepiske o dogovoru oko trčanja Alke 1798. godine između zapovjednika sinjske utvrde i kolonela Jakova Grabovca te opunomoćenika prvog austrijskog komesara za područje Dalmacije Rajmunda Thurna. (Bajamonti 2011: 36) Uz te povijesne činjenice i pronalaske Paštar u članku obavještava kako je Ivo Dalbello u suradnji s

mladim Sinjaninom i studentom Fakulteta političkih znanosti Jakovom Žižićem te prof. Ivom Kolak otkrio dokument Julija Bajamontija, odnosno spomenuta tri soneta posvećena trčanju Sinjske alke. (Slobodna Dalmacija, pristupljeno: 4. srpanj 2019.)

Bajamontijevi soneti pisani povodom održavanja Alke bitni su i zbog toga što svjedoče o društvenoj važnosti Alke kao događaja jer pokazuju ponos puka oko prihvaćanja Alke, ali i dostojanstvo s kojim moćnici pristupaju svojim ulogama u njenom izvođenju. To se posebno vidi u drugom sonetu koji je mnogo izražajniji oko same Alke. U njemu Bajamonti ovo viteško natjecanje uspoređuje s natjecateljskim igrama viđenima u rimskom cirkusu i tvrdi kako se antički Rim ne bi smio više ponositi time u odnosu na sinjske alkarske junake. Posebno se ističe kako nigdje drugdje nema takvih junaka i pobjednika koji se slave s tolikom srčanošću ili posvećenošću kao u Sinju. (Bajamonti 2011: 47)

"*Nek šuti holi Rim, jer će zaludu*

Ubrajat Cirkus među svoje dike,

A natjecanja, igre svekolike

Nek odsad mu zaboravljene budu.

Kad dostojni su tako mogli biti

Junaci, kao ovi među nama?

Kad slavilo se tako pobjedama,

Gdje se takmace takvom čašću kiti?

..." (Bajamonti,2011: 15)

Prema Bajamonti (2011: 48), njegova oda prikazuje alkarsku povorku pritom posebno ističući njenu hrabrost. U odi se pobjednika Sinjske alke uspoređuje s olimpijskim pobjednikom, a usporedba je dodatno ojačana čimbenikom recepcije, odnosno iznošenjem kako je slavlje u Sinju snažnije i žešće od slavlja u Olimpiji.

"*Hoće da danas slavi se*

Natjecanje baš sjajno,

Ko sjećanje da ostane

Na ovom mjestu trajno.

Takmace zove, potiče

Da svak se lijepo trudi,

Ko darežljivi poticaj

Nagrade vrijedne nudi.

Evo povorka ratnička

Za Alku već se slaže,

Što premda hrabrost hini tek

Baš pravu hrabrost kaže.

Kolika slava danas će

Obasjat pobjednika!

Ni pobjednik olimpijski

Takvu ne dobi nikad." (Bajamonti,2011: 29)

Najzanimljivija činjenica u cijeloj odi je antropomorfizacija reakcije alkarskih konja jer se autor kao čudi što za konje misli da su ne razumni kad tijekom natjecanja pokazuju svijest o važnosti i želju za pretjecanjem ostalih te žudnju za pobjedom. Dan kada se slavi pobjeda i koji je posvećen svim zaslužnim poticateljima i izvođačima zaključen je pjesmom te se događa pod okriljem Slave, a Zavist ostaje nemoćna. (Bajamonti 2011: 49)

"*Razuma konji nemaju,*

Tako bar mnogi vele,

Al danas ponos i oni

Zbog sudbe kazat žele.

I oni kao da žude

Čast pobjedničku steći:

Možda je pogrešno dušu

I pamet im odreći.

Po brdu i po dolini

Radosni pjev se javlja,

Klicanje odjekuje,

Dan velik se proslavlja.

Dan sveti, nezaboravni

Opjevati će Slava

Gdje god se časte zasluge

I ljubi ljubav prava.

Zavist usudit se neće

Poreć doživljaj čisti,

Već samo će u tišini

Odurne usne gristi." (Bajamonti,2011: 31)

Stihovi Julija Bajamontija napisani u čast Sinjske alke igrane 1784. godine ostaju trajno svjedočanstvo da je od samoga početka ova viteška igra imala veliku simboličku vrijednost te zaista nezamjenjivo kulturno značenje. (Bajamonti 2011:49)

4.3. Sinjska alka tijekom ratova

4.3.1. Sinjska alka tijekom Velikog rata

Prema Bekavac (2015: 178), Prvi svjetski ili, kako ga se još naziva, Veliki rat predstavlja prvi ratni globalni sukob u povijesti civilizacije te je zahvaljujući njemu politička karta europskog kontinenta promijenjena u potpunosti.

Prema Bekavac (2015: 181-182), bez obzira na ratno stanje koje je zahvatilo i sinjsko područje te činjenicu da su i vojnici Cetinske krajine činili redove ratnih postrojbi Austro-Ugarske Monarhije alkarska natjecanja nastavila su se odvijati. Dana 28. srpnja 1914. godine Austro-Ugarska Monarhija službeno objavljuje rat Kraljevini Srbiji što nimalo nije omelo alkarsko Društvo u organizaciji Alke koja se te godine, kao i proteklih godina, odvila 18. kolovoza – na rođendan cara Franje Josipa I.. Većinu gledatelja te godine činile su vojne osobe, a znatno manji broj građanskog stanovništva bodrilo je 15 hrabrih alkara, koliko ih je te godine trčalo Alku. Spomenute godine slavodobitnikom je postao Jozo Boko, koji je na Alki kao slavodobitnik slavio sveukupno "pet puta" (Službena stranica Alke, pristupljeno: 6. srpanj 2019).

Iduće godine, 1915., uz predstavnike vojnih i civilnih vlasti alkarskom su natjecanju prisustvovali i mnogobrojni stanovnici Cetinske krajine. Tijekom svog pozdravnog govora tadašnji alkarski vođa Vicko Grabovac, uz to što slavi cara i državne vlasti, osvrće se i na uzroke rata, ali i ulogu koju su hrvatski vojnici imali u obrani Monarhije. Slavodobitnik 1915. godine bio je Josip Šuić. (Bekavac 2015: 182)

Prema Bekavac (2015: 182-183), događaji koji su se odvili 1916. godine, na neko su vrijeme obilježili i alkarsko natjecanje. Iako se te godine Alka trčala, kao i obično, na carev rođendan, samo tri mjeseca kasnije cijeli je Sinj bio zavijen u crno. Uzrok tome bio je 21. studeni 1916. godine kada je umro austrijski car i hrvatski kralj Franjo Josip I. Njegov nasljednik, nećak Karlo VI., bio je posljednji austrijski car te ugarsko-hrvatski kralj. U čast novoga kralja, novi datum Alke postaje 17. kolovoza, odnosno rođendan Karla VI. te se ona od 1917. godine počinje trčati na taj dan. Kako bi se Alka uspješno održala 1917. godine od vojnih je vlasti zatraženo odobrenje dopusta za 18 članova Društva koji su sa svojim vojnim postrojbama bili diljem ratišta. S obzirom na to da je zahtjev za dopustom odobren, alkarsko je natjecanje bez smetnje održano, a njegov slavodobitnik bio je Nikola Jelinčić koji je ukupno bio "slavodobitnik osam puta" (Službena stranica Alke, pristupljeno: 6. srpnja 2019.)

Alkarsko natjecanje u kolovozu 1918. godine održalo se pod sve očitijim i neizbježnijim raspadom Austro-Ugarske Monarhije, a održavanje Alke nije spriječilo niti sve teže prehranjivanje stanovništva Dalmacije uzrokovano sve većim nedostatkom osnovnih namirnica i povećanjem njihovih cijela i nedostupnosti. Te godine slavodobitnik Alke bio je Frano Grabovac. (Bekavac 2015: 183)

4.3.2. Sinjska alka tijekom Drugog svjetskog rata

Ratno stanje za vrijeme Drugog svjetskog rata ne samo da je onemogućavalo redoviti rad Društva, a samim time i održavanje Alke, nego je ugrožavalo i alkarsko kolekcionarsko blago i arhivsku baštinu. Početkom svibnja 1941. godine talijanske su okupacijske snage, iz sigurnosnih razloga, zahtijevale predaju svog oružja koje je bilo u privatnom posjedu – što je uključivalo i trofejno oružje korišteno pri alkarskim nadmetanjima u posjedu Društva, ali i sinjskih alkarskih obitelji. Ratno stanje sa sobom je donijelo i nove političke prilike, što se odrazilo i na vodstvo Društva te je u srpnju 1941. godine alkarski vojvoda Marko Buljan smijenjen s dužnosti, a na njegovo mjesto došao je Ante Dadić po nalogu Kotarske Oblasti u Sinju. Dadićeva je dužnost, između ostalog, bila vođenje brige o pokretnoj i nepokretnoj imovini Društva, a uz to je morao i provesti reorganizaciju Društva u skladu s novim društvenim pravilima kako bi ono poprimilo "čisti hrvatski karakter." Tijekom tog razdoblja alkarska oprema pohranjena je, od strane Ante Dadića, tadašnjeg blagajnika Društva Bože Vučkovića te sinjskog gvardijana fratra Bernardina Topića, u sjemeništarsku kapelu u franjevačkom samostanu gdje se nalazila sve do kraja Drugog svjetskog rata. (Bekavac 2015: 242)

Prema Bekavac (2015: 242-243), talijanske su vlasti u nekoliko navrata tražile ustupanje alkarske opreme za vlastite potrebe, a svaki je zahtjev odbijen i od strane franjevaca i od vodstva Društva. S druge strane, talijanske su okupacijske snage u održavanju alkarskih igara vidjele očuvanje hrvatske viteške tradicijske baštine zbog čega su odbijale i najmanju pomisao na održavanje alkarskih natjecanja.

Prema Bekavac (2015: 245- 246), upravo se iz tog razloga Sinjska alka za vrijeme Drugog svjetskog rata održala samo jednom i to u kolovozu 1944. godine pod novim alkarskim zapovjednikom Mirkom Bilobrkom. Dana 7. kolovoza 1944. godine, počele su pripreme za natjecanje imenovanjem ključnih osoba za izvođenje Alke pa je tako alaj-čauš postao Ćiril Lovrić, arambašom je imenovan Mile Breko, a uloga barjaktara pripala je Boži Vučkoviću. Sudci 229. Alke bili su Lucijan Lovrić, Dušan Tripalo i Grgo Milanović – Litre. Na prvim i jedinim ratnim alkarskim natjecanjima *bara* nije trkana, a 19. kolovoza *čoju* je dobio Stipe Filipović – Grčić. Prije nego što se sama Alka uspjela trčati 20. kolovoza, angloamerički zrakoplovi su bombardirali Sinj što nije spriječilo Josipa Tomaševića, Antu Glavinovića, Jakova Gaurina, Stipu Bilića, Božidara Dalbela, Stipu Vučkovića, Stipu Filipovića – Grčića, Juru Milana, Boška Akrapa i Franu Žanka da održe nadmetanje iz kojeg

je kao slavodobitnik izašao alkar Josip Tomašević. Nakon završetka 229. Alke, alkarski je vođa Mirko Bilobrk u brzojavu upućenom poglavniku Anti Paveliću obavijestio: "Uzprkos terorističkog napadaja neprijateljskih zrakoplova pred samu trku nakon trogodišnje stanke dvadesetog kolovoza održana vitežka alka uz prisustvovanje velikog župana te ostalih predstavnika gradjanskih i vojnih naših i savezničkih vlasti pred mnogobrojnim pučanstvom cetinske krajine. Slavodobitniku alkaru Josipu Tomaševiću uručena Vaša nagrada na čemu on i alkarsko društvo svesrdno zahvaljuje. Za Dom spremni." (Bekavac,2015: 247)

4.3.3. Sinjska alka do kraja 20. stoljeća i za vrijeme Domovinskog rata

Razdoblje od 1945. sve do 1989. godine za Sinjsku alku obilježava socijalistički duh te se uz to održava i u znaku Josipa Broza Tita. Za vrijeme socijalističke Jugoslavije Alka podržava "slobodarski" duh stanovništva Cetinske krajine te se bori protiv klasnih neprijatelja, a samim time i onih koji su bili neprijatelji socijalističkog režima. S obzirom na to, Društvo postaje u potpunosti ovisno o vlasti, a u srž se Alke uvlači jednoumlje te time ona postaje odraz onih koji su njome tada upravljali. Činjenica da se Alka našla pod izravnim utjecajem komunističke ideologije donijela je svoje dobre, ali i loše strane. Stoga, dok s jedne strane Sinjska alka u tom razdoblju gubi mnoge tradicijske i duhovne vrijednosti koje je nosila i ojačavala prethodnih stoljeća. S druge strane, dobar odnos koje je Društvo održavalo s vlastima pomaže im u zadobivanju mnogobrojnih materijalnih dobara i prava koja su utjecala na unaprjeđenje organizacije natjecanja. (Mandac 2017: 26-27)

Prema Mandac (2017:27-28), šezdesete godine prošlog stoljeća donose dodatnu popularizaciju ove sinjske viteške igre u raznim tiskovinama, a prvi televizijski prijenos Sinjske alke bio je 1965. godine. Posljednja je Alka u jugoslavenskom duhu bila održana 1989. godine jer je već početkom devedesetih bila primorana na prilagodbu novom vremenu i društvenim promjenama koje su uslijedile. Viteško se alkarsko društvo našlo potpuno nespremno pred demokratskim procesima i radikalnim promjenama koje su se dogodile pa nije ni čudno što su članovi bili podijeljeni. Jedna je grupa članova ostala dosljedna svojim političkim uvjerenjima, zbog čega su odbili surađivati s novim hrvatskim vlastima, te dali ostavku sa svojih funkcija. Drugi se dio alkarskih prvaka jednostavno nije snašao u novonastalim prilikama te su se iz tog razloga povukli iz Društva, a manji dio članova uspio je

prepoznati duh vremena u kojem su se našli te rezultate koje je on u konačnici donio te su odlučili nastaviti s redovnim aktivnostima Društva.

Novonastale okolnosti utjecale su na promjene u pripremi alkarskoga natjecanja te potaknule izbor novog vojvode. Komunistička obilježja iz alkarske su povorke izbačena 1990. godine, a njih su zamijenila hrvatska i vjerska obilježja uz koje se na natjecanju. po novom, čula i hrvatska himna. Napetost koja je postojala unutar Društva tijekom ovog razdoblja i problemi koji su nastali unutar njega te pokušaji sprječavanja održavanja Sinjske alke nisu uspjeli te se ona ponosno odigrala 5. kolovoza 1990. godine u hrvatskom ozračju. Sinjsku je alku te godine, uz skoro cijeli državni vrh, gledao i predsjednik Franjo Tuđman. Unatoč svim patnjama, agresijama, žrtvama i razaranjima Sinjska se alka tijekom Domovinskog rata uspjela redovito održavati. (Mandac 2017: 28)

4.4. Istaknuti datumi i osobe u povijesti održavanja Sinjske alke

Prema Belamarić (2015: 70), godina 1818. iznimno je važna u povijesti Sinjske alke jer je tada car Franjo I. dvaput pohodio Sinj te u tri dana nazočio Alki čak dva puta – jednom sam, a drugi puta u pratnji supruge, carice Karoline. Prema njegovim odredbama slavodobitnik je morao biti nagrađen s darom od 100 forinta iz cesarske *pjeneznice*, odnosno riznice. Uz to, prvi slavodobitnik 1818. godine Frano Tripalo od cara je kao nagradu dobio i pobiserni prsten. Nakon 1818. godine podatci o Sinjskoj alki postaju sve obilniji jer su alkari svake godine morali podnijeti iscrpan *protocollo*[15] vlastima u Zadru o održanoj utrci.

Do 1820. godine Alka se uvijek trčala na pokladni utorak, potom se datum održavanja prilagođavao datumima rođenja visokih zaštitnika i dobro činitelja, zatim na Veliku Gospu 15. kolovoza, a nakon Drugog svjetskog rata ustaljeno je da se održava svake prve nedjelje u kolovozu. (Belamarić 2015: 29) Izvanredna se sinjska alka održala i u čast saskog kralja Friedricha Augusta II. 7. lipnja 1838. godine, a slavodobitnik Ivan Lovrić na poklon je dobio zlatni sat. Godine 1842. Alka se odigrala dva puta: 28. ožujka prilikom dolaska austrijskog nadvojvode Albrechta u Sinj te 22. listopada u čast nadvojvode Franje Karla. (Belamarić 2015: 70) Zanimljiv je podatak i kako je Alka 1855. godine bila odgođena zbog kolere na nekoliko mjeseci. (Belamarić 2015: 29) Dana 18. svibnja 1875. godine, u prigodi boravka

[15] izvještaj

cara i kralja Franje Josipa I. u Sinju održana je izvanredna svečana Alka, a slavodobitniku Mati Boniću car je darovao zlatni prsten. (Belamarić 2015: 71)

Sinjska se Alka izvodi jednom godišnje, u iznimnim situacijama trčala se dva puta, a 1919. godine trčala se čak tri puta: u travnju kada je organizirana za novinare iz SAD-a i Francuske među kojima su bili novinari cijenjenih izdavačkih kuća *Morning post, Chicago Tribune i New York Times,* za rođendan Petra I. Karađorđevića 12. srpnja, a 16. kolovoza se trčala regularna Alka. (Belamarić 2015: 29) Jubilarnoj 250. Sinjskoj alki koja se održala 1965. godine prisustvovao je predsjednik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije Josip Broz Tito, koji tada postaje i doživotni pokrovitelj Sinjske alke. Povjesničar Šime Jurić o 250. obljetnici Sinjske alke objavio je i prvu cjelovitiju knjigu o Alki naziva *Sinjska alka: informativni vodič po Cetinskoj krajini*. Josip Broz Tito učinio je neizmjerno puno za ojačavanje materijalne osnovice Sinjske alke zbog čega je i 1978. godine proglašen počasnim alkarskim vojvodom. (Belamarić 2015: 73)

Alki je prisustvovao, kao što je već spomenuto, i prvi predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman, a veće nesuglasice između sudionika Sinjske alke i vrhovnih čelnika počinju za vrijeme predsjedničkog mandata Stjepana Mesića koji počinje 2000. godine. Povod tome bio je što je već iduće godine izdan uhidbeni nalog za generala i alkarskog vojvodu Mirka Norca čije je uhićenje izazvalo veliku ljutnju kod Sinjana. To potkrepljuje činjenica da je predsjednik Stjepan Mesić 2001. godine odbio prisustvovati 286. Alki, no to nije spriječilo skandiranje s tribina protiv predsjednika i njegovog izaslanika na Alki, generala Milivoja Petkovića. Iduće godine nitko iz državnog političkog vrha nije prisustvovao na Alki, a predsjednik je odbio biti pokrovitelj Alke 2002. godine. Stoga je Društvo odlučilo kako će novi pokrovitelji Sinjske alke biti Puk Sinja i Cetinske krajine, a njemačka tvrtka *DKIG* glavni sponzor natjecanja. Uz prethodne dvije, i 288., 289. te 290. Sinjska alka održane su u znak podrške generalu Mirku Norcu, također pod pokroviteljstvom Sinjana i stanovnika Cetinske krajine, a tek 2006. godine smiruju se tenzije između Viteškog alkarskog društva i predsjednika Mesića, te on prihvaća pokroviteljstvo za 291. Alku. Nova uprava Društva, čije promjene su i olakšale jenjavanje političkih tenzija s državnim vrhom nakon toga najavljuje odmak od dnevne politike i vraćanje Sinjske alke kulturi i sportu. Stoga je 2007. godine u ožujku postavljen kamen temeljac za izgradnju Alkarskih dvora i Muzeja Sinjske alke. Predsjednik Stjepan Mesić vraća se u Sinj na 292. Sinjsku alku u kojoj je uživao uz najviše državne dužnosnike – tadašnjeg predsjednika Hrvatske vlade Ivu Sanadera i predsjednika Hrvatskog sabora Vladimira Šeksa. (Mandac 2017: 28-30)

Prema Bekavac (2015: 377), na 297. Sinjskoj alki po prvi je puta u povijesti ove viteške igre među uzvanicima bio i predstavnik Republike Turske, turski veleposlanik Burak Özügergin, koji je od publike dočekan velikim pljeskom i ovacijama. Burak je tada izjavio: "Prošlost je za nama. Čast mi je slaviti hrvatsku kulturu pogotovo ako je ona dio turske povijesti." (Bekavac,2015: 377)

4.4.1. Jubilarna 300. Sinjska alka

Prema VAD Sinj (2014: 27), veliku je obljetnicu Sinjske alke Viteško alkarsko društvo proslavilo detaljno osmišljenim programom koji se odvijao kroz čak 20 raznovrsnih projekata: dječji likovni, literarni, glazbeni i fotografski natječaji na temu Sinjske alke, izrada alkarskih suvenira, objava poštanske marke koja je tiskana u 30 000 primjeraka i djelo je dizajnera Orsata Frankovića (Službena stranica Hrvatske pošte, pristupljeno: 24. srpnja 2019.), izrada zlatnog i srebrnog kovanog novca, suradnja s raznim umjetnicima, organizacija alkarskih filmskih večeri, snimanje igrano-dokumentarnog filma o Sinjskoj alki, sjećanje na važne događaje i osobe iz povijesti Sinjske alke, predstavljanje Sinjske alke izvan Sinja, bratimljenje Alke i sličnih manifestacija u Švicarskoj, Barbanu i Sartigliji, sređivanje arhiva VAD-a, organizacija znanstvenih istraživanja u europskim arhivima, održavanje znanstvenog simpozija i objavljivanje zbornika s prezentiranim radovima, izdavanje monografije i leksikona o Sinjskoj alki, nabava novih gledateljskih tribina i uređenje alkarskog trkališta, izgradnja Alkarskih dvora i Muzeja Sinjske alke te organizacija svečane proslave 300. obljetnice Sinjske alke. (VAD Sinj 2014: 27)

Večer prije održavanja Alke na *Hrvatskoj radioteleviziji* premijerno je prikazan dokumentarno-igrani film *Alka* redatelja Dražena Žarkovića nastao suradnjom HRT-a i VAD-a. U svojih 70 minuta trajanja film prikazuje osmansku opsadu Sinja i njegovu obranu te osnovne značajke Alke. Uz to, film dodatno naglašava značaj Alke u lokalnom, nacionalnom, europskom te svjetskom okviru. (HRT prikazuje, pristupljeno: 24. srpnja 2019.)

Prije same Alke, predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, akademik Zvonko Kusić osvrnuo se na Sinjsku alku te rekao: "to je jedan poseban fenomen koji je prerastao iz događaja sinjskog kraja, cetinskoga, hrvatskog pa do međunarodnog karaktera…kroz 300 godina Sinjske alke može se pratiti povijest hrvatskog naroda." (HRT, pristupljeno: 24. srpanj 2019.) Izjava akademika Kusića savršeno opisuje njen trostrani

karakter kao lokalne, nacionalne i europske viteške igre. U lokalnom kontekstu zbog očuvanja ratničke tradicije stvorene na prostoru unutarnje Dalmacije i slavlju pobjede Sinjana u pokušaju osvojenja tog područja. Njen nacionalni karakter istaknut je zahvaljujući modernim medijima čijim utjecajem ona postaje jednim od važnih nacionalnih simbola prošlosti hrvatskog naroda u njegovoj teškoj stoljetnoj borbi za slobodu. Europska se strana očituje u činjenici kako je ova viteška igra povezala domaće stanovništvo tijekom svih stoljeća života u nekadašnjim velikim političkim sustavima od Mletačke Republike, Napoleonove Ilirije pa sve do Republike Hrvatske koja je punopravna članica Europske unije. (VAD Sinj, 2014: 22-23)

Alkarske trke jubilarne 300. Sinjske alke započele su u petak 7. kolovoza 2015. godine *Barom*, a natjecanje u *Čoji* odigralo se dan nakon, odnosno u subotu. Time je igranje 300. Sinjske alke "palo" na 9. kolovoza, a čast sudjelovanja na ovoj velikoj obljetnici dobilo je 17 alkara. Alka se najavila zvukovima mačkula s Tvrđave Grad već u 6 ujutro i svim Sinjanima, a i posjetiteljima od ranoga jutra unijela dozu uzbuđenja i iščekivanja samoga natjecanja. Potom se na Gradu održala budnica nakon koje je uslijedilo predavanje o povijesti nastanka Sinjske alke i ratovima koje je Cetinska krajina u povijesti izdržavala, a o kojima se detaljno govorilo u prvom poglavlju. Okupljanje alkara bilo je zakazano za 14 sati, nakon čega su svi u povorci krenuli u Alkarske dvore na tradicionalni prijem alkarskog vojvode mr. sc. Ante Vučića čime su i službeno započela alkarska događanja. (HRT 2, pristupljeno: 24. srpnja 2019.)

17 alkara kopljanika koji su se natjecali na Alki bili su Denis Gugić (slavodobitnik 299. Alke), zamjenik *alajčauša* Mario Šušnjara, Jure Domazet Lošo, Tino Radanović, Ante Zorica, Kristijan Bikić, Hrvoje Filipović Grčić, Andrija Hrgović, Frano Ivković, Josip Čačija, Alen Filipović Grčić (pobjednik *Bare*), Ivo Zorica, Nenad Marić, Petar Tomašević, Ante Runje (pobjednik *Čoje*), Dušan Ivandić te *alajčauš* Ivica Filipović Grčić. Od njih s ukupno 8 punata (s pogođenom *sridom* u 1. i 3. trki, a *u dva* u 2. trki) slavodobitnikom jubilarne Alke proglašen je Frano Ivković kojemu je to ujedno bila i prva pobjeda na alkarskom natjecanju. Za pobjedu je od predsjednice i pokroviteljice 300. Sinjske alke Kolinde Grabar – Kitarović na poklon dobio sablju i prsten s motivom hrvatskoga grba. Pobjeda se u Sinju slavila do kasno u noć, a proslavljena je i vatrometom. (HRT 2, pristupljeno: 24. srpnja 2019.)

Kako bi uspješno popratili i što brže izvještavali s 300. Sinjske alke, akreditaciju je dobilo 250 medijskih djelatnika, što je najveći broj u povijesti ovog viteškog natjecanja, a sam događaj je pratilo nekoliko tisuća gledatelja među kojima su bili i mnogobrojni državni

dužnosnici, gradonačelnici, župani te crkveni velikodostojnici, ali i veleposlanici. (Vlada Republike Hrvatske, pristupljeno: 24. srpanj 2019.)

4.5. Alka izvan Sinja

4.5.1. Trčanje Sinjske alke izvan Sinja

Prema Belamarić (2015: 28), Alka se tijekom svoje duge povijesti nekoliko puta trčala izvan Sinja. Prema povijesnim podatcima, tri se puta trčala u Splitu: prvi puta zbog puštanja jednog Sinjanina iz zatvora, drugi se puta trčala u čast "tadašnjeg austrijskog namjesnika u Dalmaciji generala Vettera Vjenceslava von Lilienberga" (Službena stranica Alke, pristupljeno: 26. srpanj 2019.). Posljednji puta u Splitu igrana je 1. ožujka 1832. godine. Taj datum obilježavao je 40. obljetnicu stupanja cara Franje na austrijsko prijestolje, a slavodobitnikom je proglašen Grgur Lovrić. (Belamarić 2015: 28)

Uz Split, Sinjska se alka mogla vidjeti i u Beogradu 1922. godine povodom vjenčanja Aleksandra Karađorđevića I., kralja Srba, Hrvata i Slovenaca, rumunjskom princezom Marijom. Jozo Tomašević tada je odnio pobjedu, a kraljica Marija mu je kao poklon dala zlatnu kutiju za cigarete. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 26. srpanj 2019.)

Dana 12. svibnja 1946. godine ovo viteško natjecanje održano je u Zagrebu za vrijeme II. kongresa Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije na stadionu Maksimiru, a slavodobitnikom je postao alkar Bruno Vuletić. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 26. srpanj 2019.)

Prema informacijama sa službene stranice Alke (pristupljeno: 26. srpanj 2019.), trenutno posljednja Sinjska alka igrana izvan Sinja, Svečana je Alka održana 6. svibnja 2017. kao poklon Sinja i Cetinske krajine hrvatskom herojskom gradu Vukovaru za koju je naslov slavodobitnika s ponosom osvojio Ante Zorica.

4.5.2. Alkari izvan Sinja

Koliko su alkarska obilježja poznata u svijetu i koliko su Alkari kao pojava cijenjeni govori i činjenica da su gostovali u mnogo država i svoj doprinos dali mnoštvu manifestacija

na koje su bili pozvani. Najstariji dostupan podatak onaj je iz davne 1891. godine kada su Alkari u Solinu dočekali i služili kao pratnja caru Franji Josipu I. tijekom njegovog putovanja za Split. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 26. srpnja 2019.)

Najviše se puta izvan Sinja grandiozne alkare moglo vidjeti na ulicama Zagreba. Prisustvovali su pogrebu Stjepana Radića 12. kolovoza 1928. godine, a Zagrebom su ponovno prodefilirali 10. travnja 1942. godine povodom prve obljetnice osnivanja Nezavisne države Hrvatske. U Zagrebu su sudjelovali i u mimohodu prilikom vraćanja spomenika banu Josipu Jelačiću na središnji trg 15. listopada 1990. godine, a samo dan kasnije alkare se vidjelo na stadionu u Maksimiru prije početka prijateljske utakmice igrane između reprezentacija SAD-a i Hrvatske. Iduće godine 28. svibnja, alkari imaju čast sudjelovanja na povijesnom događaju prvog postrojavanja Zbora narodne garde. Na Dan državnosti, 30. svibnja 1995. godine, alkari predvode povijesne postrojbe svečanog mimohoda, a istom prisustvuju i 30. svibnja 1997. godine. Još jednom iznimno bitnom povijesnom događaju u Zagrebu, ovi "hrvatski vitezovi" prisustvuju 12. siječnja 1996. godine kada je izaslanstvo alkara u sastavu Počasne garde Prvog hrvatskog gardijskog zbora dočekalo tadašnjeg predsjednika SAD-a Billa Clintona u zračnoj luci, gdje mu je alkar Stipe Šimundža uručio dar predsjednika Tuđmana. Na čelu svečanog mimohoda prigodom otvaranja 2. svjetskih vojnih igara u Zagrebu, 8. kolovoza 1999. godine, nastupila je cijela alkarska povorka, a alaj-čauš Ivan Zorica na stadion je unio baklju kojom je zapaljen plamen igara. Iste se godine 13. prosinca alkari i alkarski momci poklanjaju odru prvog hrvatskog predsjednika i počasnog alkarskog vojvode Franje Tuđmana gdje drže počasnu stražu. Povodom obilježavanja 290. Sinjske alke u zagrebačkom Arheološkom muzeju 18. je lipnja 2005. godine otvorena je izložba pod nazivom *Sinjska alka 1715. – 2005. – obnova i zaštita*, a tom je prigodom cijela alkarska povorka prodefilirala zagrebačkim ulicama. S obzirom na njihovu direktnu povezanost s katoličkom vjerom, nije ih bilo čudno vidjeti 5. lipnja 2011. godine na misnom slavlju koje je u Zagrebu služio Papa Benedikt XVI. U okviru obilježavanja 300. obljetnice Sinjske alke i čudesne obrane Sinja, Društvo je osmislio opširan program proslave, a tim povodom su u Zagrebu 4. listopada 2014. godine održali svečani mimohod cijele alkarske povorke Trgom bana Josipa Jelačića. 2015. godine alkari su u dva navrata posjetili glavni grad Hrvatske, i to 15. veljače kada je izaslanstvo VAD-a nazočilo inauguraciji predsjednice Kolinde Grabar – Kitarović te 4. kolovoza kada sudjeluju na Svečanom mimohodu povodom Dana pobjede i Domovinske zahvalnosti, Dana hrvatskih branitelja, te 20. obljetnice vojno-redarstvene operacije "Oluja". Uz to, sinjske se alkare moglo vidjeti 29. svibnja 2016. godine kada je povodom Dana branitelja Grada

Zagreba i Dana Grada Zagreba održan 1. Svečani konjički mimohod. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 26. srpnja 2019.)

U zgradi Ujedinjenih naroda u New Yorku 29. je ožujka 2016. godine svečano otvorena izložba *Sinjska alka – 300 godina* na kojoj su se mogli vidjeti i alkari, a izložba je u svibnju postavljena i u Washingtonu u prostore Veleposlanstva Republike Hrvatske. Alkari su, uz Zagreb 2015. godine, posjetili i Split 6. srpnja povodom obilježavanja 300. obljetnice Alke te održali mimohod Zapadnom obalom i Rivom. 300. obljetnica Sinjske alke proslavljena je i u Bruxellesu kada je 5. svibnja 2015. godine otvorena izložba fotografija u Europskom parlamentu te su tom prigodom njegovim ulicama prodefilirali alkari i alkarski momci. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 26. srpnja 2019.)

Prema službenoj stranici Alke (pristupljeno: 26. srpanj 2019.), alkari su 25. listopada 2014. godine posjetili gradišćanske Hrvate u Eisenstadtu. Svojih su se korijena alkari i alkarski momci, članovi Upravnog odbora i Časnoga suda prisjetili 13. listopada 2013. godine kada su posjetili Ramu, kraj odakle su se stanovnici prije 300 godina odselili u Cetinsku krajinu.

Beograd i Beč alkari su vidjeli nekoliko puta. Posljednji puta izaslanstvo alkara posjetilo je Beč 16. srpnja 2011. godine kada su prisustvovali pogrebu austrijskog nadvojvode Otta von Habsburga, a 12. lipnja 1908. godine Bečom su prodefilirali u čast puno sretnije prigode, prilikom proslave 60. obljetnice vladanja cara Franje Josipa I. U Beograd su alkari došli 18. listopada 1934. godine na pogreb kralja Aleksandra I. Karađorđevića te 1980. godine kako bi odali posljednju počast predsjedniku SFRJ-a i počasnom alkarskom vojvodi Josipu Brozu Titu. Godinu se dana kasnije, 4. svibnja 1981. godine alkari, alkarski momci i uprava Društva vraćaju u Beograd na njegovu prvu obljetnicu smrti. Uz Beograd i Beč, alkari posjećuju i Budimpeštu sudjelovanjem na prvom međunarodnom susretu husara održanom 1998. godine. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 26. srpnja 2019.)

Uz spomenute gradove, alkari su jednom imali priliku posjetiti i Bietigheim-Bissingen 6. rujna 1975. godine povodom 200. obljetnice konjarstva u pokrajini Baden-Württemberg. Još jedan njemački grad u koji je od 20. do 22. rujna 1996. godine imao priliku osjetiti čari alkara bio je München. Tamo su alkari odradili svoj nastup na Oktoberfestu, najvećoj pučkoj fešti na svijetu, koji je pozdravljen od strane nekoliko tisuća posjetitelja, a prilikom čega su alkari uspješno promovirali hrvatsku kulturu i turizam. Uz Njemačku, alkari su hrvatsku kulturu i naslijeđe promovirali i u Italiji, Francuskoj i Švicarskoj. Svoju povezanost s vjerom

alkari su ponovno iskazali u Rimu, 25. studenog 1998. godine, kada su alkari, alkarski momci, članovi Uprave, Časnoga suda i Nadzornog odbora primljeni na audijenciju kod Svetoga Oca Ivana Pavla II. gdje ih je on osobno predstavio i pozdravio, a oni su mu zauzvrat otpjevali refren marijanske pjesme *Zdravo Djevo*. Sedam godina kasnije, svojih se vojničkih početaka alkari prisjećaju na 13. hrvatskom i 47. međunarodnom vojnom hodočašću u Lourdes koje je trajalo od 24. do 31. svibnja. 2008. godine, točnije 14. prosinca, Članovi VAD-a posjetili su povijesnu postrojbu *Vieux Grenadieres* u Genevi. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 26. srpnja 2019.)

Prema službenoj stranici Alke (pristupljeno: 26. srpnja 2019.), sinjske se alkare u SAD-u moglo vidjeti i u Chicagu prigodom proslave 100. obljetnice Društva Gospe Sinjske gdje su sudjelovali u tradicionalnoj svečanoj procesiji ulicama Chicaga.

4.6. Sudionici Sinjske alke

Prema Belamarić (2015: 34), sukladno Pravilniku članovima Viteškog alkarskog društva mogu biti sve punoljetne osobe koje su rođene u Cetinskoj krajini te osjećaju ljubav i privrženost domovini i cetinskom zavičaju. Uz to, moraju uživati društveni ugled u narodu i biti voljni promicati ciljeve Društva. Kako bi osoba mogla uživati status alkara, pravila su ipak malo stroža. Naime, alkari mogu biti samo muškarci koji su "hrvatske nacionalnosti i rođeni u Cetinskoj krajini…i oni kojima su roditelji u njoj zavičajni[16]. (Pravilnik o uvjetima i postupku za prijem članova VAD-a Sinj, pristupljeno: 3. kolovoza 2019.) Osoba može stjecajem okolnosti biti rođena izvan područja Cetinske krajine ako je majka u to vrijeme imala prijavljeno prebivalište na tom području. (Belamarić 2015: 34)

4.6.1. Alkarska povorka

Prema trenutnim pravilima alkarsko natjecanje može brojati najmanje 11, odnosno najviše 15 (u nekim iznimkama i 17) najboljih alkara, uključujući i alajčauša. Pravila su se, s vremenom mijenjala, te je tako Statutom iz 1833. godine bilo određeno kako se Alka ne može održavati ako na njoj ne sudjeluje najmanje 16 kopljanika, a postoje i opisi Alke na kojoj je

[16] pojam zavičajni odnosi se na prebivanje na području Cetinske krajine najmanje četiri generacije po muškoj lozi

sudjelovalo čak 25 kopljanika. Kada je Alka uključivala i kuma, koji također ima svoje momke, onda je svečana alkarska povorka brojala trostruko više sudionika od onih današnjih te je morala trajati dvostruko dulje. (Belamarić 2015: 48)

U natjecanju sudjeluju alkari izabrani te godine za trku, barjaktar s dva do šest pratioca, vojvodin ađutant, Edek kojeg vode dva momka, štitonoša, dvojica buzdovandžija i trojica bubnjara. (Belamarić 2015: 48) Točan redoslijed sudionika povorke posebno je određen Pravilima o Alki (*n.d.*: 13):

- na čelu su momci u dvoredu, između prve dvojice ide arambaša, a između dvojice zadnjih momaka zamjenik arambaše,
- u momačkoj povorci su dvojica do šestorica bubnjara talambasača,
- gradska glazba,
- barjaktar koji nosi barjak Društva u pratnji dvojice do šestorice pratilaca s isukanim sabljama te su svi na konjima,
- štitonoša koji drži štit uspravno na prsima i hoda između dvojice buzdovandžija,
- dva momka koji vode konja Edeka, držeći ga svaki sa strane za uzdu,
- vojvodin ađutant na konju s isukanom sabljom,
- Vojvoda na konju,
- ostali alkari na konjima u dva reda držeći koplje uspravno u desnoj ruci,
- zadnji na konju jaše alajčauš također držeći koplje uspravno u desnoj ruci.

4.6.2. Odore sudionika Sinjske alke

Na dan trke alkari nose starinsku narodnu nošnju napravljenu prema nošnjama iz doba cetinskih knezova Nelipića. Radi se o bogatim nošnjama tadašnjeg višeg društvenog sloja koja se izrađivala od skupocjenih tkanina koje su bile majstorski šivane i ukrašavane. Alkarske glave pokriva *kalpak*, kapa valjkastog oblika visoka od crne ili tamnosmeđe kunovine s crvenom svilenom postavom koju krasi bijela perjanica od čapljina perja. Donji dio odore sastoji se od *gaća*, odnosno jahaćih hlača rađenih od fine tamnomodre vunene tkanine koje imaju vez na prednjem dijelu i zlatnu ili srebrnu traku koja se proteže niz šav s vanjske strane. Alkari nose i bijelu košulju ili *peturin* preko čega je prsluk, *krožet ili ječerma* izrađena od skupocjenog brokata, damasta, veluda ili svile u koje su utkani raznobojni ukrasi. Alkarski *pas* duljine 4 metra od čiste svile odiše prugama živih boja, a oko struka se omotava

nekoliko puta kako bi prekrio rub *gaća* te donji rub *krožeta*. Preuzet je iz levantske nošnje gdje mu je naziv *traboloz*. Preko *krožeta* odijeva se dugi haljetak s rukavima čija duljina doseže listove alkara, a naziv mu je *dolama*. Tamnomodre je boje i ukrašena je dijelovima od galuna i vezom od srme na prednjem dijelu, a na desnoj strani nižu se srebrna puceta. Odora alkara uključuje i bijele končane *rukavice* koje nose u svim prilikama osim tijekom natjecanja. Na nogama nose čizme koje su obrubljene zlatnim ili srebrnim nakitom pri otvoru i *kitama od srme*. Na petama se nalaze mamuze. Alkarsko *koplje*, koje također čini dio odore, u austrijsko je doba bilo crno-žuto, a danas je sive boje te je izrađeno od najtvrđeg drveta. Njegova dužina iznosi 290 do 300 centimetara, a promjer mu je 32,9 milimetara. Na njegovom vrhu nalazi se željezni šiljak, a na malo manje od polovice koplja nalazi se drvena jabuka čija je funkcija da brani ruku alkara od udarca alke. Na samom dnu koplja nalazi se zadebljanje u koje se stavlja olovo kako bi se koplje moglo izbalansirati prilikom gađanja. (Belamarić 2015: 52-54) Na slici 15. nalazi se prikaz odore i oružja alkara.

Prema: Belamarić, Milošević 2011: 60

Slika 15.: Prikaz alkarske odore i oružja

Prema Belamarić (2015:54), odora vojvode (vidi sliku 16.) razlikuje se od odora ostalih sudionika Alke po tome što su hlače i *dolama* odore vojvode izrađene od smeđe čoje, a i sama odora je znatno bogatije ukrašena. *Kalpak* je izrađen od tamnosmeđe kunovine i na sebi ima perjanicu od čapljinog perja. *Krožet* vojvode od crvenog je veluda s bogatim ukrasom na prsima, a vezovi na *dolami, ječermi i gaćama* izvezeni su zlatnom srmom te su čak i puceta zlatne boje. Čak je i sablja koju vojvoda nosi okovana zlatom i bogato ukrašena.

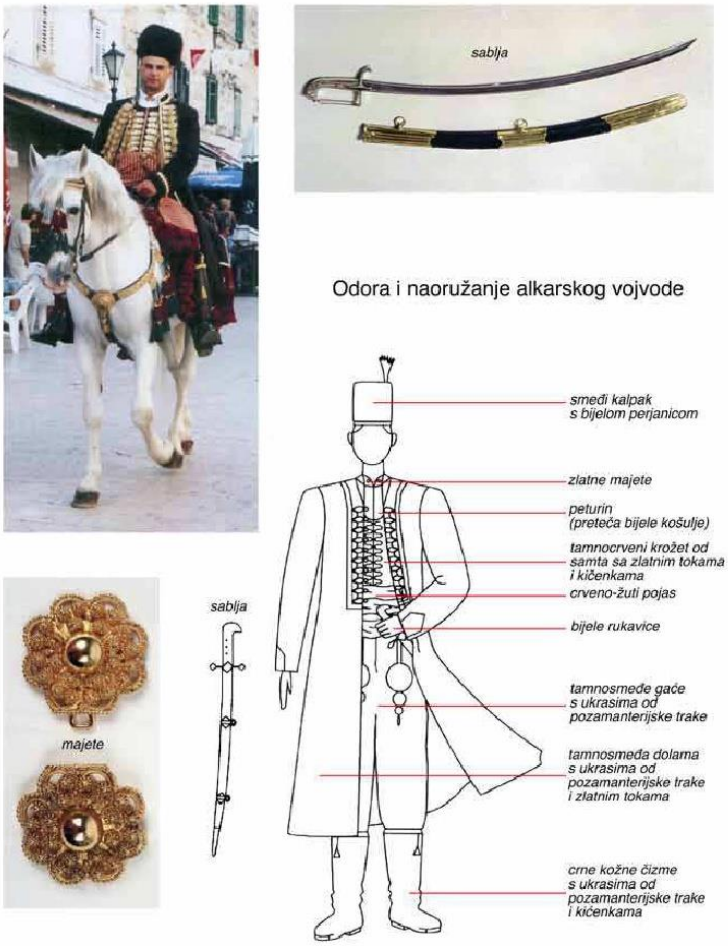

Prema: Belamarić, Milošević 2011:68

Slika 16.: Odora i oružje alkarskog vojvode

U paradnim povorkama talijanskih *giostra* postojali su pojedini sudionici obučeni u kratke crne kapute, prema tome kako bi se alajčauš isticao u alkarskoj povorci propisana mu je crna odora (vidi sliku 17.). Ona se sastoji od crne kratke *dolamice* koja je obrubljena krznom te bogato ukrašena srmom srebrne boje. (Belamarić 2015: 54-55)

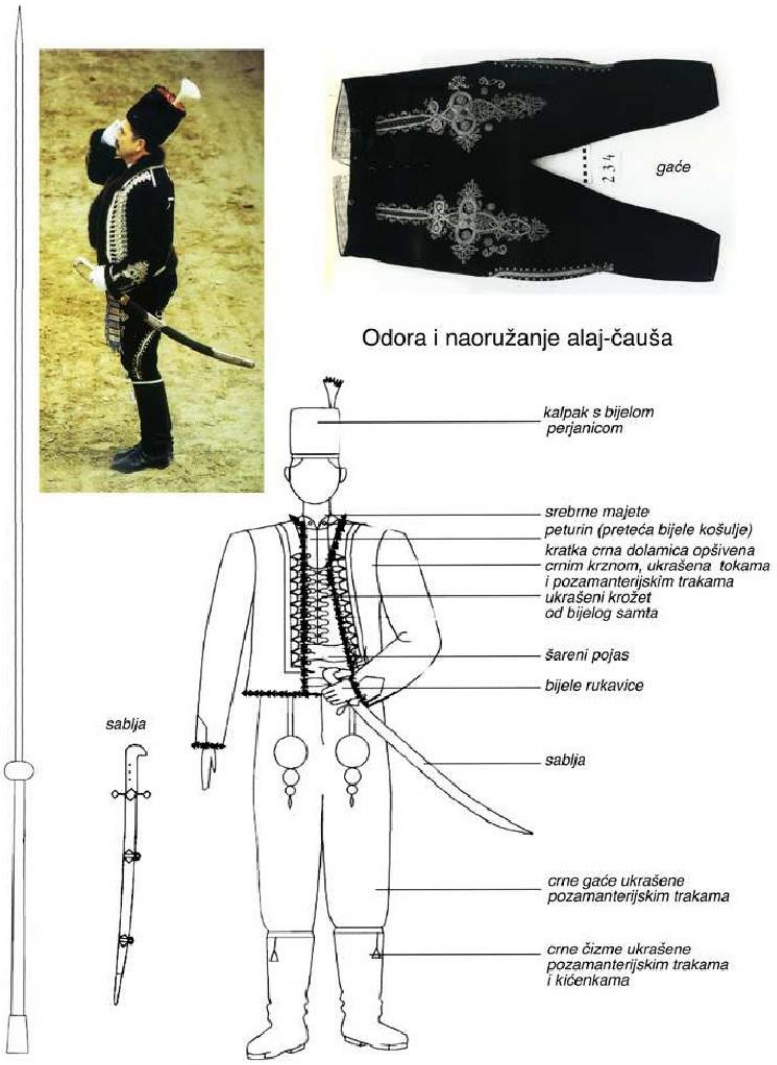

Prema: Belamarić, Milošević 2011:66

Slika 17.: Odora i oružje alajčauša

Prema Pravilniku Viteškog alkarskog društva donesenom 1902. godine alkarski momci, štitonoša, buzdovandžije i dvojica koja vode Edeka obučeni su u najbolja seoska odijela. Na glavi im je kapa od crvene čoje omotana svilenim peškirom koja se naziva *saruk ahmedijom* te im je za sam saruk zataknuta kitica cvijeća. Oni nose košulju od bijeloga platna povrh koje je *ječerma* izrađena od crvene čoje na kojoj su na prsima gusto poredana polupuceta srebrne boje s jedne strane te srebrna puceta s druge. Preko lijevog ramena nose *kumparan* koji je optočen gajtanom crvene boje i veliku kremenjaču. Crveni pojas od fine kože opasava ih oko struka, a na njemu se nalazi *pripašnjača* koja čuva starinski *handžar* uz dvije kubure i pregač srebrne boje korišten za bojnu zairu. Donji dio odijela sastoji se od tamnomodrih suknenih *gaća* čije nogavice imaju zarez koji se zakopčava sponama zlatne ili

srebrne boje. Na nogama nose *bičve*[17] i *terluke*[18] koji su činili idealu obuću za hod po dinarskom terenu. (Belamarić 2015: 55) Na slici 18. nalazi se prikaz odora i oružja buzdovandžije koji se od štitonoše razlikuje samo u izostatku štita te dodatku karakterističnog buzdovana.

Prema: Belamarić, Milošević 2011: 53

Slika 18.: Odora i oružje buzdovandžije

Prema Belamarić (2015: 55), arambašina odora (vidi sliku 19.) slična je onoj koju nose prethodno navedeni sudionici alkarske povorke, ali je bogatija od njihove. *Ječermu* mu prekrivaju pozlaćene pločice, a povrh njih s desne strane nalazi se i šest pozlaćenih kolutova. Arambašin je *kumparan* crven, kao i na odori alkarskih momaka, ali je ukrašen i zlatnom

[17] čarape pletene isključivo od domaće bijele vune
[18] vrsta platnenih papuča, opanaka od volovske i ovčje kože

srmom. Uz to, i sam pas je otmjeniji, a u pripašnjaču, uz kubure, zatakne arambaša zatakne i *jatagan i kamiš* sa željeznim mašicama.

Prema: Belamarić, Milošević 2011: 56

Slika 19.: Odora i oružje arambaše

Odora bubnjara, trubača, namještača alke i njegovog pomoćnika jednostavnija je narodna nošnja, a na glavi nose crvene kape urešene kitama. (Belamarić 2015:56)

4.6.2.1. Alkaruša

Iako Sinjsku alku trče isključivo pripadnici muškoga spola, povodom dolaska cara Franje I. u Sinj, o kojem je detaljnije pisano u prethodnim poglavljima, izrađena je

nošnja čiji posebno odabrani materijali i iznimno pažljiva izrada potvrđuju činjenicu da je nošena od strane žena iz bogatih alkarskih obitelji iz Sinja. Upravo iz tog razloga nadjeven joj je i naziv alkaruša (vidi sliku 20.). Svojim krojem i funkcijom te nazivima sastavnih dijelova i dalje zrcali tradicionalne oblike seoskih narodnih nošnji, ali skupocjeni i luksuzni materijali od kojih je izrađena daju joj svečanu notu, dostojnu i same carice Karoline, ali odiše i urbanošću koja je vidljiva u europskoj modnoj sceni 19. stoljeća. Na plavoj boji koja dominira *brnicom* i *dolamom* ističu se razni ukrasni detalji zlatno žute boje: jarko žuti svileni brokat smješten na *korpetu* koji se nalazi na kraju rukava *dolame*, žute srmene niti koje su protkane na *jačici i faculetu*, žuti srmeni *galun* koji se spušta od vrata niz otvor *dolame* te pozlaćena filigranska puceta i majita. *Organdij faculeta* sastoji se od *traverse i jačice* koje su izrađene od tila koji je zamijenio ručno rađenu čipku. (Belamarić 2015: 72)

Prema: www.alka.hr (pristupljeno: 5. kolovoza 2019.)

Slika 20.: Alkaruša

4.6.3. Oružje sudionika Sinjske alke

Prema Belamarić (2015: 62), najstariji Statut Sinjske alke, onaj iz 1833. godine, propisuje koju vrstu i koliko komada oružja nose alkari i alkarski momci. U zbirci Društva nalazi se mnoštvo oružja koje nose pripadnici alkarske povorke: jatagani, sablje, koplja, topuz i buzdovani, kubure, pištolji, puške i mužar koji su svi pretežito iz 18. i 19. stoljeća, osim turske sablje i štita koji datiraju s kraja 17. stoljeća.

Alkarski momci u pripašnjačama nose karakteristične noževe duljine 60 – 65 cm, podrijetlom iz centralne Azije, čiji je oblik transformiran u turski, a nazivaju se *jatagani*. Imaju karakterističan držak koji ima dva račvasta "uha", a jednobridno sječivo izrađeno od plemenitog čelika zakrivljeno je. Uz *jatagan*, svaki momak nosi i dvije kubure i pušku, najčešće kremenjaču izrađenu prema talijanskim uzorima, odnosno duge puške balkanskog podrijetla. Te puške potječu s kraja 18. i početka 19. stoljeća, a njihove tanke cijevi ukrašene su srebrnim ili mjedenim okovima i kundak je karakterističnog oblika slova T. (Belamarić 2015: 63)

Arambaša nosi *trombon* ili *tromblon* što je naziv za pušku ljevkaste cijevi, a buzdovandžije u rukama nose buzdovan s brončanom ili željeznom glavom koja je dijeljena na pera ili *topuz* čija glava je okrugla i prekrivena šiljcima. Štitonoša u povorci nosi originalni *štit*, koji je prema predaji zaplijenjen od turskog paše prilikom opsade Sinja, koji potječe s kraja 17. stoljeća i perzijskog je porijekla. Izrađen je od smokvinog pruća te presvučen crvenim baršunom na kojem su postavljeni stilizirani mjedeni ukrasi, a u sredini se nalazi kružna ploča s arabeskama. (Belamarić 2015: 64)

Prema Belamarić (2015: 64-65), alkari opasuju ili drže u ruci isukanu sablju istočnjačkog porijekla. Držak sablje najčešće je stiliziran u oblik ptičje glave, a sječivo je jednobridno, manje ili više zakrivljeno te zaoštreno s vanjske strane.

4.6.4. Alkarski konji i oprema

Prema Belamarić (2015: 66), dugi se niz godina za potrebe Sinjske alke koristi laki, plemeniti orijentalni tip konja kojeg karakterizira visoki vrat, jako izražen greben te visoko nasađen rep i svilenkasta griva, ali se u povorci viđaju i engleski punokrvni konji, arapski konji plemenitih proporcija te lipicanski konji prepoznatljivi po svom "labudovom vratu".

Alkarski su konji opremljeni srebrnim i zlatnim *pusatima*[19], *oglavićem*[20] s pločom i kitama te uzdama koje su ukrašene. Sedlo im se prekriva *abajom*, odnosno pokrivačem pravokutnog ili trapezoidnog oblika napravljenog od čoje koja se krasi vezivom, vrpcama, kićankama i srebrnim ukrasima. Ona se natakne preko sedla i djelomično pokriva trup konja. Uglavnom su ih vezle domaće vezilje, ali neke su rad *terzija*[21]. *Abaja* s kraja 17. i početka 18. stoljeća izrađena je od tanke vunene tkanine crvene boje, a na njenoj površini od zlatne i srebrne srme te raznobojne svile izvezeni su biljni ukrasni motivi. Vojvodinom konju pripada i *puli-abaja* od tamnocrvene čoje koja je ukrašena oblicima većih i manjih zvijezda te je na prorezima za unkaše i na bočnim stranama pojačana kožnatim aplikama. *Abaja* alajčauševog konja ukrašena je srebrnim aplikama stiliziranih ljiljana na podlozi od crne čoje kako bi se slagala s njegovom uniformom. (Belamarić 2015: 66-67) Slika 21. prikazuje opremu alkarskih konja.

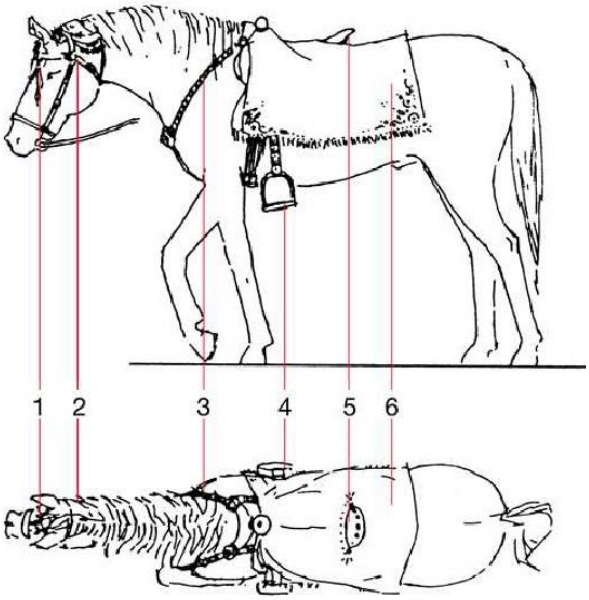

Oprema alkarskog konja

1. Ukrašena čeona srebrna ploča s kitama; 2. Okovane uzde i orma za glavu; 3. Pusat s remenjem okovanim srebrnim aplikama; 4, Uzengije; 5. Sedlo s kuburlucima; 6. Abaja ukrašena metalnim aplikama, zlatovezom i pozamanterijskim trakama.

Prema: Belamarić, Milošević 2011:70

Slika 21.: Oprema alkarskih konja

Prema Starčić (2015: 67), konj *Edek* nosi opremu sličnu onoj ostalih konja alkarske povorke, ali bogatije ukrašenu. Naglavnjak Edeka ima kožni pokrivač vrata ukrašen srebrnim

[19] napršnjak
[20] naglavnjakom
[21] krojača čoje

ukrasima i srebrnim lancem s kojeg visi zvončić. *Pusat* je napravljen od crnog kožnog remena koji je ukrašen pločicama s prikazom glave Meduze koji je uokviren u girlandu od cvijeća. Sedlo i podsedlica turskog su podrijetla, a u sedlo su u drvene dijelove umetnuti sedefi i srebro. *Uzengije*[22] su napravljene tehnikom lijevanja te posebno ukrašene, a na njihovom se gazištu može vidjeti i oblik alke. Edek je konj bez jahača jer služi kao rezervni konj alkarskog vojvode, a ističe se spomenutom: "trofejnom opremom što je pripadala turskom vojskovođi serasker Mehmed-paši Ćeliću u spomenutom boju 1715. godine." (Belamarić,2015: 68)

4.7. Alkarsko trkalište

Na ulazu u Sinj s južne strane stoji Veliki most, ili kako ga se još naziva Alkarski, koji se pruža preko potoka Gorućice na nekadašnjoj glavnoj prometnici smjera Sinj – Split. Od njega se prema samom središtu grada pruža Alkarsko trkalište na čijem je početku *Biljeg*, polazni položaj odakle alkari kreću u svoj "napad" na alku. Alkarsko trkalište, lijepa je aleja gustih kestena posađenih krajem 19. stoljeća, tijekom godine služi kao regularna ulica i prometnica, u dane Alke pretvara se u konjičko trkalište sa zemljanom podlogom i *palkama* (tribinama) sa strane. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 3. kolovoza 2019.)

Prema Dalbello (1996: 96-97), na početku Alkarskog trkališta bio je veliki, široki i duboki bunar koji je zatrpan jer nije imao izvor niti je voda iz njega bila pitka. Alka se trčala na tvrdom putu tako da bi se jurnjava konja čula u cijelom Sinju. *Palke* su bile drvene i imale konstrukciju koja bi se, kada je za to došlo vrijeme, samo složila. Kasnije bi se *palke* napravile tako da bi se grede naslonile na kuće ili zidove te bi se na njima postavile *palke*, kako bi se iskoristilo što više prostora za sjedala i gledalište. Tada se moglo napraviti najviše oko 1000 sjedala, a prvo je sjedalo od zemlje bilo podignuto oko 1,50 metara, tako da se na *palke* moralo popeti uz pomoć stepenica.

Prema Belamarić (2015: 38), alkarsko trkalište od startnog mjesta do mjesta na kojem je postavljena alka dugo je 160 metara, a: "dužina trkališta, na dijelu odakle alkar otpočinje trku i gdje završava, iznosi oko 300 m." (Samardžić,2015: 32) Širina trkališta najmanje je 5 metara, a s obje njegove strane postavlja se ograda visine oko metar. *Palke* imaju trenutni kapacitet od oko 15 000 ljudi. (Belamarić 2015: 38)

[22] stremeni

4.8. Alka kao prstenac ili obruč

Prema Vučić (1998: 21), alka se kao željezni obruč u koji se gađa kako bi se ostvarilo bodove sastoji od dva koncentrična kruga. Vanjski je krug podijeljen na tri jednaka polja gdje gornje polje vrijedi 2 punta, a svako od polja smještenih dolje po jedan punat (vidi sliku 22.). Pogodak u unutarnji, a ujedno i najmanji krug, alkaru će donijeti pogodak *u sridu* ili 3 punta.

Prema: www.alka.hr (pristupljeno: 5. kolovoza 2019.)

Slika 22.: Alka

Prema Belamarić (2015: 38), mjereći unutarnju stranu, veći obruč ima promjer 131,7 mm, a manji 35,1 mm, a debljina obruča i krakova iznosi 6,6 mm. Rub one strane s koje alkar gađa kopljem oštar je, a petlja za vješanje alke smještena je na polovici luka vanjskoga kruga koji nosi 2 punta.

Kao i odore alkarske povorke te Statuti i pravila Društva, i sam oblik alke se tijekom godina promijenio. Naime, prema slikovnom prikazu iz 1840. godine, autora Vicka Poireta te ilustracije Francesca Cusanija u putopisu iz iste godine doznaje se kako je alka bila obruč s polukrugom u gornjem dijelu te dvama četvrtkrugovima u donjem dijelu vanjskoga obruča te, naravno, sa središnjim prstenom. (Belamarić 2015: 38)

4.9. Početak i tijek Alke

Alkarsko natjecanje službeno započinje alkarskom povorkom koja je detaljno opisana u prethodnim poglavljima. Kada je sve spremno za početak natjecanja, alajčauš istupa pred alkarskim vojvodom te mu najavljuje početak održavanja Alke govoreći: "Vojvodo, sve je

spremno za početak prve trke (broj, npr. 305.) Alke, očekujem tvoju zapovid!" te čeka da mu vojvoda i službeno potvrdi da Alka može započeti naredbom: "Neka otpočne prva trka". Nakon što je primio vojvodinu naredbu, alajčauš mu odgovara: "Na zapovid, vojvodo" istodobno ga pozdravljajući. Potom alajčauš rukovodi natjecanjem, odnosno nadzire pripreme alke od toga je li pravilno zategnut konopac na koji se postavlja alka do toga je li namještač alke istu namjestio prema propisima. Zatim provjerava jesu li uvjeti za trku svakog od alkara ispunjeni te nakon toga naređuje trubaču da odsvira poziv za trku. S obzirom na to da i alajčauš trči Alku, i to posljednji, on se pred sam kraj trke polako zaputi na početak trkališta, a njegovu ulogu preuzima njegov zamjenik. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 3. kolovoza 2019.)

Ako alkar uspije pogoditi alku, obavezan je vratiti se i stati pred alkarsku ložu gdje pokazuje sudcima koliko je punata osvojio. Potom spušta alku s koplja na zemlju te pozdravlja časni sud, a koplje odbacuje svom momku nakon čega obojica odlaze u gornji dio alkarskog trkališta. Kada alkar ne pogodi alku, nema se potrebe vratiti pred alkarsku ložu, a ako pogodi *u sridu* čuju su zvuci glazbe popraćene mačkulama s Tvrđave Grad te alkarskim trkalištem na isti način protrče svi alkari. Poslije završetka prve i druge trke, čete momaka i alkara u povorci odlaze na početak trkališta gdje momci ostavljaju alkare te se vraćaju na svoja mjesta. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 3. kolovoza 2019.)

4.9.1. Pravila Alke

Pravila Sinjske alke doista su opširna, detaljno specificirana, stroga, ali i pravedna, a sve u svrhu održavanja visokog stupnja dostojanstva sudionika alkarske povorke tijekom održavanja Bare, Čoje te same Alke.

Čak je i ponašanje alkara detaljno objašnjeno i opisano te je alkar dužan pokazati ozbiljnost te mu je tijekom povorke zabranjeno razgovarati, smijati se s drugima, a zabranjeno je činiti i najmanje kretnje koje bi umanjile ozbiljnost kojom treba odisati jedan oružani vitez izložen opažanjima mnogobrojnih gledatelja. Tijekom trke zabranjeno mu je ispustiti ikakav poklik te pokazati veselje ili negodovanje. Kad se alkar nađe ispred alajčauša, časnoga suda ili pripadnika vlasti ne smije razgovarati ni sa kime te mora svoje poštovanje iskazati saginjanjem glave i koplja. Ako se alkar ne pridržava propisanih pravila, može biti ukoren ili isključen iz daljnjeg sudjelovanja na Sinjskoj alki. (Ćavar 2017: 18)

Jedno od zanimljivih pravila odnosi se na situaciju ako alkar pogodi alku te mu ona ispadne ili je baci s koplja pa ju u zraku ponovno pogodi, u bilo koji od razdjeljaka, tako da mu ona ostane na koplju onda mu se na ostvaren broj punata tim pogotkom dodaju još dodatna 3 punta. (Belamarić 2015: 38)

Uz ponašanja alkara, Pravilima o Alki do zadnjega je detalja opisan i dijalog između vojvode i alajčauša koji se izgovara tijekom cijeloga natjecanja. Određeno je i u kojim slučajevima se alkaru ne će priznavati osvojeni punti te je također propisano kako će se odrediti najmanja dopušten brzina trke konja prije održavanja Bare, na temelju brzina trčanja konja na provama.

4.9.2. Časni sud

Časni se sud sastoji od tri člana koji moraju dobro poznavati "alkarsku tradiciju, starinske običaje, prošlost Sinja i Cetinske krajine, Statut i Pravila Alke te uživati ugled među članovima Društva u cijeloj Krajini." (Službena stranica Alke, pristupljeno: 3. kolovoza 2019.) Kandidat za predsjednika Časnog suda mora dolaziti iz redova starih alkarskih kopljanika, a njega predlažu alkari i alkarski momci. Najmanje dva člana Časnoga suda moraju imati prebivalište na području Cetinske krajine, a zadatci članova Časnoga suda su da tijekom Bare, Čoje i Alke prate natjecanje te ocjenjuju držanje alkara i trku njihovih konja, ali i da se pobrinu da natjecanje i cijela svečanost prođu u skladu s odredbama Statuta, Pravilima o Alki te starim običajima. (Službena stranica Alke, pristupljeno: 3. kolovoza 2019.)

4.9.3. Namještač alke i njegov pomoćnik

Prema službenoj stranici Alke (pristupljeno: 3. kolovoza 2019.), na svaki se zvuk trube koja označava dozvolu za start alkara namještač alke sklanja u lijevu stranu, a njegov pomoćnik stoji kod desnog stupa koji drži konopac na koji se stavlja alka. Štap koji ima namještač alke dužine je točno 322 cm te mu on služi kao mjera za podizanje alke na uvijek istu, točno propisanu visinu. Namještač alke o svom pasu ima pričuvnu alku koju koristi ako alkar odnese ili odbaci alku. Tada pomoćnik odmah spušta konopac, a namještač istupa na sredinu trkališta i priprema alku, odnosno postavlja ju na sredinu konopca i umiruje dok njegov pomoćnik podiže konopac. Stupovi, konopac i štap namještača alke sivomodre su

boje, a kako bi se osigurala uvijek ista visina alke, pomoćnik namještača na konopac pričvršćuje poseban lanac kojim se, uz namještačev štap, određuje i podešava visina konopca, odnosno alke.

4.9.4. Proglašenje slavodobitnika

Kada je alkarsko natjecanje privedeno kraju, bilo ono završeno na regularan način ili *pripetavanjem*, vojvodin ađutant obavještava vojvodu koji alkar ima najviše punata te ga po vojvodinoj naredbi dovodi pred njegovu ložu. Potom vojvoda tog alkara proglašava slavodobitnikom, a na koplje mu stavlja hrvatsku trobojnicu – plamenac što je popraćeno zvukom mačkula s Grada. Slavodobitnik je nagrađen zlatnom alkom, a njegov momak srebrnom te se njihova imena upisuju u svečane spise kako bi se pamtila zauvijek. Nakon tog svečanog proglašenja slavodobitnika svi sudionici alkarske povorke napuštaju alkarsko trkalište istim putem kojim su nastupali te prolaze ponosno preko glavnog trga. Kada otprate vojvodu do Alkarskih dvora, prate slavodobitnika i alajčauša te se potom razilaze. (Služena stranica Alke, pristupljeno: 3. kolovoza 2019.)

4.9.5. Slavodobitnici

Svi alkarski pobjednici, odnosno slavodobitnici zaslužili su da im se oda zaslužena počast te da ih se istakne. Ta čast posebno pripada alkaru Nikoli Ceriniću koji je u 32 godine trčanja Sinjske alke u razdoblju od 1867. do 1899. godine Alku osvojio rekordnih 12 puta te mu je uloga alajčauša pripala 19 puta. Na Alki su 5 puta slavili Jozo Boko, Janko Kelava, Anđelko Vučković – Ako i Ognjen Preost. (Belamarić 2015: 76-77)

Alkari koji su postali slavodobitnici s po tri pogotka *u sridu* su Petar Vuletić (1866.), Nikola Cerinić (1887., 1898., 1899.), Josip Ćatipović Ivanov (1901.), Stipe Milun (1906.), Stjepo Tripalo (1931.), Dušan Romac (1948.), Ante Milun Ivanov (1960.), Dušan Jerkan (1963.), Ante Poljak (2006.) i Ante Zorica (2009.). Unatoč svim tim pogodcima *u sridu*, nitko od njih nije uspio preteći legendarnog Nikolu Jelinčića – Beću koji je 1932. slavodobitnikom postao tek nakon petog *pripetavanja*, uspio pobijediti Lucijana Lovrića koji je, već u mraku, promašio alku, osvojivši ukupno 16 punata. Nasuprot njemu, slavodobitnikom s najmanjim

brojem od ukupno 5 punata postao je Dušan Dinarina kojemu je to uspjelo 1979. godine. (Službena stranica TZ Sinj, pristupljeno: 3. kolovoza 2019.)

Kao alkar s najvećim brojem nastupa na Sinjskoj alki u povijest je otišao Ante Grabovac Ivanov koji je u razdoblju od 1873. do 1926. godine čak 45 puta sudjelovao na Alki od čega je samo 4 puta nosio naziv slavodobitnika. Uz njega ističu se i Stipe Milun te već spomenuti Nikola Jelinčić – Beća koji su 43 puta sudjelovali u Alki. (Belamarić 2015: 77)

Zanimljiv je podatak i da su od živućih alkara slavodobitnički plamenac najviše puta imali čast nositi: Ognjen Preost (1992., 1995., 1997., 1998. i 1999.), Stipe Breko (1977., 1980., 1982. i 1988.) te Joško Marić (1978., 1990. i 2000.) (Službena stranica TZ Sinj, pristupljeno: 3. kolovoza 2019.)

5. Brendiranje grada Sinja

5.1. Brend i brendiranje grada

Prema Hrvatskoj enciklopediji (pristupljeno: 3. kolovoza 2019.), marka, odnosno engl. *brand*, označava pojam koji u najužem smislu podrazumijeva ime, izraz, slogan, znak, simbol, lik i/ili dizajn proizvoda ili usluge jednog ili skupine proizvođača.

Prema Mihevc (2015: 198), cilj brenda je identifikacija roba ili usluga od strane kupaca te njihovo razlikovanje od roba i usluga konkurenata. Time je brend ili marka nešto više od samog vizualnog identiteta, imidža te loga ili slogana. Odnosno ona predstavlja sve to i još puno više.

Brendiranje mjesta dugoročan je pothvat, a ne kratkoročna i laka kampanja. Kako bi se osmislila i provela odgovarajuća strategija brendiranja potrebno je vremena i truda, ali i mudrosti i strpljenja. U globaliziranom svijetu grad se natječe sa svim drugim gradovima za svoje mjesto na tržištu koje mu omogućava daljnje pogodnosti, poput lakše prodaje proizvoda i usluga te ostvarivanje većeg profita, što otvara daljnju mogućnost za zapošljavanjem najboljeg kadra i privlačenjem posjetitelja. Brend grada potrebno je graditi na pozitivnim, atraktivnim, jedinstvenim, održivim i relevantnim karakteristikama koje imaju sposobnost udovoljavanju mnoštvu različitih ljudi širom svijeta. (Mihevc 2015: 199)

5.1.1. Postupak brendiranja i njegov utjecaj

Prema Mihevc (2015: 199), za grad koji se brendira potrebno je prvo kreirati zajedničku viziju i cilj te strategiju i plan djelovanja. Sama strategija brendiranja svoj oslonac mora imati u viziji budućnosti za koju je ključno da je jasno definirana te se temelji na postojećim resursima, motivaciji, sposobnostima, ali i intelektualnom kapitalu te samoj percepciji mjesta. Postupak brendiranja, uz očito povezivanje unutar lokalne zajednice, svoj utjecaj ima i prilikom povezivanja s drugim institucijama i drugim mjestima kako u domicilnoj državi tako i u inozemstvu.

Prema Primorac (2018: 401), povezanost brenda s procesima razvoja gradskog identiteta određena je stupnjem kvalitativnog utjecaja procesa brendiranja na sljedeće četiri dimenzije:

1. Funkcionalna dimenzija (kvaliteta infrastrukture, funkcionalnost ponude, cijene…)
2. Socijalna dimenzija (mogućnost identifikacije brenda sa zajednicom)
3. Mentalna dimenzija (atmosfera i osjećaji koje potrošači vežu za brend)
4. Duhovna dimenzija (utjecaj brenda na svakodnevicu, kvalitetu življenja i mentalnu potporu pojedincu).

5.2. Sinjska alka u ulozi brenda

Koliko jedan događaj nastao prema tradiciji i zbog duge povijesti ratova, a umotan u kulturnu baštinu Cetinskog kraja može postati prepoznatljiv brend potvrđuje nekoliko činjenica.

Prvenstveno sam grb Sinja (vidi sliku 23.) plave je boje koja je u prošlosti krasila i alkarske uniforme, ali još veća poveznica nesumnjivo je lik alkara na konju s kopljem i štitom, u kojem se jasno vidi prikaz starog izgleda obruča alke, iznad kojeg je zlatna kruna.

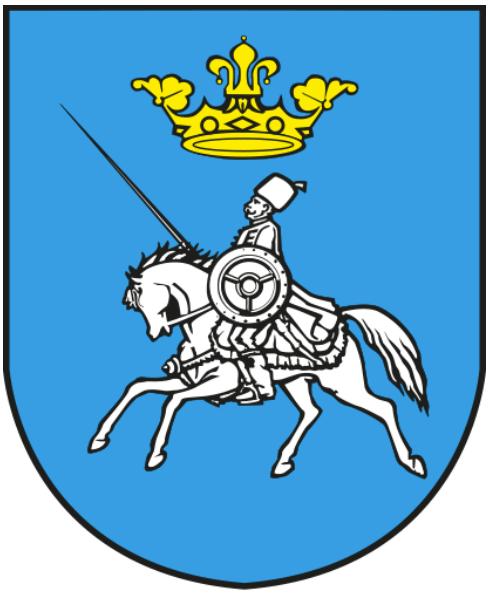

Prema: www.sinj.hr (pristupljeno: 5. kolovoza 2019.)

Slika 23.: Grb grada Sinja

Da je Sinjska alka najprepoznatljiviji brend Sinja, potvrđuje i činjenica kako je navedena kao prva manifestacija na turističkom vodiču grada Sinja, a uz nju se, kao što je bilo i za očekivati, spominje Gospa Sinjska koja je također povezana sa slavnom bitkom za Sinj iz 1715. godine u čiju je čast i slavu nastala Sinjska alka. U potpunosti zanemarujući sve ostale manifestacije koje se održavaju u Sinju, poput Kulturnog ljeta, Cetina adventure race, Festivala duhovnih pjesama, galopskih trka i mnogih drugih. Sve navedeno potvrđuje utjecaj Sinjske alke na socijalnu dimenziju razvoja identiteta grada.

Grad Sinj mjesto je osnivanja i Klastera *Sinjska alka* koji je osnovan s ciljem umrežavanja manifestacija različitog karaktera koje je potrebno pretvoriti u održive turističke atrakcije te time unaprijediti konkurentnost turističkih proizvoda i događanja. Članovi Klastera su Grad Sinj, VAD, Grad Trilj, općine Otok i Hrvace, HIT radio te Tetida d.o.o. (Službena stranica Klastera, pristupljeno: 3. kolovoza 2019.) Uz to, izgradnjom Alkarskih dvora i otvaranjem Muzeja Sinjske alke kao dodatne "alkarske" infrastrukture koja je obogatila ponudu Grada postignuta je funkcionalna dimenzija pri razvoju identiteta grada.

U Strategiji razvoja grada Sinja za razdoblje od 2015. do 2020. godine (n.d.: 61 pristupljeno: 4. kolovoza 2019.) ističe se Sinjska alka kao najvažnija manifestacija grada te se za nju govori kako ne samo da je sinonim grada, nego jedan od najvažnijih kulturnih događanja, ne u Sinju, već u cijeloj Republici Hrvatskoj. Uz to, navedeno je kako Alka kao događaj privlači tisuće posjetitelja godišnje u Sinj, a materijalna baština, poput Alkarskih

dvora, Tvrđave Grad, itd., koja je povezna s Alkom obogaćuje turistički sadržaj dostupan posjetiteljima tijekom cijele godine. Dodatnom obogaćivanju materijalne baštine povezane s Alkom pridonijelo se 2015. godine kada je povodom 300. obljetnice Sinjske alke otvoren Muzej Sinjske alke u čijem su stalnom postavu prikazani najvrjedniji povijesni artefakti tog razdoblja koji spajaju povijest Sinja i tradiciju Sinjske alke. Muzej spaja dva važna aspekta kulturno – povijesne ostavštine: materijalnu i nematerijalnu baštinu. Time Muzej predstavlja značajan turistički potencijal Grada čime pozitivno utječe na svakodnevicu te kvalitetu življenja, a samim time uz mentalnu, ispunjava i duhovnu dimenziju pri čemu se jasno vidi povezanost brenda Sinjske alke s razvojem gradskog identiteta.

5.2.1. Manifestacije inspirirane Sinjskom alkom

Sinjska je alka poslužila kao inspiracija mnogim manifestacijama na području grada Sinja. Široj javnosti manje poznata manifestacija proizašla iz viteškog natjecanja koje je brendiralo Sinj je Studentska alka koju organizira Viteško alkarsko društvo studenata osnovano 2011. godine. Ova se Alka, za razliku od one "prave", trči u sjećanje na kolege studente, a održava se nakon Sinjske alke.

Alkarski padobranski kup ili kako je u narodu poznata kao "Leteća alka", manifestacija je koja se tradicionalno odvija na sinjskom aerodromu. Kroz svoje kvalitativne značajke suvremenog padobranstva, ovo jedinstveno i neobično natjecanje, predstavlja temeljne čimbenike Sinjske alke kao dijelove identiteta i nasljeđa. Organizator i domaćin ove manifestacije je Aeroklub Sinj uz padobransku sekciju, a padobransko se nadmetanje u skokovima održava u skladu s Pravilnikom natjecanja. Samo natjecanje koncipirano je prema pravilima Sinjske alke, te se tako u 3 uzastopna dana održavaju padobranska Bara, padobranska Čoja i padobranska Alka. Natjecanje je koncipirano na način da skupina od 4 ili 5 padobranaca iskoči iz zrakoplova na visini od 1100 metara, a cilj im je da se nakon otvaranja i upravljanja padobranima jedan po jedan prizemlje gađajući nogom cilj u obliku obruča alke koji se postavi na okruglu strunjaču. Svaki padobranac ima pravo na tri skoka, koja predstavljaju tri trke Sinjske alke, a prema potrebi ide se na *pripetavajuće skokove* kako bi se odredio pobjednik natjecanja. Za svako od tri natjecanja proglašava se pobjednik, a slavodobitnikom je proglašen onaj koji ima najbolji zbirni rezultat sva tri natjecanja. Najveća razlika sa Sinjskom alkom je ta što se na "Letećoj alki" mogu natjecati i žene. (Službena stranica TZ Sinj, pristupljeno: 4. kolovoza 2019.)

Gotovo svaka ulica i naselje u Sinju ima svoju dječju alku. Neke od njih su: Brnaška alka, Marića alka, Alka Baljkov most, Lučka alka, Alka Borićevac i mnoge druge. Neke su dječje alke stare i nekoliko desetaka godina, a većina ih se održava u drugoj polovici kolovoza. Zanimljivo je da je u nekim dječjim alkama ulogu konja zamijenio bicikl, no bez obzira kako se trče svima je zajedničko da su nastale po uzoru na Sinjsku alku i da djeca koja ih trče sanjaju kako će jednoga dana postati pravim alkarima.

Još jedna u nizu sinjskih Alki, proizašlih iz Sinjske alke je i *Vučkovića dječja alka*. Ova je dječja alka nastala 1955. godine u spomen na fra Pavla, Božu, Tadiju i Zeca čije junaštvo i odvažnost nije prošlo nezapaženo u bitci 1715. godine. Razlikuje se od ostalih dječjih alki jer pravo sudjelovanja imaju samo stanovnici sela Vučkovići, a svi se mali alkari nazivaju imenima, poput Vuk, Poskok, Živac, Zvrk, Bumbar, Nakostrušena Obrva i slično. Vučkovića dječja alka trči se na nogama, a trče ju dječaci starosti do 10 godina. Na alkarskoj povorci može se vidjeti barjaktar koji jaše konja te magarac koji simbolizira Edeka, a vojvodin ađutant nosi sablju junaka Bože Vučkovića. (Službena stranica TZ Sinj, pristupljeno: 4.kolovoza 2019.) Ova dječja alka ima svoje Društvo i Statut, a sami mještani biraju predsjednika, tajnika i blagajnika Društva te članove alkarske povorke, arambašu i vojvodu. Kao i na Sinjskoj alki, i na ovoj Vučkovića alki pobjednik nosi vrijedne nagrade, a uz glavnu nagradu koja je uvijek bicikl nađu se i mobitel, 50 eura i slično. (Vukušić 2013: 144)

Uz Sinjske inačice alke, svoje je mjesto među "alkarskim" manifestacijama pronašla i bjelovarska *Moto alka*, koja je također nastala prema uzoru na Sinjsku alku. Ova se alka, na malo drugačijoj konjskoj snazi, održava već duže od 40 godina u kategorijama jednosjeda i dvosjeda. Uz Moto alku, u Bjelovaru se organizira *i Glumačka moto alka* u sklopi Bjelovarskih odjeka kazališta te joj je cilj zabava i promocija BOK festa. (Službena stranica grada Bjelovara, pristupljeno: 4. kolovoza 2019.)

6. Opis i rezultati empirijskog istraživanja

6.1. Određenje problema istraživanja

6.1.1. Problem i cilj istraživanja

Problem istraživanja iskazuje se u tome što unatoč postojanju bujne kulturno-baštinske povijesti grada Sinja te brojnim, još uvijek neiskorištenim, potencijalima brend Grada i dalje prvenstveno počiva na viteškoj igri – Sinjskoj alki.

Cilj istraživanja bio je analizirati povijesnu pozadinu grada Sinja, usredotočivši se prvenstveno na razdoblje ratova koji su prethodili povijesnoj obrani Sinja u čast koje je i nastala Sinjska alka. Uz povijesnu pozadinu, analizirana je i kulturna i arheološka baština koja potvrđuje razne utjecaje drugih kultura na razvoj i oblikovanje kulture i običaja Cetinskoga kraja koji također imaju potencijala učvrstiti brend Grada.

Objekti istraživanja bili su viteška igra Sinjska alka, mogućnosti kulturno-povijesne ponude Sinja te potencijali ojačavanja brenda grada Sinja.

6.1.2. Hipoteze istraživanja

H1: Viteška igra Sinjska alka je najprepoznatljivije obilježje grada Sinja

Pomoćna teza: Sinjska alka kulturna je manifestacija s najdužom tradicijom te je jedina manifestacija tog tipa na UNESCO-voj nematerijalne baštine.

H2: Sinj obiluje dugom i bogatom povijesti i kulturnom baštinom

Pomoćna teza: Sinjsko područje bilo je iznimno važan strateško-vojni položaj što je povod dugogodišnjih ratova, a s obzirom na dugo postojanje Sinja u kraju se pronalazi dugotrajna materijalna i nematerijalna baština vidljiva kroz mnogobrojne životne i folklorne običaje i tradicije.

H3: Sinjska alka potiče razvoj turističke ponude Grada

Pomoćna teza: Sinjska alka kao najveća i najdugovječnija sinjska manifestacija izaziva najviše interesa kod turista koji Sinj najčešće posjećuju u dane Alke.

H3a: Postoje planovi za razvoj drugih segmenata Sinja koji će dodatno ojačati brend Grada

Pomoćna teza: U Strategiji razvoja Sinja za razdoblje od 2015. do 2020. godine navode se planovi za poboljšanje kulturno-povijesnog, vjerskog, sportsko-rekreacijskog/avanturističkog te ruralnog segmenta turističke ponude Sinja.

6.2. Metodologija istraživanja

6.2.1. Način provođenja istraživanja

Istraživanje je provedeno pomoću nekoliko metoda od kojih se prvenstveno ističe raščlanjivanje složenijih zaključaka na njihove jednostavnije elemente, odnosno metoda analize koja je korištena prilikom preuzimanja tuđih opažanja, zaključaka i/ili spoznaja iz navedenih znanstveno-istraživačkih radova, odnosno upotrebe metode kompilacije. Uz to, korištena je i metoda deskripcije koja označava postupak opisivanja činjenica i predmeta uz empirijsko potvrđivanje njihovih međusobnih odnosa uz izostanak njihovog znanstvenog tumačenja. U radu su korištene i induktivna metoda, tj. način zaključivanja gdje se temeljem analize pojedinih činjenica donosi zaključak o općem sudu koji su potom metodom sinteze logički sistematizirani u složenije sudove. Uz spomenute metode, korištene su i metode generalizacije, odnosno postupak uopćavanja, komparacije, odnosno postupak uspoređivanja te metoda dokazivanja kojom se dokazala točnost spoznaja. Za prikupljanje podataka istraživanja korištena je metoda intervjua.

6.2.2. Uzorak, postupci i instrumenti

Istraživanje je provedeno metodom dubinskog intervjua sa stručnjakom iz prakse. Dana 8. kolovoza 2019. godine telefonski su kontaktirane institucije Turistička zajednica grada Sinja te Muzej Sinjske alke, a s ostalim institucijama čije djelovanje ulazi u krug istraživanja nije se uspjelo stupiti u kontakt. Zaposlenicima TZ Sinj te Muzeja Sinjske alke ukratko je telefonski objašnjena svrha i priroda istraživanja te se od njih tražilo odobrenje za slanje dubinskog intervjua putem e-maila. Dana 26. kolovoza 2019. godine stručni suradnik u Turističkoj zajednici grada Sinja Jadran Panza dostavio je svoje odgovore na istraživanje.

6.3. Obrada podataka i rasprava

Dubinski intervju odrađen je sa struč.spec.eoc. Jadranom Panzom, stručnim suradnikom za upravljanje projektima u Turističkoj zajednici grada Sinja, ustanovom koja se prvenstveno bavi promocijom grada Sinja, edukacijom njegovih stanovnika te posjetitelja i

organizacijom različitih manifestacija kojima uz obogaćivanje turističke ponude Grada, pospješuju i ojačavanju njegova brenda kao destinacije.

U dubinskom intervjuu ističe važnost manifestacije Sinjske alke. "Ako govorimo o manifestacijama Sinjska Alka je sigurno jedna od najvažnijih, ako ne i najvažnija manifestacija koja se održava u našem gradu." Govoreći o utjecaju Sinjske alke na razvoj identiteta Grada te njegovih građana spominje i Gospu Sinjsku te navodi kako su prema njegovom mišljenju: "obje gore spomenute manifestacije/događanja uvelike doprinijele tome."

Govoreći o Sinjskoj alki kao manifestaciji koja potiče razvoj turističke ponude grada Sinja, ističe kako mnogi turisti upravo zbog Alke posjećuju Sinj te nadodaje: "Tijekom alkarskih svečanosti osjeti se snažno pojačana fluktuacija ljudi po samom centru grada Sinja i okolnim mjestima. Jedan od pokazatelja je sigurno i ne mogućnost pronalaska slobodnog smještaja za noćenje na području grada Sinja i Cetinske krajine." Koliko je Alka bitna za unaprjeđenje turističke ponude govori i činjenica kako mnogi projekti s ciljem unaprjeđenja turističke ponude Sinja nose naziv povezan s Alkom, poput projekta "Sinj u sridu" te samog Klastera Sinjska alka.

S obzirom na povezanost Alke i burne ratne povijesti Cetinskoga kraja te sinjskog stanovništva, struč.spec.eoc. Panza odgovara kako je Alka prebitna za brendiranje Sinja, ističući njen postanak, simboliku i značaj: "Alka je nastala u vrijeme kad su u Europi postojale mnoge slične viteške igre. Sve su danas prepuštene zaboravu, samo je Sinjska Alka pod zaštitom UNESCO-a kao svjetska nematerijalna baština kada govorimo o viteškim igrama. Alka je simbol svake borbe za slobodu, za mir i ognjište, za vjeru i nadu. Ujedinjuje prošlost i budućnost, slavi čast i poštenje, običaje naših pradjedova, junaštvo i hrabrost. Na tim temeljima se postepeno gradi brend Sinja, a Alka je neizostavna komponenta."

Naposlijetku, osvrnulo se i na Strategiju razvoja grada Sinja za razdoblje od 2015. do 2020. godine čijim se programom aktivno radi na ojačavanju brenda grada Sinja i njegovih kulturno-povijesnih, vjerskih, sportsko-rekreativnih te ruralnih segmenata turističke ponude. Struč.spec.eoc. Panza navodi projekt "MedPaths" financiran sredstvima Europske unije čiji je opći cilj: "…ponuditi strategiju zaštite i revitalizacije zaleđa koja uključuje nekoliko aspekata (kulturne i prirodne resurse) te povezuje iskustva Hrvatske i Italije vezano uz postojanje održivih modela upravljanja prirodnim i kulturnim nasljeđem u zaleđu. Jedna od najbitnijih aktivnosti na projektu, koja je od velikog značaja za Sinj, je uređenje pješačkih i biciklističkih staza uz tok rijeke Cetine čime bi se obogatila turistička ponuda ovog područja, postavljanje

signalizacije te uređenje vidikovaca. Fokus je na cikloturizmu." S obzirom na fokus projekta radi se o unapređenju sportsko-rekreativnog segmenta turističke ponude Grada. Još jedan projekt financiran sredstvima Europske unije, projekt je "Staza Gospi Sinjskoj" koji se oslanja na: "…na tradicionalne pješačke i konjske staze i napuštenu trasu Rere, nekadašnje sinjske željeznice. Razvijanjem prateće infrastrukture i podizanjem svijesti o neizmjernoj vrijednosti kulturnog i vjerskog nasljeđa, staza Gospi Sinjskoj polako nadilazi lokalne okvire i dobiva međunarodnu dimenziju." Staza, dužine 183 kilometra, počinje od samostana Šćit odakle se proteže sve do graničnog prijelaza Kamensko te prolazi mjestima poput Krivodola i Graba odakle stiže do Sinja. Stazom se prolazi kroz Klis, Dicmo i još nekoliko mjesta, a već ju koriste mnogobrojni oduševljeni planinari, znatiželjnici i hodočasnici. Struč.spec.eoc. Panza ističe kako je ideja za Stazu Gospi Sinjskoj potekla od vrlo poznatog "Camino Santiago di Compostela" u Španjolskoj. Ovim su projektom obuhvaćeni kulturno-povijesni te vjerski turistički segmenti, a njegovom međunarodnom dimenzijom dodatno je ojačan brend Grada, ali i njegov faktor prepoznatljivosti na međunarodnoj razini. Kao vjerojatno i najbitniji projekt, struč.spec.eoc. Panza navodi megaprojekt "Sinj u sridu" vrijedan ukupno 68 milijuna i 114 tisuća kuna. Projektom su, objašnjava: "rekonstruirane ulice i opremljena je urbanistička cjelina stare sinjske jezgre, uređena je tvrđava Stari grad, tvrđavica Kamičak i kula sa satom te zgrada Palacina, iznimne kulturno-povijesne vrijednosti u koju će se smjestiti potpuno novi, uređeni prostor Muzeja Cetinske krajine, ali i višenamjenska dvorana s prostorima za prezentaciju tradicijskih obrta i proizvoda." Veliki dio ovog megaprojekta bazira se upravo na Sinjsku alku, odnosno: "nabavi opreme i razvoju novih multimedijalnih interpretacijskih oblika te centra posvećenoga isključivo ovom viteškom nadmetanju, unapređenju proizvodnje suvenira i drugim sadržajima." U sklopu projekta planirana je i izgradnja Interpretacijsko-edukacijskog centra na sinjskom hipodromu. Struč.spec.eoc. Panza navodi: "Centar je zamišljen kao prostor u kojem će posjetitelji moći sudjelovati u alkarskoj školi jahanja, iz prve ruke vlastitim doživljajem osjetiti stvarnu prisutnost i blizinu plemenitih grla alkarske ergele pa čak i opipati originalne alkarske odore."

Uz projekte koji su se našli u Strategiji razvoja, struč.spec.oec. Panza navodi i nekolicinu projekata na kojima sudjeluje Turistička zajednica grada Sinja, u ulozi organizatora ili suorganizatora. "Sinjski Sajam Sela, Predstava Opsada Sinja 1715., Glazbene večeri na Kamičku, Uskrsni doručak, pustolovna utrka Cetina Adventure, Gradski Izazov, Biciklijada do izvora Cetine, Pokladni ophodi mačkara podkamešničkih sela, Smrčkijada (vezano za berbu gljiva), Utakmica Delmata i Rimljana, Brnaški dernek pa besplatna

turistička vođenja, edukacije za iznamljivače itd." Navedeni projekti "jačaju brend Sinja i oplemenjuju turističku ponudu", iznosi struč.spec.oec. Panza, za kraj ističući: "Fascinantna je prisutnost duha prošlih vremena koja lebdi nad Sinjem – neprocjenjivo kulturno nasljeđe nije puki pogled u prošlost, već čvrsti temelj za blistavu budućnost."

7. Zaključak

Kako bi se Sinjska alka odredila kao najprepoznatljiviji brend grada Sinja, bilo je potrebno analizirati sve njene aspekte. Ti aspekti uključuju dugu ratnu povijest Cetinskoga kraja te njenu arheološku i kulturnu baštinu, detaljnu obradu Sinjske alke te naposljetku, brendiranje Grada i utjecaj Sinjske alke na te procese.

Najveći dokaz dugovječnosti Sinja žrtvenik je s natpisom starog naziva za Sinj datiranog na I. stoljeće. Naseljenost tog prostora i kontinuitet življenja sinjskog kraja te uvid u njegov život dodatno predočavaju mnogobrojni nalazi na Tvrđavi Gradu u obliku novca, keramike te čak glinenih lula. No, povijest Cetinskoga kraja te samog Sinja najviše su obilježili ratovi koji su se vodili oko tog područja zbog njegove iznimno bitne strateške vrijednosti i položaja. Taj, iznimno mali, prostor preživio je mnogobrojne vladavine, osvajanja, neuspješne obrane i ratna stradavanja koja su prethodila obrani Sinja 1715. godine. Iako su sve te godine ratovanja iscrpile vojne snage Sinja, uništila njene građevine, oslabile kvalitetu života tog područja i pridonijele iseljavanju stanovništva zauzvrat su Sinjanima donijele njihova dva najveća ponosa - Gospu Sinjsku i vitešku igru Sinjsku alku – uz jedan od najzagonetnijih ishoda ratova na hrvatskim prostorima te 1715. godine.

Kulturna i arheološka baština Sinja daje dodatnu sliku utjecaja koji su na području Sinja prevladavali tijekom njene povijesti te daje uvid u način života stanovništva podno tvrđave Grad. Tako se iz arheoloških nalaza spomenutih u radu mogu vidjeti doticaji s turskom, engleskom, talijanskom kulturom, a pronalazak lule zelovskog tipa potvrđuje i činjenicu postojanja proizvodnje lula turskoga tipa na području Cetinske krajine. Numizmatički nalazi i nalazi keramike potvrđuju kontinuitet naseljenosti Tvrđave od razdoblja Rimskoga Carstva sve do 19. stoljeća, kada se život seli podno Tvrđave. Sve te okolnosti utjecale su na bogatstvo nematerijalnom i materijalnom baštinom kojima Sinj obiluje i razvojem mnogobrojnih narodnih običaja specifičnih za taj kraj. Neki od njih svojim doprinosom dospjeli su i na listu zaštićenih kulturnih dobara što samo dodatno potvrđuje bogatstvo sinjskoga kraja, njegovu vrijednost te potencijale.

Mnogobrojne poveznice s prošlošću još su uvelike žive zahvaljujući upravo Sinjskoj alki te se očituju najviše u nazivu sudionika povorke, odnosno natjecanja te nazivima njihovih odora i narodnih nošnji. Sinjska je alka mnogo više od puke manifestacije, ona je utkana u identitete stanovnika Sinja, a njenu neporecivnu važnost ističe i činjenica kako je uz Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, upisana i na UNESCO-vu Listu nematerijalne svjetske

baštine kao jedina takva upisana igra. Uz to, Sinjska alka i njeni alkari svojim učestalim posjetima mnogobrojnim svjetskim lokalitetima i državama pridonose vidljivosti Republike Hrvatske u svijetu, prenošenju dijela njene povijesti i kulture te njenom plasiranju na listu turističkih destinacija s jedinstvenom kulturnom ponudom.

Utjecaj Sinjske alke prepoznat je u Sinju te je ona postala inspiracijom za velik broj sličnih događaja koji se odvijaju na nebu te gotovo svakoj ulici u Gradu. Uz Sinj i drugi su se hrvatski gradovi okušali u raznim varijacijama Alke, ali samo ona prava krasi i grb svoga Grada.

Istraživanje je potvrdilo sve postavljene hipoteze. Sinj doista obiluje dugom i bogatom povijesti te kulturnom baštinom koja se sve više počinje obnavljati i predstavljati turistima. Iako je Sinjska alka dio preko 300 godina stare Sinjske povijesti ona je svakako i njena budućnost ističući se zaista kao najprepoznatljivije obilježje i brend grada Sinja. Sam povećan broj noćenja i nedostatak smještajnih kapaciteta u Gradu za vrijeme Sinjske alke potvrđuje kako je ona i najtraženija manifestacija Sinja, ali i kako potiče razvoj njegove turističke ponude što dokazuje i postojanje Strategije razvoja grada Sinja za razdoblje od 2015. do 2020. godine kojim se radi na dodatnom ojačavanju i širenju brenda Sinjske alke, ali i obogaćivanju kulturno-povijesnih, vjerskih, sportsko-rekreativnih te ruralnih segmenata turističke ponude.

8. Literatura

Knjige:

1. Bajamonti, J. (2011.) *U čast Alke 1784.* Sinj: Matica hrvatska
2. Bekavac, S. (2015.) *Sinjska alka 1715.- 2015.*Zagreb: Depot infinitus
3. Belamarić, J. (2015.) *Sinjska alka.* Sinj: Viteško alkarsko društvo
4. Dalbello, L. (1996.) *Sinj u sjećanju od 1910. do 1918. godine.* Sinj: Ogranak Matice Hrvatske u Sinju
5. Dudan, L. (2007.) *Sinjska alka.* Sinj: Ogranak Matice Hrvatske.
6. Soldo, J. A. (1997.) *Sinjska krajina u 17. i 18. stoljeću* Sinj: Ogranak Matice Hrvatske u Sinju
7. Vrgoč, M. (2009.) *Pregled povijesti grada Sinja.* Sinj: Ogranak Matice Hrvatske.
8. Vučić, P. (1998.) *Hrvatski duh Alke simbolika i filozofija hrvatske povijesti*. Zagreb: Consilium
9. Vukušić, A. M. (2013.) *U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke.* Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku

Poglavlje u knjizi:

1. Domazet, D. (n.d.) Glinene lule s tvrđave Grad u Sinju. U: Domazet, D., ur., *Tvrđava Grad*. Sinj: Muzej Cetinske krajine, str. 71-94.
2. Domazet, D. (n.d.) Numizmatički nalazi s tvrđave Grad u Sinju. U: Domazet, D., ur., *Tvrđava Grad*. Sinj: Muzej Cetinske krajine, str. 95-117.
3. Librenjak, A. i Čerina D. (n.d.) Početak zaštitnih arheoloških istraživanja na tvrđavi Grad u Sinju 1998. i 1999. godine. U: Domazet, D., ur., *Tvrđava Grad*. Sinj: Muzej Cetinske krajine, str. 8-18.
4. Librenjak, A. i Čerina D. (n.d.) Arheološka istraživanja na tvrđavi Grad u Sinju od 2004. do 2014. godine. U: Domazet, D., ur., *Tvrđava Grad*. Sinj: Muzej Cetinske krajine, str. 19-70.

5. Petričević Banović, D. (n.d.) Kasnosrednjovjekovna i novovjekovna keramika s tvrđave Grad u Sinju. U: Domazet, D., ur., *Tvrđava Grad*. Sinj: Muzej Cetinske krajine, str. 118-161.

Članci:

1. Mihevc, Z. (2015.) Brendiranje gradova kao ekonomska nužnost. *Tehnički glasnik*, 9 (2), str. 198 -201.
2. Primorac, M. (2018.) Komunikacijske strategije u brendiranju grada. *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 13 (20), str. 394 – 427.

Završni i diplomski radovi:

1. Ćavar, M. (2017.) *Sinjska alka*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
2. Mandac, B. (2017.) *Povijest Sinjske alke (1715. – 2017.)*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest
3. Samardžić, J. (2015.) *Bitka za Sinj i Sinjska alka*. Završni rad. Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest
4. Starčić, B. (2015.) *Alkarske igre – tradicija koja se nastavlja*. Diplomski rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli,, Sveučilišni diplomski interdisciplinarni sturdij kultura i turizam

Internetski izvori:

1. Belamarić, J. i Milošević, A. (2011.) *Koncepcija uređenja "Muzeja Sinjske alke"i prostora"Alkarskih dvora"u muzejskoj funkciji stalnog postava alkarskoga muzeja*. Sinj: Viteško alkarsko društvo. URL: https://www.academia.edu/18910073/Koncepcija_ure%C4%91enja_Muzeja_Sinjske_alke_i_prostora_Alkarskih_dvora_u_funkciji_stalnog_postava_alkarskog_muzeja?fbclid=IwAR3p7s7Od0MGNVX4-rCWGRhogerroeTLmFy5ihrXNtMp1MlL7A-YhhUbrTU (pristup: 5. kolovoza 2019.)

2. HD dokumentarno-igrani film Alka na HRTi usluzi (2015.). URL: https://hrtprikazuje.hrt.hr/314378/hd-dokumentarno-igrani-film-alka-na-hrti-usluzi (pristup: 5. kolovoza 2019.)
3. Hrvatska enciklopedija. URL: http://www.enciklopedija.hr/ (pristup: 5. kolovoza 2019.)
4. Hrvatska pošta. URL: https://www.posta.hr/ (pristup: 5. kolovoza 2019.)
5. Jubilarna 300. Sinjska alka: Slavodobitnik Frano Ivković (2015.). URL: https://vijesti.hrt.hr/294686/jubilarna-300-sinjska-alka (pristup: 5. kolovoza 2019.)
6. Održana jubilarna 300. Sinjska alka (2015.). URL: https://vlada.gov.hr/vijesti/odrzana-jubilarna-300-sinjska-alka/17475 (pristup: 5. kolovoza 2019.)
7. Paštar, T. (2010.) Dr. Julije Bajamonti 1784. tri soneta posvetio Alci. *Slobodna Dalmacija*. URL: https://www.slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split-zupanija/clanak/id/106275/dr-julije-bajamonti-1784-tri-soneta-posvetio-alci (pristup: 5. kolovoza 2019.)
8. Pravila o Alki (1992.). URL: https://www.alka.hr/storage/upload/userfiles/files/PRAVILA%20O%20ALKI.pdf (pristup: 5. kolovoza 2019.)
9. Pravilnik o uvjetima i postupku za prijem članova Viteškog alkarskog društva Sinj (2018.). URL: https://www.alka.hr/storage/userfiles/files/pravilnici-2019/PRAVILNIK%20O%20UVJETIMA%20I%20POSTUPKU%20ZA%20PRIJEM%20%C4%8CLANOVA%20VITE%C5%A0KOG%20ALKARSKOG%20DRU%C5%A0TVA%20SINJ.pdf (pristup: 5. kolovoza 2019.)
10. Programska knjižica Viteškog alkarskog društva u prigodi 300. obljetnice Alke čudesne obrane Sinja (2014.). URL: https://www.alka.hr/download/programska-knjizica-300-sinjska-alka.pdf (pristup: 5. kolovoza 2019.)
11. Službena stranica grada Bjelovara. URL: https://www.bjelovar.hr/ (pristup: 5. kolovoza 2019.)
12. Službena stranica grada Sinja. URL: https://www.sinj.hr/grad-sinj/ (pristup: 5. kolovoza 2019.)
13. Službena stranica Muzeja Cetinske krajine. URL: http://www.mck-sinj.hr/index.php/hr-hr/ (pristup: 5. kolovoza 2019.)
14. Službena stranica Sinjske alke. URL: https://www.alka.hr/ (pristup: 5. kolovoza 2019.)
15. Službena stranica TZ Sinj. URL: http://www.visitsinj.com/hr (pristup: 5. kolovoza 2019.)

16. Strategija razvoja grada Sinja razdoblje 2015. – 2020. URL: https://www.sinj.hr/Portals/12/Inicijalni%20nacrt%20Strategije%20razvoja%20grada%20Sinja-1.pdf (pristup: 27. kolovoza 2019.)

9. Prilozi

DUBINSKI INTERVJU SA STRUČNJACIMA IZ PRAKSE

1. Vaše ime i prezime te radno mjesto u matičnoj ustanovi?

2. Smatrate li da je Sinjska alka najvažnija manifestacija Grada koja predstavlja najveće obilježje Sinja te da je najviše utjecala na razvoj identiteta Sinja i njegovih stanovnika?

3. Jeste li mišljenja da manifestacija Sinjska alka potiče razvoj turističke ponude grada Sinja?

4. Mnogi projekti s ciljem unaprjeđenja turističke ponude Sinja nose naziv povezan s Alkom, poput projekta "Sinj u sridu" te samog Klastera Sinjska alka. Koliko je, prema Vašem mišljenju, Alka bitna u brendiranju Sinja?

5. Znate li za neke novije održane projekte ili projekte koji su u planu s ciljem poboljšanja, odnosno ojačavanja brenda grada Sinja i njegovih kulturno-povijesnih, vjerskih, sportsko-rekreativnih te ruralnih segmenata turističke ponude? (Strategija razvoja grada Sinja za razdoblje 2015.-2020.)

Popis slika

1. Slika 1.: Organizacija opsade Sinja 1686. godine....8
2. Slika 2.: Opsada Sinja 1715. godine....16
3. Slika 3.: Zavjetni žrtvenik s imenom Sinja....17
4. Slika 4.: Glinene lule s tvrđave Grad....20
5. Slika 5.: Numizmatički nalazi s tvrđave Grad....22
6. Slika 6.: Ulomci posuđa grube keramike s tvrđave Grad....24
7. Slika 7.: Ulomci pećnjaka s tvrđave Grad....25
8. Slika 8.: Rekonstruirani lončić u stilu invetriate s tvrđave Grad....27
9. Slika 9.: Rekonstruirani zeleni engobirani vrč s tvrđave Grad....28
10. Slika 10.: Rekonstruirana majolička posuda s tvrđave Grad....29
11. Slika 11.: Sinjska djevojačka narodna nošnja....31
12. Slika 12.: Nošnje udanih žena....32
13. Slika 13.: Muška narodna nošnja....33
14. Slika 14.: Sinjska alka na listi svjetske nematerijalne baštine....38
15. Slika 15.: Prikaz alkarske odore i oružja....57
16. Slika 16.: Odora i oružje alkarskog vojvode....58
17. Slika 17.: Odora i oružje alajčauša....59
18. Slika 18.: Odora i oružje buzdovandžije....60
19. Slika 19.: Odora i oružje arambaše....61
20. Slika 20.: Alkaruša....62
21. Slika 21.: Oprema alkarskih konja....64
22. Slika 22.: Alka....66
23. Slika 23.: Grb grada Sinja....72